

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

GEREKÇELİ KARAR HAKKI

REŞAT ÇETİNKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
DOÇ. DR. ABDULKADİR YILDIZ

KONYA-2022

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Reşat ÇETİNKAYA		
	Numarası	21812301002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku Anabilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
Tezin Adı	GEREKÇELİ KARAR HAKKI			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Reşat ÇETİNKAYA

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Reşat ÇETİNKAYA		
	Numarası	21812301002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku Anabilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Abdulkadir YILDIZ		
Tezin Adı	GEREKÇELİ KARAR HAKKI			

Adil yargılanma hakkı, hukukun üstünlüğüne bağlı demokratik toplumun temel değerlerini yansıtan bir haklar ve ilkeler bütünüdür. Mahkeme kararlarının gerekçeli olması ilkesi, verdiği kararlarda AİHM tarafından adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak ortaya konulmuştur. Gerekçeli karar hakkı, kendi bir temel hak niteliği taşımasının ötesinde, temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmasını ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden birisidir. Gerekçeli karar hakkı, yargılama sürecini adil ve güvenli kılarak tarafların ve toplum bileşenlerinin hukuka olan güvenini perçinlemektedir.

Yargı kararlarında rasyonel temellendirmeyi inşa eden, dava konusu bulgular ile hüküm arasındaki bağlantıyı sağlayan karar gerekçesidir. Makul, yasal ve yeterli gerekçe içeren mahkeme kararları, yargısal etkinliklerin verimliliğini arttırmaktadır. Tarafların iddialarının karşılanmadığı, esasa etki edecek nitelikteki delil ve bulguların değerlendirilmediği, belirsiz ve çelişkili ifadelerin kullanıldığı, temyiz makamının içselleştirdiği, yasal ifadelerin sürekli tekrarıyla oluşturulan, usulüne uygun tebliğ edilmeyen veya içeriğindeki bilgiye ulaşamayan gerekçe ise hak ihlallerine yol açacaktır.

Gerekçeli karar hakkı ihlalleri, mevzuat yetersizliğinden ziyade yargılama makamlarının uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Gerekçeli karar hakkı konusunda hukuk uygulayıcılarındaki farkındalık düzeyini arttırmak önemlidir. Gerekçeli karar yazım yöntemlerine dair programların sıkılaştırılması, belge, kitap ve benzeri yayımlar hazırlayarak hâkimlere ulaştırmak, meslek içi eğitimleri yaygınlaştırmak ve uluslararası tecrübe aktarımı projelerine ağırlık vermek, uygulamadan kaynaklı yetersizliğin aşılması için atılabilecek akılcı adımlar olacaktır. Yargının iş yükünün dengeli dağılımı ve yargısal kurumların uygulama birliğine yönelik çalışmaları da sorunun çözümüne katkı sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gerekçe, Adil Yargılanma, Gerekçeli Karar, İnsan Hakları

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Reşat ÇETİNKAYA		
	Student Number	21812301002		
	Department	Public Law		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	☒	
		Doctoral Degree (Ph.D.)	☐	
	Supervisor	Assoc. Prof. Abdulkadir YILDIZ		
Title of the Thesis/Dissertation	RIGHT TO A REASONED DECISION			

The right to a fair trial is a set of rights and principles that reflect the fundamental values of a democratic society based on the rule of law. The principle of reasoning of court decisions has been put forward by the ECtHR in its decisions as an element of the right to a fair trial. The right to a reasoned decision, beyond being a fundamental right, is one of the most effective guarantees that ensures the necessary enjoyment and protection of fundamental rights and freedoms. The right to a reasoned decision reinforces the trust of the parties and community components in the law by making the trial process fair and secure.

It is the reasoning of the decision that builds the rational grounding in judicial decisions and provides the link between the findings in the case and the verdict. Court decisions that are reasonable, legal and contain sufficient justification increase the efficiency of judicial activities. The reasoning, where the claims of the parties are not met, evidence and findings that affect the merits are not evaluated, vague and contradictory statements are used, internalized by the appeal authority, created by the constant repetition of legal statements, not duly communicated or the information in its content cannot be accessed, will lead to violations of rights.

Violations of the right to reasoned decision arise from the practices of the judicial authorities rather than the inadequacy of the legislation. It is important to increase the level of awareness among legal practitioners about the right to a reasoned decision. Tightening the programs for reasoned decision writing methods, preparing documents, books and similar publications and delivering them to judges, disseminating in-service training and focusing on international experience transfer projects will be rational steps that can be taken to overcome the inadequacy arising from implementation. The balanced distribution of the workload of the judiciary and the efforts of judicial institutions towards unity of practice will also contribute to the solution of the problem.

Keywords: Justification, Fair Trial, Reasoned Decision, Human Rights

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM GEREKÇE

1.1. Gerekçe Kavramı	6
1.2. Gerekçenin Hukukta Görünümü.....	8
1.3. Gerekçenin İşlevi	13
1.3.1. Gerekçenin Adli İşlevi.....	13
1.3.2. Gerekçenin Pedagojik İşlevi	23
1.3.3. Gerekçenin Psikolojik İşlevi.....	25
1.3.4. Gerekçenin İşlevine Yönelik Getirilen Eleştiriler	26
1.4. Gerekçenin Unsurları.....	28
1.5. Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Gerekçe.....	31

İKİNCİ BÖLÜM GEREKÇELİ KARAR HAKKI

2.1. Adil Yargılanma Hakkının İhlali Yönünden Gerekçeli Karar Hakkı.....	35
2.1.1. Gerekçeli Karar Hakkına Aykırı Görünümler	36
2.1.1.1. Gerekçenin Yokluğu.....	37
2.1.1.2. Gerekçenin Yetersiz Olması	41
2.1.1.3. Yasal Gerekçe Gösterilmemesi.....	43
2.1.1.4. Norm, Terim ve Kavramların Tekrarıyla Gerekçenin Oluşturulması.....	44
2.1.1.5. Gerekçenin Belirsiz Kavramlar/ Çelişkili İfadeler İçermesi.....	47
2.1.1.6. Temyiz Makamınca Gerekçenin İçselleştirilmesi.....	48
2.1.1.7. Gerekçeye Erişimin Sağlanamaması	51
2.1.1.8. Gerekçenin Makul Sürede Yazılmaması	55
2.1.2. Gerekçeli Karara İlişkin İstisnai Durumlar.....	56
2.1.2.1. Her Savın Yanıtlanması Zorunluluğunun Bulunmaması.....	57
2.1.2.2. Gerekçeyi Temellendiren Olguların Yeterli Açıklıkta Belirtilmesine Dair Yükümlülük	60
2.1.2.3. Temyiz Mahkemelerinin Gerekçeye Dair İstisnası	62
2.1.2.4. Jürili Yargılamaların Gerekçeye Dair İstisnası.....	65
2.2. Masumiyet Karinesinin İhlali Yönünden Gerekçeli Karar Hakkı	66

2.3. Diğer Temel Hakların İhlali Yönünden Gerekçeli Karar Hakkı.....	72
SONUÇ	78
KAYNAKÇA.....	82

KISALTMALAR**AİHM:** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi**AİHS:** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**AYM:** Anayasa Mahkemesi**bkz.:** bakınız**BM:** Birleşmiş Milletler**B.N.:** Başvuru Numarası**İHEB:** İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi**CMK:** Ceza Muhakemesi Kanunu**HMK:** Hukuk Muhakemeleri Kanunu**İYUK:** İdari Yargılama Usul Kanunu**Par.:** Paragraf

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Eğitim öğretim hayatım boyunca desteklerini her zaman hissettiren, başta annem ve babam olmak üzere tüm aileme teşekkür ederim. Beni her konuda destekleyen, çalışmalarım boyunca sabır ve anlayışıyla bana hep moral veren, aynı zamanda akademisyen olarak da bana örnek olan sevgili eşim Öğretim Görevlisi Dr. Zeynep ÇETİNKAYA'ya, tez yazım sürecimde beni motive ettiği için teşekkür ederim. Çalışmalarım sebebiyle zaman zaman ihmal ettiğim sevgili oğlum Mehmet Deniz ÇETİNKAYA'ya teşekkür ederim.

Değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Abdulkadir YILDIZ'a; yol gösterici önerileri ve yardımları için çok teşekkür ederim. Tezimi bu konuda yazmamda, kendisinin geçmişte kaleme aldığı eserlerinden esinlenerek ulaştığım bakış açısı etkili olmuştur

Türkiye'nin ihtiyacı olan alanlarda bilim insanı yetiştirmeyi, ülkemizin bilim üretmeye dönük potansiyelini teşvik etmeyi, bilim insanlarına destek vermeyi, toplumda etkili bilim ve teknoloji ekosisteminin oluşmasını kurumsal hedef edinmiş TÜBİTAK'ın Bilim İnsan Destekleme Grubu Programlarının bir araştırmacısı olmaktan gurur duyar, yine TÜBİTAK-BİDEB 2210-B programı kapsamında verilen maddi destekten ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Modern devlet anlayışının gelişimiyle beraber egemenlik ve hukuk alanındaki düzenlemelerin en temel uğraş alanlarından biri de bireylerin temel hak ve özgürlükleri olmuştur. Bu bağlamda temel hak ve özgürlükleri korumaya dönük kurumsal çözümlerin ve düzenlemelerin işlevselliği giderek yaygınlaşmaktadır. Hukuku egemen kılma, adaleti temin etme adına yapılan işlevselliğe yönelik çalışmaların en önemli kısmı yargılama yöntemi ve sürecine ilişkin olanıdır. Adalet, nihayetinde hukuk kuralları çerçevesinde yürütülen, rasyonel¹ ve sistemli bir yargılama neticesinde gerçekliğe ulaşmayı hedefler. Gerçekliğe ulaşmak, mevcut bulgu ve delillerin belli bir mantık örgüsüyle işlenmesiyle elde edilen bilgi sayesinde mümkün olabilir. Dolayısıyla gerçekliğe ilişkin bilginin, birey ve toplum nezdinde mantıksal çerçevesini oturtan kavram olan gerekçe, hukuk düzeninde rasyonel temellendirmeyi inşa ederek hak ve özgürlüklerin korunması işlevini temin eder. Bu işlevsel önemi üzerinden gerekçenin, bizzat adalete hizmet etme bağlamında doğru, haklı, yasal, makul, vicdana ve bilhassa hukuka uygun şekilde temellendirilmesi gerekmektedir².

Gerekçe, adil ve güvenli yargılama faaliyetlerinin güvencesi olarak görülmektedir³. Ayrıca muhakemenin hukuka uygun yürütülmesi adına bir gerekliliği karşılık gelmektedir. Yargılama faaliyetinin sonunda erişilen, esasa ve usule ilişkin tüm hususların değerlendirildiği, uyuşmazlığın giderilmesine yönelik hükmü içeren bir metin olan gerekçeli karar, tarafların ve hatta kamunun hukuk düzenine olan güvenini perçinlemektedir⁴. Gerekçeli karar hakkına yönelik pozitif hukukta yapılan düzenlemeler, yargılamalarda keyfi uygulamaların önüne geçilmesine⁵, tarafların

¹ Adnan GÜRİZ, "Adalet Kavramının Belirsizliği", **Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe Seçilmiş Metinlerle**, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, 2001, s.319.

² Hilmi ŞEKER, "Strazburg Yargı Kararlarında Doğru, Haklı, Yasal ve Makul Gerekçe Biçimleri", **Ankara Barosu Dergisi**, 2007, s.22.

³ Ender Ethem ATAY, "Yargı Kararlarının Gerekçelendirilmesi ve İdari Yargıdaki Uygulaması", **Danıştay Dergisi**, S.147, 2018, s.24.

⁴ Mustafa ARTUÇ, **Hüküm Kurma Sanatı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s.693.

⁵ Doğan GEDİK, "Ceza Muhakemesinde Hakimin Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m.217)", Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2019, s.693.

haklarının ihlal edilmemesine, hak arama özgürlüğünü kullanan vatandaşlara haklarından faydalanma imkanının verilmesine olanak sağlar.

Gerekçe, adil yargılanma hakkıyla doğrudan ilişkili olması nedeniyle insan haklarına ilişkin normların gelişmesine katkı sağlamaktadır. İnsan haklarının korunması gündemi canlılığını korurken yüksek mahkemeler tarafından adil yargılanma hakkına ilişkin verilen ihlal kararları yeni içtihatlarla yol açmaktadır. Bu bağlamda ‘gerekçeli karar hakkı’na dönük ihlal kararları çoğunlukla adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirilmektedir. Nihayetinde, gerekçeli karar hakkına ilişkin AİHM ve Anayasa Mahkemesinin kararları incelendiğinde, gerekçeye ilişkin temel ilke ve değerler görülebilecektir.

AİHS m.6 kapsamında adil yargılanmanın temel ilkeleri⁶ belirtilmiş fakat aynı maddenin gerekçeli karar hakkına yönelik bir hüküm içermediği görülmüştür. AİHM’nin benimsediği, kanun koyucunun iradesini dikkate alan amaçsal yorum sayesinde adil yargılanma hakkının sınırları oldukça genişletilmiş, gerekçeli karar hakkı içtihadi bir hak niteliği kazanmıştır⁷. Temel hak ve özgürlükler ihlallerinin gerekçeyle ilişkili görünüşleri, yargısal kararlarının yanı sıra AİHM kararlarında da

⁶ **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi – Adil Yargılanma Hakkı Madde 6-** 1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.

2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.

3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

- Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;
- Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak;
- Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;
- İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek;
- Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşmadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak.”

⁷ Ömer Faruk ATAGÜN, **Temel Bir İnsan Hakkı Olan Adil Yargılanmanın Unsuru Olarak Gerekçeli Karar Hakkı**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s.55.

belirginlik göstermektedir. Adil yargılanma hakkı ihlallerinin yanında masumiyet karinesi, ifade özgürlüğü, özel hayata saygı gibi temel hak ve özgürlük alanlarının sınırlandırılmasında da niteliksiz gerekçelerin rolü vardır.

Uluslararası belgelerde zımni bir hak olarak türetilen⁸ gerekçeli karar hakkı, ulusal düzenlemelerde daha sahil ve açık bir görünüm elde etmiştir. Anayasanın 141. maddesinin 3. fıkrasında “*Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.*” hükmü düzenlenmiş olup, gerekçeli karar hakkı anayasal teminat altına alınmıştır. Anayasal güvencelerin yanı sıra, 5271 sayılı CMK’nin 34. maddesi⁹, 6100 sayılı HMK’nin “hukuki dinlenilme hakkı” başlığını düzenleyen 27. maddesi ve 294. maddesi¹⁰ ve 2577 sayılı İYUK’un “kararlarda bulunacak hususlar” başlıklı 24. maddesinde¹¹ kararların gerekçeli olması gerektiğine ilişkin hükümler yer almaktadır. Yasal mevzuatlarda güvence altına alınan gerekçeli karar hakkının, AYM kararlarında da görüleceği üzere hukuksal mecradaki tartışmalı durumu devam etmektedir. Gerekçeli karar hakkına ilişkin aksaklıkların mevzuat yetersizliğinden değil yargılama makamlarının uygulamalarından kaynaklandığı¹² söylenebilir. Söz konusu uygulamalardan doğan ihlalleri değerlendiren Anayasa Mahkemesi ise, gerekçeli karar hakkı ihlallerine ilişkin aldığı kararlarda, AİHM içtihatları doğrultusunda hareket etme

⁸ Fahri Gökçen TANER, "Savunma Hakkı, Vicdani Kanaat ve Gerekçeli Karar Hakkı", **Yargı Kararlarında Gerekçeleştirme Çalışması Bildiriler Kitabı 2**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021, s.91.

⁹ **CMK, Kararların gerekçeli olması Madde 34** – (1) Hâkim ve mahkemelerin her türlü kararı, karşı oy dahil, gerekçeli olarak yazılır. Gerekçenin yazımında 230 uncu madde göz önünde bulundurulur. Kararların örneklerinde karşı oylar da gösterilir.

¹⁰ **HMK, Hukuki dinlenilme hakkı Madde 27-** (1) Davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler. (2) Bu hak; a) Yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını, b) Açıklama ve ispat hakkını, c) Mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini, içerir.

HMK, Hüküm, hükmün verilmesi ve tefhimi Madde 294- (1)...

(4) Zorunlu nedenlerle sadece hüküm sonucunun tefhim edildiği hâllerde, gerekçeli kararın tefhim tarihinden başlayarak bir ay içinde yazılması gerekir.

¹¹ **İYUK, Kararlarda bulunacak hususlar Madde 24** – Kararlarda: a)

e) Kararın dayandığı hukuki sebepler ile gerekçesi ve hüküm: tazminat davalarında hükmedilen tazminatın miktarı, f)

¹² Oğulcan TOZLU, "Ceza Yargılamasında Gerekçeli Kararın Unsurlarına İlişkin Mevzuat Raporu", **Yargı Kararlarında Gerekçeleştirme Çalışması Bildiriler Kitabı**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021, s.177.

yoluna gitmiştir. Nihayetinde AİHM ve AYM kararları ışığında gerekçe ve gerekçeli karar hakkına dair geniş kapsamlı değerlendirmeler yapılması daha uygun olacaktır.

Gerekçenin hukuk alemine sağladığı katkılar, gerekçeye ilişkin yapılacak değerlendirmelerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Gerekçenin yargılama evreninde yarattığı katma değerler önemli düzeydedir. Gerekçenin adli, pedagojik ve psikolojik düzeyde yarattığı farklılıkların ayrıntılı tahlili, hukuka uygun gerekçelendirmeye dair farkındalık düzeyinin artmasını sağlamaktadır. Hukuk sisteminin farklı boyutlarda iyileştirilmesinde, hukuk uygulayıcılarının kendini geliştirmesinde, toplum bileşenlerinin hukukla olan ilişkisinin güçlendirilmesinde, gerekçenin üstlendiği rolün göz ardı edilemeyeceği bir gerçektir.

Nitelikli gerekçenin oluşturulması sürecinde izlenmesi gereken akılcı metotlar ve nitelikli gerekçede bulunması gereken unsurlar, gerekçeye dair değerlendirmenin kapsamında olması gerekmektedir. Yargı kararlarında bulunması gereken nitelikli gerekçeye dair önermeler yine yüksek mahkemelerin kararlarında mevcuttur. Gerekçeyi makul, yeterli, yasal ve nihayetinde hukuki kılacak olgular değerlendirildiğinde, ayrıca hak ihlallerine yol açan gerekçesizlik görünümünün tespitinin yapılması kolaylaşmaktadır. Tarafların iddialarının karşılanmadığı, esasa etki edecek nitelikteki delil ve bulguların değerlendirilmediği, belirsiz ve çelişkili ifadelerin kullanıldığı, temyiz makamının içselleştirdiği, yasal ifadelerin sürekli tekrarıyla oluşturulan, usulüne uygun tebliğ edilmeyen veya içeriğindeki bilgiye ulaşılamayan gerekçeler, tanımlanması ve detaylandırılması gereken gerekçesizlik formlarıdır.

Gerekçeli karar, yargılama makamları için bir ödev niteliğindedir. Söz konusu yükümlülük yerine getirilirken bazı istisnai hallerin olması durumunda, gerekçesizlik kabul görmektedir. Her iddianın yanıtlanması zorunluluğunun bulunmaması, yeterince açıklanmasının gerekçeli karar yükümlüğünü karşılamak için yeterli olması, bazı durumlarda temyiz makamlarının gerekçeli karar yazma yükümlülüğünden muaf olmaları, jürili yargılamalarda görülen kararların gerekçesiz olması gibi marjları değinilmesi gereken istisnai durumlar olarak tanımlanmaktadır.

Hakkaniyete uygun yargılanma ilkesinin somut görünülerinden¹³ biri olarak değerlendirilen gerekçeli karar alma hakkı, ayrıca diğer temel hak ve özgürlüklerin korunması noktasında işlevseldir. Yargılama makamlarını keyfilikten alıkoyan, kanun yolu denetimini ve nihayetinde kamu denetimini mümkün kılan gerekçelendirme etkinliğinin kendisidir. Yargılama makamlarının hukuk sınırları dışına çıkarak, temel hak özgürlükleri sınırlayıcı kararlar almasının önündeki en büyük engel, aynı makamlara ait gerekçelendirme yükümlülüğü olacaktır.

Gerekçeye ilişkin bu tespitlerin ışığında, çalışma iki ana bölümden oluşmakta oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, gerekçe kavramının tanımından ve felsefi temellendirmesinden hareketle hukuk bilimindeki işlevine yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur. Gerekçenin unsurlarına değinilerek yargılama evrenine ve hukuk bilimine olan katkısı değerlendirilmiş, ayrıca işlevselliğine dönük eleştirilere de yer verilmeye çalışılmıştır. Gerekçe olgusunun hukuki zemindeki önemine değinilmiş, gerekçelendirmenin yargılama faaliyetlerindeki işlevselliği üzerinde durulmuştur. Gerekçenin temel hak ve özgürlükler açısından önemine değinilmiş, bilhassa adil yargılanma hakkının bir unsurunu teşkil etmesi sebebiyle ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, gerekçeli karar hakkına yönelik yargısal kurumların aldığı kararlar ışığında, gerekçeli karar hakkı ihlallerinin görünümüleri ele alınmıştır. Adil yargılanma hakkı bağlamında gelişen ihlallere dair üst başlık altında, gerekçeli karar hakkına aykırı görünüler ve gerekçeli karar hakkına dair istisnalar, AYM, AİHM ve yüksek yargı kararları ışığında değerlendirilmiştir. Ayrıca masumiyet karinesi ve ifade özgürlüğü, özel hayata saygı gibi diğer temel haklara dair ihlallerin gerekçesizlik formlarıyla ilişkisi değerlendirilmiştir. Nihayetinde AİHM ve AYM kararları ışığında gerekçeli karar hakkına ilişkin temel ilkeler üzerinde durulmuştur.

¹³ AYM, Oğuz Tatış ve Diğerleri, B. No: 2013/4186, 15.10.2014, par.59.

BİRİNCİ BÖLÜM

GEREKÇE

1.1. Gerekçe Kavramı

İnsanlığın en önemli mücadele alanlarından biri hakikate ulaşma çabası olmuştur. İnsanlığa dair hayati merhalelerin aşılması, yine insanlığın gerçekliğe olan tutkusu sayesinde gerçekleşmiştir. İçinde bulunduğu koşulları sorgulayan, merak duygusunu besleyen, farklı düşünmenin yollarını arayan insan için “neden” sorusu varoluşsal bir olgudur. Felsefe biliminde temellendirilmeye çalışılan olguların nedenlerini bilme arzusu, insanoğlunun gelişiminin anahtarı rolündedir. Evrenin ve doğanın majör elemanı olan insanoğlunun düşünce eylemi, sonu gelmeyen sebeplerin sorgulanması ve nihai çözümlerin inşasında temel gerekliliktir. İnsanoğlunun düşünme faaliyetinin ardından ortaya attığı görüşlerin gerekçelendirilmesi¹⁴, akıllara gelen “neden” sorusunun cevaplandırılması bağlamında da temel bir gerekliliktir. Fikirlerin ve bu fikirler temelinde gelişen eylemlerin meşruiyetinin sağlanması, akılcı ve mantıklı bir gerekçeye bürünmesi sayesinde gerçekleştirilebilir.

İnsan doğasının temel unsurlarından kabul edilen bilme ve öğrenme arzusu; insanın kendisini tanımlaması, kendini çevreleyen doğayla uyum sağlaması, yaşamını sürdürebilmesi adına aynı zamanda epistemolojik bir ihtiyaca karşılık gelmektedir¹⁵. Bu ihtiyacın da ötesinde insan edimlerinin nihai rotası, anlamak ve anlaşılacak zemininde ilerlemektedir. İnsanoğlunun izinden gittiği hayati keşiflerin sırrı; insanın kendi zihnindeki gerçekliğe dair “neden” arayışı, arayışın neticesinde kazandırdığı anlam, bu anlamın bireyin tatmini ve toplumun benimsemesi adına sunulan gerekçesindedir. Gerekçe, gerçekliğe ilişkin bilginin, birey ve toplum nezdinde mantıksal çerçevesini oturtan kavramdır. Evrenin veya doğanın gerçekliğinin izahına

¹⁴ Zühal Aysun SUNAY, “Gerekçeli Karar Hakkı ve Temel İlkeleri”, **Danıştay Dergisi**, S.143, 2016, s.7.

¹⁵ Mehmet Akif TUTUMLU, “Gerekçe İlkeleri Üzerine Bir Deneme”, **Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi**, S.28, s.357.

paralel olarak bireyin gerçekliğinin izahı da bilginin veya bulgunun temellendirdiği gerekçeyle mümkündür.

Gerekçe, kelime anlamı olarak da incelendiğinde ise, Türk Dil Kurumu sözlüğündeki yer alan haliyle: “*gerekirici sebep, esbabımucibe, bir yasanın önerilmesi ve hazırlanmasında, yasa tasarısının hazırlanış ve maddelerin düzenleniş sebebi, mahkeme kararlarının dayandığı kanuni ve hukuki sebepler, bir önermenin kendiliğinden kıldığı gereklilik, lazıme*” olarak tanımlanmıştır¹⁶. TDK’de yer alan tanımı itibariyle gerekçenin, hukuk terminolojisindeki yeri vazgeçilemez niteliktedir. Yılmaz’ın tanımladığı haliyle; gerekçe, yargıcın hükmünü dayandırdığı nedenlerdir¹⁷. Centel/Zafer’in tanımıyla¹⁸; “*...hâkimin vardığı sonuçların nedenlerini doğru ve çelişki yaratmadan gösterilmesi- açıklanması yoluyla güven ve adil yargılanma düzeni sağlayan temel kavramdır.*”

İnsanlık tarihiyle yaşıt olan¹⁹ gerekçe kavramının, hukuk terminolojisinde hak ettiği yeri bulmaya başlamasıyla beraber adalet kurumlarının karar alma işleyişi temelindeki tartışmalar da hız kazanmıştır. Karar alma işleyişi bağlamında gerekçe, maddi vakıalar ile tahkikat sonucunda açıklanan hüküm arasındaki mantıki bağı kurmaya yarayan hukuki sebeplerdir²⁰. Gerekçenin, mahkemenin tahkikat neticesinde elde ettiği bulgular ile hüküm fıkrası arasında bir köprü görevi gördüğü açıktır²¹. Bu temel niteliği sebebiyle gerekçe, tarafların tatmini açısından vazgeçilmesi mümkün olmayan usuli bir güvence olmakla birlikte, hükmün yargısal denetiminin gerçekleştirilmesi açısından da varlığı zorunludur²². Mahkemeler, tarafların iddia ve savunmalarını, davanın esasını oluşturan tüm olguları ve olguları ortaya çıkarmaya yarayan ispat araçlarını değerlendirerek kararın gerekçesini oluşturmalarıdır. Bu

¹⁶ TDK Sözlüğü (Erişim 21 Kasım 2022).

¹⁷ Ejder YILMAZ, **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 2006, s.238.

¹⁸ Nur CENTEL, Hamide ZAFER, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınevi, 2015, s.647.

¹⁹ Şeker, 2007, s.179.

²⁰ Baki KURU, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, 2017, s.339.

²¹ Ahmet Cahit İYİLİKLİ, “Hakların Yarışması Bağlamında Doğru Hükmün Yetersiz Gerekçeye Feda Edilmesi”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, 2021, s.245.

²² Süha TANRIVER, **Hukuk Yargısı (Medenî Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı, Makalelerim 1**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s.209.

itibarla kararların gerekçeli olması mahkemeler için bir yükümlülük teşkil eder²³. Yargılama makamları, hükmüne esas aldığı hukuk kurallarını ve bunun nedenlerini açıklamakla yükümlüdür. Söz konusu yükümlülüğün, hukuki dinlenme hakkı ve kanun yoluna başvuruda bulunabilme hakkının teminatı olduğu muhakkaktır. Yargılama sürecinin hukuk kurallarına uygun yürütülmesinin güvencesi olan gerekçe, kararın meşruiyetinin sağlanmasında temel argümandır.

Nihayetinde gerekçe, yargılama süreci boyunca adaletin tecelli etmesini amaçlayan bir konsepti temin eder. Şeker'in yaptığı farklı tanımlamaların²⁴ yanı sıra en geniş çerçevede yaptığı tanımıyla; gerekçe, yargılama makamlarının kararlarının doğru, haklı, yasal, makul, vicdana uygun ve denetlenmesine olanak verecek şekilde temellendirilmesidir²⁵. Aşçıoğlu²⁶ ise gerekçeyi etik bağlamda tanımlamakta, gerçek olduğu ileri sürülen yargıların nedenlerinin açıklanmasının etik (ahlak) açıdan bilgi verme yükümlülüğünün gereği olduğunu ifade etmektedir.

1.2. Gerekçenin Hukukta Görünümü

Gerekçenin, hukuk tarihindeki gelişimi bazı yazarlarca insanlık tarihi kadar nitelendirilmiş, gerekçeli karar örneğine eski bir dönem olan Sümer Rahip Devletleri dönemine ait kil tabletlerde rastlanmıştır. Yaklaşık 4000 yıl önce, ilk gerekçeli kararın verildiği dava 'Suskun Kadın Davası'²⁷ olarak literatüre geçmiş, davanın mimarları

²³ Hakan PEKCANITEZ, "Hukuki Dinlenme Hakkı", **Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan**, 2000, s.784.

²⁴ Şeker, gerekçeye ilişkin değerlendirmelerini karşılıklı rıza ve meşruiyet bağlamında ele almaktadır: "İnsanlıkla yaşıt olan gerekçe, yargıcın meşru ilgililer, toplum, kamu ve hükmün yargıçları ile dikey ve yatay bantta girdiği ilişkinin güvenilir, tarafsız ve verimli olduğunu kanıtlamaya yarayan bir helalleşme, ibralaşma ve aklanma vasıtasıdır. Kendisini, ima yoluyla olgunlaştırarak gerekçeli karar alma hakkına eviren bu kurum, yargılamanın üzerinde yürüdüğü değerlerin belirlenmesi, tanınması ile bu değerlerin var ettiği hükmün meşruiyeti bakımından vazgeçilmez bir buluştur. Kuşkusuz yargılama, etik ilişkinin yargısal türevidir. Kürsünün yanlarla, yanların yek diğeriyle, yargıcın aktarma yargısı, birey, toplum, kamuyla ilişkisi değerler üzerinden kurulur ve devam eder." Hilmi ŞEKER, "İbralaşmayı Yoksayan Etik İlişki/ Yozlaşan Gerekçe", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2013, s.293.

²⁵ Şeker, 2007, s.180.

²⁶ Çetin AŞÇIOĞLU "Yargıda Gerekçe Sorunu", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.48, 2003, s.111.

²⁷ "Bundan yaklaşık dört bin yıl önce ilk gerekçeli kararın Sümer ülkesinde verildiği tespit edilmiştir. Üç kişi tarafından (bir berber, bir bahçıvan ve mesleği bilinmeyen bir kişi) bir tapınak görevlisi öldürülür ve bu durum öldürülen kişinin karısı Lu İnanna'ya bildirilir. Ancak kadın durumu yetkililere bildirmez, sırrı saklar. Adını aynı kentten alan Nippur Mahkemesi'nde yapılan yargılamada dokuz üye, suskun kalmasından dolayı kadının da eyleme bir ölçüde katılmış olduğunu ve bu nedenle cezalandırılması gerektiğini iddia eder. Ancak Nippur Meclisi'nin çoğunluğu bu görüşü paylaşmaz,

Nippurlu yargıçlar kararlarını gerekçelendirmiştir. Doğu kökenli²⁸ olduğu bilinen gerekçenin, Batı’da evrensel bir hukuk normu niteliği kazanması süreci de tarihsel bir olgudur. Nitekim hukuki kararların gerekçeye bağlanması tarihsel süreçte gelişim göstermiştir.

“Gerekçeli karar 1789 Fransız Devriminin adalet yolunda eşsiz bir fethidir.”

Bir dönüm noktasına işaret eden ifadesiyle Selçuk’un²⁹, gerekçeli kararın hukuki terminolojide bir emredici hükme bağlanmasını kastettiği açıktır. Yargı kararlarının gerekçeli olmasına dair ilk esaslı gelişmeyi, Fransa’da Draguignan Tiers Etats’sının 1788 toplu istek dilekçesinde yer alan ifadelerde görmekteyiz³⁰. Fransız İhtilali sonrasında, 16-24 Ağustos 1790 tarihli Kanunla, yargı kurumlarına ilişkin düzenlemeler yapılmış, aynı Kanun’un V. başlığının 15. maddesinde, bütün mahkeme kararlarının gerekçeli olması gerektiği hükme bağlanmıştır³¹. Fransız İhtilali ile gündeme gelen reformlar neticesinde; yargıçların salt vicdani kanaatine bağlı olarak verdikleri kararlardan, yargıçları objektiflik ve eşit yaklaşım temelinde sınırlayan, gerekçe içermesi zorunlu kararlara geçişi görmekteyiz³². Yargı kararlarına öz denetim sağlayan bu demokratik yaklaşımın temelinde Fransız İhtilali’nin dönüştürücü etkisinin olduğu muhakkaktır.

Fransız İhtilaline paralel zaman diliminde, Osmanlı Devleti de yargıya ilişkin önemli düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir. Kanun-ı Esasi, Osmanlı Devleti’nin modern anlamda yazılı ilk anayasası kabul edilir³³. Kanun-ı Esasi 8 ila 26. maddelerinde “Tebaa-i Devlet-i Osmaniye’nin Hukuku Umumiyesi” başlığı altında

sadece asıl faillerin (üç kişinin) cezalandırılması gerektiğini, kadına suç izafe edilemeyeceğini karara bağlar, gerekçesi şöyledir: “Kocasının geçimini sağlamadığı bir kadın, kocasının düşmanlarını tanıdığını ve kocası öldürüldükten sonra kocasının öldürüldüğünü işittiğini kabul edelim, niye onunla ilgili suskunluğunu korumasın ki? Kocasını o mu öldürdü? Asıl katillerin cezalandırılması yeter.” Samuel Noah KRAMER, **Tarih Sümer’de Başlar**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2016, ss.82-84.

²⁸ Hilmi ŞEKER, **Esbab-ı Mucibe’den Retoriğe Hukukta Gerekçe**, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, s.17.

²⁹ Sami SELÇUK, “Yargıtayın (Bozma Mahkemesinin) ve Temyiz Yolunun İyi Algılanması ve Kurumsallaşması Sorunları”, **Yargıtay Dergisi**, 1992, s.19.

³⁰ Sami SELÇUK, **Beccaria’nın İnsanlığa Bildirisi**, İmge Yayınevi, İstanbul 2004, s.73.

³¹ Sunay, 2016, s.7.

³² Yasemin İŞIKTAÇ ve Sevtap METİN, **Hukuk Metodolojisi**, Filiz Kitabevi, 2021, s.169.

³³ Ergun ÖZBUDUN, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, 1995, s.4.

temel hak ve hürriyetler düzenlenmiştir³⁴. Yargı organlarına ilişkin hükümler ise “Mehâkim (mahkemeler)” başlığı altında 81 ila 91. maddelerinde düzenlenmiştir³⁵. İlgili maddelerde, “hakimlerin azlolunamayacağı ilkesi” (m.81), “mahkemelerin bağımsızlığı ilkesi” (m.87), “yargılamanın aleniliği ilkesi” (m.82), “hak arama özgürlüğü” (m.83), “mahkemelerin ihkak-ı haktan imtina edemeyecekleri ilkesi” (m.84), “kanuni hâkim güvencesi” (m.85) gibi temel hak ve ilkeler düzenlenmiştir. Adil yargılanma hakkını oldukça kapsayan hükümlere yer verilmesine rağmen gerekçeli karar hakkına doğrudan atıfta bulunan bir düzenlemeye gidilmemiştir.

1921 Anayasası³⁶ ise yirmi üç madde ve bir ayrı maddeden oluşan çerçeve ve kısa bir anayasadır. Klasik anayasa sistematüğinden yoksun olan bu anayasa, temel hak ve hürriyetler, yargı erki gibi temel konuları düzenlememiştir.

1924 Anayasasında “yargı erki” başlığı altında 53 ila 60. maddelerinde yargısal hususlar düzenlenmiştir. 1924 Anayasasında mahkemelerin kararlarının gerekçeli yazılması hususunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Mahkemelerin kararlarının gerekçeli yazılması hükmü Türk Anayasalarına ilk defa 1961 Anayasası’nın 135. maddesi ile girmiştir. 1961 Anayasasının 135. maddesinde “*bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır*” demek sureti ile kararların gerekçeli olması ilkesi Türk Anayasa Hukukunun önemli bir hukuk kuralı haline gelmiştir.

Anayasal gelişmelerin haricinde gerekçeli karar hakkının izlerine idari yargı geleneğinde rastlamak mümkündür. Özkan’a göre³⁷, “kararların gerekçeli olması” şeklindeki temel hak Türk hukuku açısından özellikle Danıştay bakımından yaklaşık

³⁴ “Düzenlenen temel hak ve hürriyetler şunlardır: Vatandaşlık hakkı (m.8), kişi hürriyeti (m.9)i kişi güvenliği (md.10), ibadet hürriyeti (md.11), basın hürriyeti (md.12), şirket kurma hürriyeti (md.13), dilekçe hakkı (md.14), öğretim hürriyeti (md.15), eşitlik ilkesi (md.17), devlet memurluğuna girme hakkı (md.19), mali güce göre vergi ilkesi (md.20), konut dokunulmazlığı (md.22), kanuni hakim güvencesi (md.23), müsadere, angarya yasağı (md.24), vergilerin kanuniliği (md.25), işkence yasağı (md.26).” Kemal GÖZLER, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2015, s.16.

³⁵ “...Kanun-u Esasi’nin yargıya ilişkin hükümleri döneminin Batı Avrupa ülkelerinin anayasalarıyla boy ölçüşecek niteliktedir.” Gözler, 2015a, s.18.

³⁶ **Teşkilatı Esasiye Kanunu**, <https://www.tbmm.gov.tr/files/anayasa/docs/1921/1921ilkmetin/1921-ilkhali.pdf>, Erişim Tarihi (12.12.2022).

³⁷Gürsel ÖZKAN, "Danıştay İçtihatlarına Gerekçenin Önemi", **Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması Bildiriler Kitabı**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021, s.2.

100 yıllık bir geleneği temsil etmektedir. 6 Temmuz 1927 tarihli ve 669 sayılı Şura-yı Devlet Kanunu'nun 44. maddesinde, kararların gerekçeli olacağına ilişkin hüküm bulunmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde, yargı kararlarının gerekçelendirilmesi, 'hukuk devleti' ilkesinin bir yansıması olarak demokratik-politik düzenler açısından yapısal bir gerekliliğe de karşılık gelmektedir³⁸. Devam eden süreçte evrensel hukuk normlarının etkisiyle gerekçeli karar ilkesi, çağdaş hukuk sistemlerinde zorunluluk halini almıştır. Yargılama makamları için kararın gerekçeli yazılması bir ödev iken, bireyler açısından adil yargılanma hakkı bağlamında korunması gereken bir temel hak niteliğini almıştır.

Gerekçe; temel bir hak niteliği kazanması ve birçok temel hak ve hürriyetin korunmasıyla doğrudan ilişkili olduğundan, hukuk düzeninde önemli bir yere sahiptir³⁹. Günümüzde 'gerekçeli karar hakkı', temel bir hak olarak kabul edilmenin yanı sıra adil yargılanma hakkının temel bir unsurunu oluşturmaktadır⁴⁰. AİHS m.6 kapsamında adil yargılanmanın temel ilkeleri belirtilmiş fakat aynı maddenin gerekçeli karar hakkına yönelik bir hüküm içermediği görülmüştür. Zımni kabulden hareketle içtihadı bir hak niteliği kazanan gerekçeli karar hakkı, hakkaniyete uygun yargılama ilkesi kapsamında, ceza davalarının yanı sıra medeni hakka ilişkin olan davalarda da kabul edilmektedir⁴¹.

AİHM, gerekçeli karar hakkı kapsamında, mahkemelerin verdikleri kararlarında, kararın dayandığı hususlara ilişkin olarak davanın tüm taraflarının bilgilendirilmesini sağlamak için gerekçe göstermelerini zorunlu kılmaktadır. AİHM,

³⁸ Muharrem KILIÇ, "Gerekçeli Karar Hakkı: Yargısal Kararların Rasyonalitesi", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, 2021, s.6.

³⁹ Eran ŞEN, Gerekçeli Karar Hakkı, <https://sen.av.tr/tr/makale/gerekceli-karar-hakki2>, Erişim Tarihi (13.10.2022).

⁴⁰ M. Nedim BEKRİ, "Gerekçeli Karar Hakkı: Right to a Reasoned Judgement", **Ankara Barosu Dergileri**, C.72 S.3, 2014, s.207.

⁴¹ Sibel İNCEOĞLU, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s.322.

usulüne uygun şekilde gerekçeli karar kendisine tebliğ edilmeyen⁴² sanığın, yapmış olduğu temyiz başvurusunun gerekçesiz olması nedeni ile reddedilmesini, sanığın gerçek ve etkili bir savunmadan mahrum kaldığı ve sonuç olarak adil yargılanma hakkının ihlal edildiği kanaatini taşımaktadır⁴³. Böylece, gerekçe sayesinde demokratik bir toplumda yargı kararlarının rasyonel temellerinin bilinmesinin yanı sıra ilgililerin de kanun yoluna başvurma hakkını etkili olarak kullanabilmelerine imkân sağlanacaktır. AİHM, gerekçeli karar hakkının hukuk düzenindeki yerine ilişkin yaptığı değerlendirmelerde; bir mahkeme kararının makul bir şekilde gerekçelendirilmesinin davanın taraflarının gerçekten dinlenildiği görünümünü kazandırarak kararın daha kolay benimsenmesini sağlaması⁴⁴, davanın taraflarına karşı kanun yoluna başvurma ve kararın üst derece mahkemeleri tarafından denetlenme imkanı sunması⁴⁵, davanın taraflarının verilen kararı anlamalarını sağlayarak keyfiliğe karşı güvence oluşturması⁴⁶, adaletin işleyişi üzerinde kamu denetimini mümkün kılması⁴⁷ gibi tespitlere yer vermiştir.

Ulusal hukuk düzenimizdeki yerinin anlaşılabilmesi adına Anayasa Mahkemesi, gerekçenin önemini şu şekilde açıklama yoluna gitmiştir⁴⁸:

“Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında herkesin adil yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiş ancak gerekçeli karar hakkından açıkça söz edilmemiştir. Bununla birlikte Anayasa'nın 36. maddesine "...ile adil yargılanma" ibaresinin eklenmesine ilişkin gerekçede, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerce de güvence altına alınan adil yargılanma hakkının madde metnine dâhil edildiği vurgulanmıştır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasındaki hakkaniyete uygun yargılanma hakkının kapsamına gerekçeli karar hakkının da dâhil olduğu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin birçok

⁴² “Tarafların kanun yoluna başvurabilmeleri kararın gerekçeli ve usulüne uygun tebliği edilmesini gerektirmektedir.” Hüseyin TURAN, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Mahkeme Kararlarında Gerekçe”, **Adalet Dergisi**, S.35, 2009, s.108.

⁴³ Feyyaz GÖLCÜKLÜ, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ‘Adil Yargılama’”, Prof. Dr. İlhan Öztrak’a Armağan, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, S. 49, 1994, s.209.

⁴⁴ AİHM, Magnin/Fransa, 10.05.2015, no.26219/08, par.29.

⁴⁵ AİHM, Seryavin ve diğerleri/Ukrayna, 10.02.2011, no.4904/04, par.58.

⁴⁶ AİHM, Harisch/Almanya, 11.04.2019, no.50053/1, par.33.

⁴⁷ AİHM, Tatishvili/Rusya, 22.02.2007, no.1509/02, par.58.

⁴⁸ AYM, Akın Tekkurt, B. No: 2016/8411, 20.10.2020, par.28.

kararında vurgulanmıştır. Dolayısıyla Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının gerekçeli karar hakkı güvencesini de kapsadığının kabul edilmesi gerekir.”

AYM, hukuk düzeninde konumlanması adına gerekçeli karar ilkesine oldukça önem atfetmiş, ihlal kararlarına konu etmiştir. Adil yargılama hakkının güvencesi kapsamında değerlendirdiği gerekçeyi, mahkemeler açısından bir yükümlülük olarak değerlendirme yoluna gitmiştir⁴⁹:

“... mahkemeler, “kararlarını hangi temele dayandırdıklarını yeterince açık olarak belirtme” yükümlülüğü altındadırlar. Bu yükümlülük, tarafların temyiz hakkını kullanabilmeleri için gerekli olmasının yanı sıra tarafların, muhakeme sırasında ileri sürdükleri iddialarının kurallara uygun bir biçimde incelenip incelenmediğini bilmeleri ve ayrıca demokratik bir toplumda, toplumun kendi adına verilen yargı kararlarının sebeplerini öğrenmelerinin sağlanması için de gereklidir.”

1.3. Gerekçenin İşlevi

Gerekçeli kararın yargılama sistematiğine sağladığı katkılar önemli düzeydedir. Yargısal bir akıl yürütme olan gerekçe, yargılama sürecinde doğru muhakeme yürütme ve mantığı etkin kılma bağlamında hayati önemdedir. Yargılama sürecinin etkin denetimine de olanak sağlayan gerekçenin işlevleri üzerinde kapsamlı değerlendirme yapılmasının gerekliliği açıktır. Gerekçenin yargılama faaliyeti üzerindeki faydalarının kategorize edilerek değerlendirilmesinin daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

1.3.1. Gerekçenin Adli İşlevi

Bağımsızlık, bir organın diğer organ ya da organların etkisinde ya da müdahalelerine maruz kalmadan, faaliyetlerini yürütebilmesi olarak tanımlanmıştır⁵⁰. Yargı bağımsızlığı ise, demokrasinin temel dinamiği olmasının yanında devletin

⁴⁹ AYM, Sencer Başat ve diğerleri, B. No: 2013/7800, 18.06.2014, par.34.

⁵⁰ Abdulkadir YILDIZ, **Yargının Tarafsızlığı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s.116.

yönetim şeklinden⁵¹ bağımsız olarak kuvvetler ayrılığı, hukuk devleti ve temel hak ve özgürlüklerin güvencesi konumundadır⁵². Yargının bağımsızlığı, mahkeme veya hakimlerin gerek yasama gerekse yürütmeden bağışık olduğu, iki erkin de hakimlere emir ve talimat veremeyeceği durumla mümkün kılınabilir⁵³. Başka bir ifadeyle, bağımsızlık, hakimlerin yasama ve özellikle yürütme organına ve idareye bağlı olmamaları, söz konusu organlardan gelebilecek baskı ve etkilerden uzak tutulmaları, yani bu organların yargıçlara emir ve talimat vermemeleri ya da tavsiyede bulunmamaları anlamına gelmektedir⁵⁴. Hakimler, yasama organına, yürütme organına, kendi içinde bulunduğu yargı organına ve içinde buldukları çevreye karşı bağımsız olmak zorundadırlar⁵⁵. Söz konusu zorunluluğu temin için, hakimlerin önlerine gelen uyuşmazlıkta kendilerine doğrudan ya da dolaylı yapılacak etki ve baskıya kapalı olmaları; yasama, yürütme veya devletteki diğer baskı unsurlarının hakimlere etki etmesini engelleyecek mekanizmaların oluşturulmasına bağlıdır⁵⁶. En önemli garantörün anayasal düzenlemeler olacağına kuşku yoktur. Anayasa'nın 138. maddesinde ise; "*Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.*" denilerek hakimlerin bağımsızlığı teminat altına alınmıştır.

Yargı bağımsızlığı, daha belirgin bir şekilde kurumsal boyutu içermektedir. Siyasi, ekonomik ve sosyal bir etki olmaksızın yargısal fonksiyonun yerine getirilmesinin güvencesi olan yargı bağımsızlığından farklı olarak yargı tarafsızlığının hakimlik özelinde gelişen kişisel boyutu daha belirgindir⁵⁷. Hâkimin tarafsızlığı, yargılama faaliyeti sürecinde herhangi bir yandaşlık veya önyargıdan azade olması; hâkimin kararını hukuka uygun olarak hakkaniyet çerçevesinde vermesi anlamına

⁵¹ Ömer ANAYURT, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım: Temel İlkeler, Kavramlar ve Kuramlar**, Seçkin Hukuk Yayınları, Ankara, 2019, s.628.

⁵² Hasan TUNÇ, Faruk BİLİR, Bülent YAVUZ, **Türk Anayasa Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, ss.296-300.

⁵³ Kemal GÖZLER, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2015, s.395.

⁵⁴ Özkan, s.12.

⁵⁵ Cumhuriyet ŞAHİN, Neslihan GÖKTÜRK, **Ceza Muhakemesi Hukuk I**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s.223.

⁵⁶ Hasan TUNÇ, **Türk Anayasa Hukuku**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2018, s.281.

⁵⁷ Yıldız, s.19.

gelir⁵⁸. AİHM ise tarafsızlık hususunda, ikili ayrıma giderek objektif ve sübjektif temelde tanımlamıştır. Objektif tarafsızlık yargılama makamının kurumsal tarafsızlığını tanımlarken, sübjektif tarafsızlık ise hâkimin tarafsızlığını tanımlamaktadır⁵⁹. “Bangalor Yargı Etiği İlkeleri”⁶⁰ deklarasyonunda ise tarafsızlık, “*yargı görevinin doğru bir şekilde yerine getirilmesine esas teşkil eder. Bu ilke sadece kararlar için değil, kararların oluşturulduğu süreç açısından da geçerlidir*” denilerek tanımlanmıştır.

Gerekçe, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığına olan katkısı nedeniyle önem arz etmektedir. Yargıcın bağımsızlığı ve tarafsızlığını kanıtlama olanağı sağlayan en önemli araç kararın gerekçesidir⁶¹. Hakimlerin vicdani kanaatleriyle karar verirken tarafsız olması, anayasal bir zorunluluğun yanı sıra hakimleri mesleklerini icra ederken sahip olduğu bir güvence niteliğindedir. Yargılama makamları tarafından verilen kararın tarafsız olduğuna ilişkin en önemli gösterge, kararın içeriğinde yer alan gerekçedir. Bu nedenle yargılamanın meşru ilgililerinin, tarafsızlık yönündeki tereddütlerinin giderilmesi açısından gerekçeli kararda yer alan açıklamalar önem taşımaktadır⁶². Hâkimin verdiği karar hukuka uygun olsa da gerekçeli kararda tarafsızlığına ilişkin şüpheler belirmişse, adil yargılanma hakkının ihlalinin gerçekleşeceği açıktır⁶³. Hâkimin uyuşmazlığın meşru ilgililerini, tarafsız bir şekilde karar verdiğine ikna edebilmesine yarayacak en etkin aracı, kararı için yazacağı “gerekçesi” olacaktır⁶⁴.

⁵⁸ Fatih ÖZKUL, “Anayasalarımızda Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.3, 2016, s.214.

⁵⁹ Serkan CENGİZ vd., “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Hukukunun Kurum ve Kavramları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2008, s.336.

⁶⁰ Bangalor Yargı Etiği İlkeleri, <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/4a92e0cc-e94b-4912-aaf9-5dfc5b885e98.pdf>, Erişim Tarihi (15.11.2022).

⁶¹ Aşçıoğlu, s.113.

⁶² Atagün, s.64.

⁶³ Tahsin TÜRK BEN, **Anayasal Bir Zorunluluk Olarak Gerekçeli Karar**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s.32.

⁶⁴ Durmuş TEZCAN vd., **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Raporu** Seçkin Yayıncılık, 2004, s.336.

Yargıtay Onursal Başkanı Cirit, beyanında yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilaveten yargıya güven unsurunu ortaya koymuştur⁶⁵: "*Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, Anayasa'nın yargı mensuplarına bir lütfü değil, halkın güvenine layık olunarak kazanılacak bir konumdur. Bu güven, yargı bağımsızlığının ve tarafsızlığın en önemli teminatıdır.*" Hukuk düzeni, bireylerin hak arayışının karşılık bulduğu, adaletin tecelli ettiği bir toplumsal yaşamı sağlamakla yükümlüdür. Yargısal makamlar aracılığıyla tecelli eden adaletin, bireylerin güvenini kazanmasının hukuk düzeninin meşruiyetini güçlendireceği açıktır. Bireylerin yargıya duyduğu güvenin yüksek olduğu toplumlarda, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti ilkelerinin korunarak geliştiği evrensel bir gerçektir⁶⁶. Gerekçeli karar bu yönüyle toplumsal⁶⁷ ve bireysel olarak adalet duygusunun tatmin aracıdır. Öte yandan, yargıya duyulan güven bağlamında yargının hesap verilebilirliği tartışılmaya devam etmektedir. En başta mahkeme kararlarının gerekçeli olması, kararların üst derece mahkemeleri tarafından temyiz edilebilmesi, aleni yargılama usulünün benimsenmiş olması, yine mahkeme kararlarının kamuoyu tarafından tartışılabilmesi, yargının hesap verilebilir nitelikleri olarak değerlendirilmektedir⁶⁸.

Gerekçe, yargıya olan güvenin sağlanması noktasında etkin bir rol oynamaktadır. Kararların gerekçeli olması hem kanun yoluna başvuru ve hem de hakkaniyeti görünür kılma açısından tarafların menfaatini ilgilendirdiği gibi, demokratik bir toplumda kamunun menfaatini de ilgilendirmekte ve mahkemelere duyulan güvenin pekişmesini sağlamaktadır⁶⁹. İddia ve savunmanın delillerinin tartışılması neticesinde, kararın açık ve makul gerekçelerle yazılması, davayı kaybeden tarafta dahi güven duygusunun oluşmasına yol açacak, aynı zamanda kararın alınmasında keyfi davranıldığı şüphesini bertaraf edecektir⁷⁰. Bu noktada kararların

⁶⁵ T.C. Yargıtay Başkanlığı, *İş Süreçlerinin Yeniden Yapılandırılması ve Verimlilik Kontrolü Projesi Açılış Sempozyumu*, 2018.

⁶⁶ Aşçıoğlu, s.112.

⁶⁷ "Verilen hükmün gerekçelerini bilmeye, toplumun da hakkı vardır." Faruk EREM, *Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku*, Işın Yayıncılık, Ankara, 1986, s.501.

⁶⁸ Serdar GÜLENER, "Yargı Bağımsızlığını Güçlendirici Bir Mekanizma Olarak Yargısal Hesap Verebilirlik ve Türk Yargı Sistemi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.15, 2011, s.223.

⁶⁹ İnceoğlu, s.324.

⁷⁰ Muhammet ÖZEKES, *Oyun Teorisi-Hukuk Uygulaması ve Adil Yargılanma Hakkı*, Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi 14. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, 2005, s.84.

gerekçeli olması, taraf olan bireylerin ve toplumun yargıya güvenini perçinleyen önemli araçlardan biridir⁷¹. Gereksiz veya gerekçe niteliği taşımayan bir metinden ibaret olan kararlar, uyumsuzluğun meşru ilgilileri ve toplum nezdinde yargıya duyulan güveni sarsmakta ve adalete erişim yönünde bir isteksizliğe yol açmaktadır⁷².

Yargı mercilerine duyulan güvenin sağlanması ayrıca dereceli yargı sisteminin varlığıyla daha mümkün hale gelmektedir. Üst dereceli mahkemelerin öngörüldüğü bu sistemde, ilk derece mahkemelerinin nihai kararlarının üst derece mahkemeleri tarafından tekrar gözden geçirilmesi, dar anlamda kanun yolu olarak tanımlanmaktadır⁷³. Yargılama faaliyeti neticesinde verilen kararlarda hata bulunmasa dahi aleyhine karar verilen taraf, kendi haklılığına olan inancına göre kararın hatalı ya da eksik olduğunu iddia edebilir⁷⁴. Kanun yoluna başvuru mekanizması, tarafların yargılama faaliyetinden beklentilerini sağlamak adına önemlidir. Kanun yoluna başvuruyu işlevsel kılan gerekçede sunulan değerlendirmelerdir. Kararın gerekçesi hakkında bilgi sahibi olunmaması, kanun yoluna müracaat imkânını da işlevsiz hale getirecektir⁷⁵. Bu nedenle mahkeme kararlarının dayanaklarının yeteri kadar açık bir biçimde gösterilmesi zorunludur. Gerekçesi bilinmeyen bir karara karşı gidilecek kanun yolunun etkin kullanılması mümkün olmayacağı gibi bahsedilen kanun yolunda yapılacak incelemenin de etkin olması beklenemez.

Yargıtay'ın görüşüne göre; “*Üst mahkeme de, bir hükmün hukuka uygun olup olmadığını ancak gerekçe sayesinde denetleyebilir.*”⁷⁶ Aynı şekilde başka bir temyiz makamı olan Danıştay ise kanun yolu denetiminde gerekçenin önemine ilişkin; “*...Gerekçe, yargıcın çözümlmek durumunda olduğu uyumsuzluğa uygulanması*

⁷¹ Adem ÇELİK, **Adil Yargılanma Hakkı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s.99.

⁷² Mustafa ALP, “Anayasa Hukuku Açısından Mahkeme Kararlarında Sözde (Görünürde) Gerekçe”, **Prof Dr. Tefik Bırsel'e Armağan**, İzmir, 2001, s.428.

⁷³ Nurullah KUNTER, Feridun YENİSEY, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul, 2000, s.1029.

⁷⁴ Zehra ODYAKMAZ, **Türk İdari Yargılama Usulünde Kararlara Karşı Başvuru Yolları**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1993, s.5.

⁷⁵ “Kararların gerekçeli olması, davanın taraflarının mahkeme kararının dayanağını öğrenerek mahkemelere ve genel olarak yargıya güven duymalarını sağladığı gibi, tarafların kanun yoluna etkili başvuru yapmalarını mümkün hale getiren en önemli faktörlerdendir. Gerekçesi bilinmeyen bir karara karşı gidilecek kanun yolunun etkin kullanılması mümkün olmayacağı gibi bahsedilen kanun yolunda yapılacak incelemenin de etkin olması beklenemez. “, AYM, Mustafa Kahraman, B. No: 2014/2388, 04.11.2014, par.45.

⁷⁶ Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, E. 2015/4161, K.2015/5926, 17.09.2015.

gereken soyut hukuk kuralının saptanmasında, yorumlanmasında ve tüm ayrıntılarıyla ortaya konulup nitelendirilen maddi olaya uygulanmasında izlemiş olduğu yöntemi gösteren ve bu özelliği sebebiyle, yargılamanın nesneliliği ile varılan yargının doğruluğu konusunda davanın taraflarına güven, üst yargı yerine de denetleme olanağı veren açıklamadır.⁷⁷” görüşüne yer vermiştir.

Temyiz denetimine ilişkin görüşler de dikkate alındığında, mahkeme kararlarının gerekçeli olması, yargıya olan güveni sağlaması bakımından meşru ilgililerin ve kamunun menfaatini ilgilendirmekte olup aynı zamanda kanun yoluna başvurma olanağını da etkin kullanabilmek adına önemlidir. Yargısal kararın doğru ve hakkaniyetli olmasının yanında kanun yolu denetimini mümkün kılacak düzeyde gerekçelendirilmiş olması gerekmektedir⁷⁸. Mahkemece verilecek karar, tahkikat sonucunda elde edilecek maddi vakıaları değerlendirecek, dayanaklarını içerecek şekilde üst mahkemenin denetimine uygun olmalıdır. İdarenin işlemlerini gerekçe göstermeksizin tesis etmesine karşın idari yargı kararlarının da gerekçeli ve kanun yolu denetimine elverişli olması gerekir⁷⁹. Yargıtay veya Danıştay hukukilik denetimini ancak gerekçe sayesinde gerçekleştirebilecektir. Gerekçesi tam olmayan kararların denetlenmesi, yargılamanın sürdürülmesi ve hükmün nihayete ermesi mümkün değildir⁸⁰. Kanun yolu denetimini olanaksız kılan gerekçelerin bozma nedeni sayıldığı çok sayıda yüksek yargı kararları mevcuttur⁸¹:

⁷⁷ Danıştay Başkanlığı İDDK, E.2010/6726, K.2013/1337, 11.04.2013.

⁷⁸“Mahkeme, adaletin uygun şekilde uygulanmasıyla bağlantılı bir ilkeyi yansıtan yerleşik içtihadına göre, mahkeme kararlarının dayandıkları gerekçeleri yeterince belirtmesi gerektiğini yineler. Bu gerekçe gösterme yükümlülüğünün ne ölçüde uygulanacağı, kararın niteliğine göre değişebilir ve davanın koşulları ışığında belirlenmelidir. Her ne kadar 6 § 1 maddesi, mahkemeleri kararları için gerekçe göstermeyi zorunlu kılsa da, her argümana ayrıntılı bir cevap verilmesi gerektiği şeklinde anlaşılabilir. Bu nedenle, bir temyiz mahkemesi temyizi reddederken, ilke olarak alt mahkemenin kararının gerekçelerini basitçe onaylayabilir. Bir alt mahkeme veya makam, tarafların mevcut herhangi bir temyiz hakkını etkili bir şekilde kullanmalarını sağlayacak gerekçeleri göstermelidir.” AİHM, Hirvisaari/Finlandiya, 27.09.2001, no.49684/99, par.30.

⁷⁹ Recep AKCAN, **Usul Kurallarına Aykırılığa Dayanan Temyiz Nedenleri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999, s.86.

⁸⁰ Yaşar DEMİRCİOĞLU, **Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılama Güvenceleri**, Yetkin Yayınları, 2007, s.218.

⁸¹ Danıştay Başkanlığı 13. Daire, E. 2007/2822, K. 2008/4487, 28/05/2007, bkz benzer yönde kararlar; Danıştay Başkanlığı İDDK, E.2019/2826, K.2020/1762, 08.10.2020, Danıştay Başkanlığı İDDK, E.2019/2570, K.2020/2340, 09.11.2020.

“...incelenen Mahkeme kararında, konuyla ilgili mevzuat hükümlerine yer verildikten sonra, dosyadaki bilgi ve belgelerin incelenmesi sonucu tesis edilen işlemde kamu yararı ve hizmet gereklerine aykırılık bulunmadığından bahisle davanın reddine karar verilmiş, ancak yargısal incelemeyle varılan sonucun hukuki dayanakları ortaya konulmamış, karar yukarıda belirtilen anlamda denetlenmesine ve temyiz hakkının kullanılmasına yeterli açıklıkta gerekçelendirilmemiştir. Belirtilen bu duruma göre, Anayasanın ve 2577 sayılı Yasa'nın açık ve bağlayıcı hükmü karşısında yukarıda değinilen anlamda gerekçe içermeyen mahkeme kararının bozulması gerekmektedir.”

“Takdir hakkı, keyfilikten ‘gerekçe’ ile ayrılır” sözüyle Erem⁸², keyfilikğin önlenmesine dair gerekçenin önemini belirtmiştir. Yargı mensuplarının da insan olduğu, gerçekleri tahrif edebileceği, hukuki prensiplerden saparak keyfi uygulamalara girişebileceği göz önüne alındığında, gerekçe davanın tarafları için bir güvence oluşturmaktadır. Makul ve nitelikli gerekçelendirme için belirli düzeyde kültür ve mesleki birikim gerekmektedir. Gerekçeyi tasarlayabilecek bu niteliklere sahip yargıçların, kendi kalıplarını dahi sorgulayarak ulaştığı hükmü gerekçelendirerek açıklaması keyfiliği önemli ölçüde sınırlandıracaktır⁸³. Aksi düşünüldüğünde, herhangi bir muhakeme faaliyetinden geçmeden oluşturulan gerekçesiz kararların yargılanan bireyleri olumsuz etkileyeceği açıktır.

Takdir yetkisinin, “keyfiliğe” alan açacak şekilde kullanılıp kullanılmadığı hususu da gerekçe kanalıyla kontrol edilmelidir⁸⁴. Yargıtay, hâkimin takdir yetkisinin kabul edildiği durumlarda dahi takdir edilen kararın belirli ölçülerde gerekçelendirilmesi yönünde görüş belirtmiştir⁸⁵:

“Adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesi” başlıklı 3/1. maddesi uyarınca suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur. Bu itibarla; kanunda öngörülen alt ve üst sınır arasında temel cezayı

⁸² Faruk Erem Vakfı, <https://www.farukeremvakfi.org.tr/farukerem.html>, Erişim Tarihi (15.10.2022).

⁸³ Aşçıoğlu, s.112.

⁸⁴ Tahsin TÜRKÇAPAR, "Mahkeme Kararlarında Gerekçe Zorunluluğu ve Takdir", **Yargıtay Dergisi**, 1977, s.265.

⁸⁵ Yargıtay Başkanlığı 11. Ceza Dairesi, E.2013/21683, K.2015/31329, 21.02.2012.

belirlemek hâkimin takdir ve değerlendirme yetkisi içindedir. Ancak, Anayasanın 141, 5271 sayılı CMK'nın 34, 230 ve 289. maddeleri uyarınca hükümde bu takdirin denetime olanak sağlayacak biçimde, hak ve nesafet kurallarına uygun, dosya içeriği ile uyumlu yasal ve yeterli gerekçesinin gösterilmesi zorunludur. Yasa metnindeki ifadelerin kararda tekrar edilmesi ile bu metinlerdeki genel nitelikli ölçütler somut olaya ve failine özgülenmediği müddetçe yeterli bir gerekçe olmadığı gözetilmeden yasal ve yeterli olmayan gerekçe ile sanık hakkında en üst sınırdan ceza tayini, yasaya aykırıdır.”

Yargı mercilerinin keyfiliğe kaçarak vatandaşları tedirgin edecek uygulamalara yönelmeleri ancak gerekçelendirilmiş, hukuki sebepleri ortaya konulmuş kararlar sayesinde önlenabilir⁸⁶. Başka bir ifade ile yargı organlarının keyfilikten uzaklaşmalarını sağlayan en önemli husus, kararların gerekçeleridir⁸⁷. Çünkü hâkimler, kararlarında dayandıkları delilleri, hangi delili niçin diğerine üstün tuttuğunu, hukuki dayanaklarını gerekçelerinde açıklamak durumundadırlar. Bu sayede gerekçeyi okuyan taraflar, kurulan hükmün kanuna ve maddi olaya uygun olup olmadığını anlayabilecektir. Şayet hâkim keyfiliğe kaçarsa veya kanunu uygularken hataya düşerse, söz konusu durum gerekçesinden ortaya çıkacağı için gerekçe yazmak ayrıca hâkimin özdenetimini ve kanuni sınırlar içinde kalmasını sağlayacaktır. Karar tamamen doğru olsa bile, gerekçesiz ya da yetersiz gerekçeli karar, dosyanın yeterince incelenmediği ve karar verilirken keyfiliğe kaçıldığı şüphesini doğuracaktır. Bu sakıncalardan kaçınmanın çözümü ortaya bir gerekçe metninin konulmasıdır. Bu nedenle gerekçe; keyfiliğin önlenmesi için en önemli güvence haline gelmektedir⁸⁸.

Kararlarda keyfiliğin önemli yansımalarını sürpriz karar verme yasağı ve hukuki dinlenilme hakkı ilkelerinin uygulamalarında görmek mümkündür. Sürpriz karar verme yasağı, yargılamanın adil ve hakkaniyete uygun şekilde yürütülmesi durumunda tarafların öngöremedikleri bir kararla karşılaşmamaları olarak ifade

⁸⁶ Demircioğlu, s.221.

⁸⁷ Muhammet ÖZEKES, **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı**, Yetkin Yayınları, 2003, s.174.

⁸⁸ Mustafa KUTLU, "Hukuk Devletinde Yargıç Meşruiyetinin Görünüş Biçimleri", **Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi**, İstanbul Barosu Yayınları, 2003, s.130.

edilmektedir⁸⁹. Daha kapsayıcı bir hukuk ilkesi olan hukuki dinlenilme hakkı ise, yargılama sonucunda hukuki durumu etkilenecek kişilerin, yargılama hakkında bilgi edinmelerini, açıklamada bulunmalarını, yargılamaya etki edebilmelerini; yargılama makamlarının bunları dikkate alıp değerlendirerek, gerekçeli karar vermesini sağlayan, sürpriz kararlarla karşılaşmanın önüne geçen bir temel hak ve yargılama ilkesidir⁹⁰.

Tarafların, davayı açarken ileri sürdükleri deliller ve dayandıkları kanun hükümleri nedeni ile belli yönde karar çıkmasını beklemeleri doğaldır. Bunun nedeni ise delillerinin ve dayandıkları kanun hükümlerinin davayı belli yönde sonuçlandırabilecek nitelikte olmasıdır. Ancak hâkim delilleri incelememiş ve bazıları davanın esasına etki edecek derecede önemli olmasına rağmen göz ardı ettiğinde sürpriz karar çıkma ihtimali doğar. Taraflar, sundukları delillerinin incelenip incelenmediğini, iddialarının karşılanıp karşılanmadığını gerekçe sayesinde öğrenebileceklerdir. Dolayısıyla, bizzat gerekçelendirme etkinliği, hâkimi keyfi davranışlardan alıkoyacağından sürpriz kararlar çıkmayacaktır. İşte gerekçenin keyfiliği önleyici işlevi yerine getirmesi, sürpriz karar verme yasağına riayeti sağlayacak ve bu sebeple bir anlamda hukuki dinlenilme hakkı teminat altına alınmış olacaktır⁹¹.

Gerekçenin uyuşmazlığın taraflarının yanı sıra hâkimin kendi üzerindeki olumlu etkileri de dikkate değerdir. Gerekçenin oluşturulmasındaki muhakeme süreci mahkeme veya hâkimi doğru karara yönlendirecektir⁹². Gerekçe, mahkeme veya hâkim için bir otokontrol mekanizması yaratacak olup kendisini denetleme olanağı sağlayacaktır⁹³. Hâkim, tarafları ikna etmeden önce kendisini ikna etmeye gerekçe kanalıyla yönelecektir. Kararın kendi içerisinde oluşturulan denetim yoluyla keyfiliğe açılabilir alan oldukça sınırlanacaktır. Şeker, hâkimin self denetimini vurgulamak

⁸⁹ Özekes, 2003, s.185.

⁹⁰ Özekes, 2003, s.31.

⁹¹ Tanrıver, s.229.

⁹² Demircioğlu, ss.216-217.

⁹³ Kuru vd., s.477.

gerekçeyi çok çarpıcı bir ifade ile “*gerekçe yargıcın da yargılanma aracıdır*” şeklinde tanımlamaktadır⁹⁴.

Gerekçenin, kanun yolu aşamasında davanın taraflarına savunmada kolaylık sağlamasına yönelik işlevi önemlidir. AİHS'nin 6. maddesinin 3. fıkrasının b bendine göre, hakkında suç isnadı olan kimse “*savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olma*” hakkına sahiptir⁹⁵. Savunmada gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma hakkı kapsamında gerekçeli kararı da değerlendirmek gerekmektedir⁹⁶.

Taraflar kararın gerekçesini bilmeden veya kararın gerekçesinde yer alan içeriğe ulaşmadan kanun yolu başvurusunda kullanılmak üzere gereken savunma dilekçesini hazırlayamaz, kanun yolunu etkili bir şekilde kullanamaz. Gerekçede yer alan hangi hususlara karşı savunma geliştirileceği, gerekçe metnine bağlı olarak değişebilecektir⁹⁷. Dolayısıyla, savunma hakkının olanaklarından mümkün olduğunca yararlanabilmenin ön koşulu gerekçeli karar alma hakkına riayet edilmesidir. Hiç gerekçe olmaması, gerekçenin yeterli açıklıkta yazılmaması, gerekçenin yetersiz olması veya gerekçenin tebliğ edilmemesi kanun yolu başvurusunda savunma hakkının etkili kullanılmasını engelleyecektir⁹⁸.

AYM, gerekçeli karar ilkesini kanun yolu başvurusu açısından bir gereklilik olduğunu belirtmiştir⁹⁹:

“Gerekçeli karar hakkı adil yargılanma hakkının somut görünümlerinden biridir. Mahkeme kararlarının gerekçeli olması, kanun yoluna başvurma olanağını etkili kullanabilmek ve mahkemelere güveni sağlamak açısından hem tarafların hem

⁹⁴ “Gerekçe yargıcın yargılama etkinliğinin aynası olup, bu işlevine bağlı olarak yargıcın da yargılanmasına olanak tanır. Başka bir ifade ile hâkimin tarafların getirdiği ispat vasıtalarının keyfî kullanmasına ve hissi karar vermesine engel olacağı gibi bu etkinliğindeki hukuksal ve mantıksal değerlendirilmesinin kontrolüne olanak sağlayacaktır.” Şeker, 2007, s.190.

⁹⁵ Sibel İNCEOĞLU, **Adil Yargılanma Hakkı**, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi -4, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Desteklenmesi Ortak Projesi, 2018, s.324.

⁹⁶ Cumhur ŞAHİN, **Sanığın Savunmasını Hazırlamak İçin Gerekli Zamana ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı (İHAS Md. 6/3-b), Adil Yargılanma Hakkı**, Global Hukuk Eğitimi Programları Direktörlüğü (IGUL), 2005, s.310.

⁹⁷ Aşçıoğlu, s.157.

⁹⁸ Güney DİNÇ, **Adil Yargılanma Hakkı**, İzmir Barosu Yayınları, 2006, s.115.

⁹⁹ AYM, Tahir Gökatalay, B. No: 2013/1780, 20.03.2014, par.66.

kamunun menfaatini ilgilendirmekte olup, kararın gerekçesi hakkında bilgi sahibi olunmaması, kanun yoluna müracaat imkânını da işlevsiz hale getirecektir. Bu nedenle mahkeme kararlarının dayanaklarının yeteri kadar açık bir biçimde gösterilmesi zorunludur.”

Gerekçe, somut olayların soyut normlara uygulanabilmesi noktasında gereken fonksiyonel işlevi görür. Yargılama, mantık kuralları ile yapılan bir akıl yürütme etkinliğidir¹⁰⁰. Yargılama sürecindeki akıl yürütme işlemi, hâkimin veya mahkemenin önüne gelen uyuşmazlıkta önceden düzenlenmiş ve kapsadığı her olay için uygulanması gereken soyut kurallar ile uyuşmazlık konusu somut olay arasında yapılır¹⁰¹. Gerekçelerin, hükümlerdeki sonuçların mantıki delilleri¹⁰² olduğundan bahisle hâkimin vardığı sonuç ile dayandığı hukuki sebeplerin mantıksal anlamda örtüşmesi gerekir. Dolayısıyla gerekçe, soyut norm ile somut vakıa arasındaki bağlantıyı ortaya koyan bir açıklamadır¹⁰³.

Gerekçe, yargılama neticesinde ortaya konulan deliller, bulgular ve olaylar ile mahkemenin hükmü arasında bir köprü işlevi görür¹⁰⁴. Kararın sonucundan bağımsız olarak taraflar nezdinde gelişen talepler ile hâkimin verdiği karar arasında mantıklı bir ilişkinin olması gerekmektedir. Mantıklı ve planlı bir anlatım üzerinden yazılan gerekçenin tarafları tatmin etmesinde rolü önemli düzeydedir¹⁰⁵.

1.3.2. Gerekçenin Pedagojik İşlevi

Yargılama sürecinde, uyuşmazlıkla ilgili değerlendirme ve tespitlerin, anlaşılabilir ve onaylanabilir olmasının koşulu mantık kurallarına uygunluğunu sağlamaktır. Yargısal kararların da kendi içindeki tutarlılığı açısından mantıksal bir zemine oturtulması zorunludur. Bu yöntem, her şeyden önce karar veren mahkemeyi

¹⁰⁰ Şeker, s.463.

¹⁰¹ Türkben, s.36.

¹⁰² Yusuf KARAKOÇ, “Yargı Kararlarının Dili ve Gerekçesi”, **Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi 16. Kitap**, İstanbul Barosu Yayınları, 2007, s.277.

¹⁰³ Atagün, s.167.

¹⁰⁴ Baki KURU, Ramazan ARSLAN, Ejder YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, 2007, s.477.

¹⁰⁵ M. Reşat KOPARAN, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Işığında Adil Yargılanma Hakkı”, **Adalet Dergisi**, S.12, 2002, s.174.

uyguladığı kanunun sözüne ve özüne uygun davranmaya, kararı doğru olgularla ortaya koymaya sevk etmektedir. Böylece hâkim, derinlemesine düşünmek ve kendi kendini denetlemek durumunda kalmaktadır¹⁰⁶.

Gerekçenin, maddi vakıa ile sonuç arasında kurulan mantıki bir bağ olduğu bilinmektedir. Hâkim, usul kurallarına riayet ederek, maddî olay ile soyut norm arasındaki bağlantıyı kurarak bir sonuca ulaşır. Maddi olay ile sonuç arasındaki bağlantının kurulması için akla ve mantığa dayalı bir yöntem izlemek gerekir. Kararın doğruluğu bu anlamda hem normun hem de maddî olayın doğru tespitini gerektirmektedir. Yargılama usulüne uyulmadığına, yasaların uygulanmadığına ya da yanlış uygulandığına dair tespitler ile hukukî dayanaktan yoksunluk, somut olayın kavranamaması gibi eksikliklerin tespiti ‘gerekçe aracılığıyla’ mümkün olabilecektir¹⁰⁷.

Gerekçeler, içtihatların ve hukukun gelişimine katkıda bulunarak hukukun gelişim araçlarından biri niteliğini kazanır¹⁰⁸. Hâkimin, tarafları ve hatta toplumu tatmin edecek nitelikte gerekçe yazabilmek adına hukuki eserlere başvuracak, mesleki gelişimini önceleyecek, hukuk bilminde yaşanan gelişmeleri takip etmeyi sürdürecektir, emsal niteliğindeki üst derece mahkeme kararlarını öğrenme yoluna gidecektir. Hâkimin bu gelişim döngüsü nihayetinde hukukun gelişmesine, yargısal faaliyetlerin niteliğinin artmasına yol açacaktır.

Hukukun gelişimin yanı sıra hukuk tüketicilerinin yargılama sürecine ilişkin tahminlerinin şekillenmesinde gerekçe ve muhalefet şerhlerinin etkisi önemli düzeydedir¹⁰⁹. Gerekçelerin yanı sıra muhalefet şerhleri de bilim insanlarının eleştirilerini sunabilmeleri adına açık kaynaklık edecek veri setleri niteliğindedir.

¹⁰⁶ Özkan, s.15.

¹⁰⁷ “Gerekçe kararın muhataplarının tatmin edilmesinin yanı sıra, kararı veren hâkimin olayı daha iyi kavramasında da etkili olmaktadır. Kendini yetiştirmiş entelektüel hâkim tipinin oluşmasının ve yaygınlaşmasının sağlanmasında da gerekçe, yararlı olmaktadır. Çünkü hâkim, gerekçe yazmak için var olan bilgisini yenileyerek okuyacak, araştırarak, akademik çalışmaları takip edecek, benzer içtihatları inceleyecek, uluslararası yargı organlarıncı verilen kararları gözetecektir. Ayrıca belirtmek gerekir ki gerekçe yalnız hâkimler için değil, hukuk bilimi için de öğretici işleve sahiptir.” Özkan, s.15.

¹⁰⁸ Özekes, 2003, s.173.

¹⁰⁹ M. Tören YÜCEL, "Kararlarda Gerekçe ve Muhalefet Şerhi", **Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi**, İstanbul Barosu Yayınları, 2003, s.168.

Gerekçe, bir anlamda hukuk süjelerinin yanı sıra mesleki kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve akademinin de üzerinde değerlendirmeler yaparak geliştirdikleri bir alandır.

1.3.3. Gerekçenin Psikolojik İşlevi

Gerekçenin, kararı veren hâkimler ve uyuşmazlığın tarafları ve toplum üzerindeki psikolojik işlevi üzerine değerlendirmelerde bulunmak gerekmektedir. Hâkimler, tarafsızlıklarını korumak zorunda olmalarından, ihsas-ı rey ilkesini gözetmeleri gerektiğinden, söyleyeceği sözlerin farklı şekilde yorumlanabileceğinden hareketle konuşmadıkları bilinmektedir¹¹⁰. Herkesin karar hakkında bir şeyler söylediği, kararı bazen acımasızca eleştirdiği durumda hâkimlerin de kendilerini bir şekilde savunmaları gerekmektedir. Kamuoyunun yoğun ilgi gösterdiği, dolayısıyla kamuoyu denetiminin¹¹¹ yoğun olduğu davalarda yargılama makamlarına yönelik eleştirilerin dozajı artmaktadır. Mahkemenin ya da hâkimin söz konusu eleştirileri cevaplaması halinde oluşacak sakıncalar da göz önüne alındığında yargılama makamları için ‘kararın gerekçesi’ en işlevsel savunma alanı olmaktadır¹¹². Davanın tarafları ve toplum bileşenleri kararı okuduğunda, bir anlamda kararın haklılığı hususunda hâkimin ifade ve görüşlerini kararın gerekçesinde bulabilecektir. Gerekçe, hâkimin dış dünyaya kendini ifade etme aracı olmasının yanında kendini vicdanı yönünde karar almaya sevk eden bir mesnettir. Bir yanıyla gerekçe hâkimin yargılama sürecinde vicdanını rahatlatma aracıdır.

Gerekçe, ayrıca meşru ilgililerin ve toplumun kararın sonucundan tatmin olmalarını sağlamak zorundadır. Tatmin duygusunu temin etmekten yoksun bir

¹¹⁰ Türkben, s.38.

¹¹¹ Kemal GÖZLER, “Mahkeme Kararlarının Yayınlanması Sorunu”, <https://www.anayasa.gen.tr/mah-karar-yayini.htm>, Erişim Tarihi (12.12.2022).

¹¹² “Gerekçe, toplumla önerilen değerler üzerinden iletişim kurmanın etkin bir aracıdır. Gerekçe üstlendiği bu rolle, yargı otoriteleriyle toplum arasında oluşan ihtiyaçların giderilmesini hedefleyen, iletişimin kurulmasına ve işlerliğine özgülür. Yargıç, kendine has bu dille, toplumun tüm kesimleriyle seviyeli ve sınırlı bir diyaloga girer. Toplumu ya da kamuoyunu yakından ilgilendiren konularda, toplumsal barış ve düzenin koruyuculuğuna ilişkin duyarlılığını anımsayan yargıç, toplumsal krizlerin tahripkâr etkilerine karşı önleyici, çözümleyici ve ilerletici bir rol üstlenir. Yargıç kendisine özgülünen bu dil aracılığıyla, muhatabıyla örtülü ya da açık temas kurarak, oluşan krizi temel hak ve özgürlükler, çoğulcu demokratik toplum ile hukukun üstünlüğü gibi değerlerden yana tutumla aşarak, çözümleyicilikte etkin olmaya çalışır.” Şeker, 2020, s.1081.

gerekçe metni, adalet duygusunun sarsılmasına neden olacaktır. Yargılamaya esas delil ve bulguların değerlendirildiği, her türlü incelemenin yapıldığı hususunda inandırıcı olamayan bir yargısal karar, uyuşmazlığın tarafları ve toplum bileşenlerinde huzursuzluğa neden olacaktır. Bu huzursuzluğun giderilmesi ancak meşru ilgililer ve toplum bileşenlerinin karara gerekçe teşkil eden olgulara vakıf olmasıyla giderilebilir. Bu nedenle yeterli ve makul bir gerekçe; davayı kazanan taraf adına temellendirilmiş bir hak arayışının neticesiyken, kaybeden tarafı ikna olmasına yarayan bir araçtır. Gerekçeden yoksun olup sadece hükümden oluşan bir karar doğru yargıya ulaşsa dahi tarafları tatmin etmekten uzak olacak, adil yargılanma hususundaki şüpheler devam edecektir.

Uyuşmazlık taraflarının ve toplum bileşenlerinin gerekçeli karardan ikna olması kararın meşruiyeti ile de bağlantılıdır. Adil yargılanma hakkının gözetildiği bir yargılama sürecinden çıkan kararın adil olduğu yönündeki meşruiyetin kaynağı kararın gerekçesidir¹¹³. Şeker ise meşruiyeti, toplumsallaştırma süreci bağlamında ele almış; toplum vicdanında yer bulmayan, içselleştirilmeyen bir kararın kendini var etmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir¹¹⁴.

1.3.4. Gerekçenin İşlevine Yönelik Getirilen Eleştiriler

Gerekçenin yararlarının yanında yargılama sürecine olan olumsuz etkilerini gözetken fikirler de mevcuttur. Bu görüşlerin de değerlendirilmesi gerekçeye ilişkin daha geniş düşünülmesinin önünü açacaktır.

¹¹³ Özkes, 2003, s.168.

¹¹⁴ “Kuşku güven erozyonunu tetikler. Toplumsal onayı kısıtlar, mümkün kılmaz ya da kuşku giderilinceye kadar geciktirir. Doyurucu, haklı, yasal, makul ve meşru olmaktan uzak bir gerekçe, yargıya ve yargıca olan güveni besler ve pekiştirir. Toplumsal onay ve kabul ikna edici olmadığı sürece, uygulama isteği geri teper. İşlerlik toplumsal yoksamayla son bulur. Hükümün etki ve sonuç doğurması güçleşir. Tekâmül, sosyolojik onayla gerçeklik olanağına kavuşur. Toplumun içselleştirmediği veya benimsemediği bir kararın, kendisini var etme imkânı ortadan kalkar. Bu durum kadük olmaliğe veya sosyolojik yetmezliğe tekabül eder. Toplumsallaştırma süreci, yasal olanı, gerekçenin ikna edici olmalığıyla içselleştirerek meşru kılar. Gerekçenin ikna den yanına sırtını yaslayan hüküm, işlerliğı önündeki toplumsal bariyerleri yok ederek, bireysel olanı toplumsal olana evirir. Böylece sosyolojik gerçekler ile toplumsal umarlar gerekçe aracılığıyla hukukileşir. Toplumun isterleri, hukuki olanla kesişerek, hukuk toplumsallaşır.” Şeker, 2020, ss.1084-1085.

Gerekçeye ilişkin en dikkate değer çekince, yargılama sürecini uzatacağı endişesidir¹¹⁵. Gerekçe kurgulamanın görece zor olduğu davalarda, yargılama makamlarının gerekçe göstermekten imtina etmesi; ülkemizdeki yargının iş yükü de göz önüne alındığında kaçınılmaz sorunlardan biridir. Muhakeme süreçlerinin olağandan fazla uzamasının gerekçe yazımına ayrılan zamandan kaynaklandığını düşünen yazarlar mevcuttur¹¹⁶.

Yargısal süreçlerin daha süratli neticelenmesine yönelik yapılan yasal düzenlemeler¹¹⁷ yapılmaktadır. Makul sürede yargılanma hakkının korunmasına ve yargının iş yükünün hafifletilmesine çözüm olarak sunulan hedef süre uygulamasının yaygınlaştırılması bilhassa niteliksiz gerekçelerle yazılmış kararlara yol açmaktadır. Yargının iş yükünün azaltılması yönünde atılacak adımlarla gerekçeden kaynaklı bu çekincenin giderilebileceği açıktır.

Yargılama sürecinde, maddi hakikatleri belli bir mantık örgüsünde açıklamaya yarayan gerekçenin, hukuki olmayan bir forma bürünmesi, bir anlamda peçeleme fonksiyonuna hizmet etmesi riski de bulunmaktadır. Şeker, eserinde gerçek ve doğru olanla irtibatı kopmuş gerekçeye ilişkin yaptığı ‘matruşka’¹¹⁸ benzetmesinden yola çıkarak, böyle bir gerekçenin demokratik hukuk devletinin gerekleriyle bağdaşmadığını ifade eder. Antidemokratik rejim uygulamalarında belirlenmiş doğrulara uyarlı gerekçenin, esasında uyuşmazlığa dair doğruların karar metninde temellendirilmesi etkinliğinde, hâkimin iradesini sakatlayacağı açıktır. Dayatılan hukuki olmayan saptamaların korunması adına yapılan göz ardı etmeler veya rejim değişikliği sonrasında edinilen alışkanlıkların devam etmesi gerekçeyi anlamsız kılacaktır¹¹⁹.

Gerekçenin zararlı olacağına dair ileri sürülen tezlerden biri de mahkemelerin saygınlığını tartışmaya açabileceği hususudur. Söz konusu durumun oluşabilmesinin

¹¹⁵ Şeker, 2007, s.191.

¹¹⁶ Haluk ÇOLAK, Mustafa TAŞKIN, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s.1025.

¹¹⁷ “Yargıda Hedef Süre’ uygulamasına başlandı”, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/yargida-hedef-sure-uygulamasina-baslandi/1354052>, Erişim Tarihi (12.12.2022).

¹¹⁸ Şeker, 2020, s.1100.

¹¹⁹ Yücel, s.167.

ön koşulu, gerekçeli kararın çok hakimli mahkemeden çıkmasıdır. Çok hakimli çalışılan mahkemeler, doğası gereği farklı gerekçelerin ortaya konulabileceği bir sistemle kurgulanmıştır. Kararların farklı çıkmasından çıkarılacak sonuç, çoğunluk oyu ve karşı oy tarafından temellendirilen gerekçelerin uyuşmadığıdır. Farklı gerekçelerle doğru ve gerçek olanın belirsizleştiği kararların aksine mahkeme başkanının üstünlüğünün kesinlik arz ettiği sözde ‘çok hakimli mahkemeler’¹²⁰ görüntüsü altında yazılan gerekçeler de sorunun bir parçasıdır. Az oy farkının olduğu veyahut gerekçe farklılıklarının keskinleştiği kararlar, kamuoyu nezdinde olumsuz eleştirilere neden olduğundan söz konusu kararı veren yargılama makamının saygınlığı zedelenebilir.

1.4. Gerekçenin Unsurları

Davanın niteliği ve koşullarına bağlı olarak bir kararda bulunması gereken unsurlar değişkenlik gösterebilmektedir. Uyuşmazlık konuları farklılık arz etse de nitelikli bir gerekçe asgari düzeyde şu hususları içermelidir: Davaya konu olay ve olgular, olgulara ve hukuki nitelendirmeye ilişkin uyuşmazlık, değerlendirme, sonuç ve hüküm¹²¹.

¹²⁰ “Toplu çalışılan mahkemelerde, kararların farklı çıkmasından çıkarılacak sonuç bu kararların tek bir gerekçeden doğmadığıdır. Toplu mahkemelerin doğasında olan ve güvence olan bu durumun gerçekleşebilmesi üyelerin kapasiteli olmasına bağlıdır. Aksi durum zaman zaman tanık olduğumuz mahkeme başkanının egemen olduğu “sözde toplu mahkeme” görüntüsü sergilenmiş olacaktır. Çok az farkla çıkan kararların ayrıca kamuoyunda olumsuz eleştirilere konu olduğu da gözetildiğinde bu iki noktada kararların saygınlığı kuşku hale gelebilir. Buraya değin hukuk bilimi ve tüketicilerinin gerekçeye bakış açılarını olumlu ve olumsuz yönleri ile ele almaya çalıştık. Öğretide gerekçenin analitik bir yöntemle ele alınarak detaylandırıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu görüşlerin tümünün ortak paydası yargılama yönteminde gerekçelendirmenin en ince ayrıntısına kadar kullanılması gerektiğidir. Öğreti bu bakışı ile Strazburg yargı kararlarında tanımlanan gerekçe ve gerekçesizlik tanımı ile paralel hatta detay bakımından önde olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte öğretide ve Yargıtay’ın gerekçelendirme de kararın dayanağı tüm argümanların detaylandırılarak yer alınması gerektiği görüşü ile Strazburg yargısının sadece hükme etkili olan iddia savunma talep ve argümanların gerekçelendirilmesi gerektiği şeklindeki içtihadından ayrılmaktadırlar. Ancak insan haklarının kurumsallaşması istenç yanında uygulama ile öğretinin ürettiklerini paylaşmaları ile olanaklıdır.” Şeker, 2007, s.191.

¹²¹ İhsan BAŞTÜRK, "Yargıtay Ceza Daireleri Kararları Işığında Gerekçeli Karar Unsurları: İhtiyaç Analizi ve Bazı Öneriler", **Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması Bildiriler Kitabı 2**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021, s.5.

Anayasa Mahkemesi, gerekçede bulunması unsurlara ilişkin getirdiği ilkesel görüşünde, davanın öznelliğine değinmiştir¹²²:

“Bir kararda tam olarak hangi unsurların bulunması gerektiği davanın niteliğine ve koşullarına bağlıdır. Muhakeme sırasında açık ve somut bir biçimde öne sürülen iddia ve savunmaların davanın sonucuna etkili olması, başka bir deyişle davanın sonucunu değiştirebilecek nitelikte bulunması hâlinde davayla doğrudan ilgili olan bu hususlara mahkemelerce makul bir gerekçe ile yanıt verilmesi gerekir.”

Yargılama faaliyetinin neticesinde, davanın sonucuna etki edebilecek hususların makul bir gerekçeyle karşılanması gerekir. Aksi halde, davanın sonucuna etkili olduğu kabul edilen bir hususun aydınlatılmaması halinde bir hak ihlalinin oluşacağı açıktır¹²³. Makul olarak nitelendirilebilecek bir gerekçede, iddia ve savunmaların kararda tartışılması, sunulan delillerin incelenmesi, delillerin neden bir kısmının diğerine üstün tutulduğunun açıklanması mecburidir. Gerekçe, doyurucu olmalı, kararın neden, nasıl, hangi hukuki gerekçeye dayanarak ve hangi deliller dikkate alınmak suretiyle verildiği hususlarını içermelidir. Söz konusu hususları içermeyen kararların gerekçeli olduğundan söz edilemez¹²⁴.

AİHM ise kararlarında, iki hususa açık ve kesin bir yanıt verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunlar; dava taraflarının uyumsuzluğun sonucu açısından belirleyici olan temel iddialarının yanı sıra Sözleşme ve protokolleri tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlüklere ilişkin iddialardır¹²⁵.

¹²² AYM, Akın Tekkurt, B. No: 2016/8411, 20.10.2020, par.34.

¹²³ “...Sözleşmenin amacı, teorik veya yanıltıcı hakları değil, pratik ve etkili olacak hakları güvence altına almaktır. Bu hak, ancak iddia ve savunmalar gerçekten “dinleniyorsa”, yani mahkeme tarafından usulüne uygun olarak değerlendirilirse etkili olabilir. Başka bir deyişle, 6. maddenin etkisi, yargılama makamlarını, ilgili olup olmadıklarına ilişkin değerlendirmesine hâlel getirmeksizin, taraflarca ileri sürülen görüşleri, iddiaları ve delilleri düzgün bir şekilde inceleme görevi altına almaktır.” AİHM, Perez/Fransa, 12.02.2004, no.47287/99, par.80.

¹²⁴ Ayşe YILMAZ TANIR, "Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararları Işığında Gerekçeli Kararın Unsurları", **Yargı Kararlarında Gerekçeleştirme Çalışması Bildiriler Kitabı 2**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021, ss.285-286.

¹²⁵ AİHM, Wagner ve J.M.W.L/Lüksemburg, 28.06.2007, no.76240/01, par.96.

Gerekçenin içeriğinde barındırması zorunlu unsurların eksikliği, hak ihlallerine sebebiyet vermektedir. Anayasa Mahkemesi'nin verdiği bir kararda, gerekçenin içeriğine dönük olarak şu ifadeler yer almaktadır¹²⁶:

“Bir kararda tam olarak hangi unsurların bulunması gerektiği davanın niteliğine ve koşullarına bağlıdır. Muhakeme sırasında açık ve somut bir biçimde öne sürülen iddia ve savunmaların davanın sonucuna etkili olması, başka bir deyişle davanın sonucunu değiştirebilecek nitelikte bulunması hâlinde davayla doğrudan ilgili olan bu hususlara mahkemelerce makul bir gerekçe ile yanıt verilmesi gerekir.”

AİHM, bir kararında gerekçenin değinmesi gereken hususlara ilişkin benzer bir görüşe yer vermiştir¹²⁷:

“Mahkeme kararlarının gerekçeli olması adil yargılanma hakkının unsurlarından birisi olmakla beraber, bu hak yargılamada ileri sürülen her türlü iddia ve savunmaya ayrıntılı şekilde yanıt verilmesi şeklinde anlaşılabilir. Bu nedenle, gerekçe gösterme zorunluluğunun kapsamı kararın niteliğine göre değişebilir. Bununla birlikte başvuruçunun ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren usul veya esasa dair iddialarının cevapsız bırakılmış olması bir hak ihlaline neden olacaktır.”

Hak ihlaline sebebiyet vermemek için gerekçenin içeriğinin tatmin edici ve tutarlı olması önemlidir. Mahkemenin tarafsızlığının teminatı olan gerekçe metninin, kendisine atfedilen değeri koruyabilmesi adına planlı bir anlatımının olması gerekir. Akla ve hukuka uygun bir gerekçeyi, meşru ilgililerin ve hatta toplumun esaslı bir şekilde idrak edebilmesi adına bir sistematüğının olması akla yatkındır. Yargısal kurumlar ve akademi mensupları tarafından şablona dönük yapılan uygulamalar, uluslararası tecrübe aktarım programları gibi etkinlikler¹²⁸ farkındalığın artırılması adına önemlidir. Hakimlerin bireysel çabaları yerine kolektif bir çıktı üzerinden yapılacak gerekçelendirmenin, yargı kararlarının niteliğini ve yargısal etkinliklerin

¹²⁶ AYM, Akın Tekkurt, B. No: 2016/8411, 20.20.2020, par.34.

¹²⁷ AİHM, Ruiz Torija/İspanya, 09.12.1994, no.18390/91, par.29-30.

¹²⁸ “Türkiye Adalet Akademisi “Gerekçeli Karar” Konsunda Uluslararası Bir Seminer Düzenledi”, <https://basin.adalet.gov.tr/amp/turkiye-adalet-akademisi-gerekceli-karar-konusunda-uluslararasi-bir-seminer-duzenledi>, Erişim Tarihi (12.12.2022).

verimliliğini arttıracak muhakkaktır. Bu kapsamda 30 Nisan 2021 tarihinde Danıştay resmi internet sitesinde yayımlanarak kamuoyu ile paylaşılan¹²⁹ ‘Danıştay Karar Yazım Rehberi’, karar yazım metodolojisinin oluşturulması adına örneklik edecek nitelikte bir çalışmadır.

1.5. Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Gerekçe

Modern devlet anlayışının gelişimiyle beraber egemenlik ve hukuk alanındaki düzenlemelerin en temel uğraş alanlarından biri de bireylerin temel hak ve özgürlükleri olmuştur. Bu bağlamda temel hak ve özgürlükleri korumaya dönük kurumsal çözümlerin ve düzenlemelerin işlevselliği giderek yaygınlaşmaktadır. Bilhassa adil yargılanma hakkı bağlamında geliştirilen normlar bireyin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasında esaslı bir güvence teşkil etmektedir. Magna Carta’dan itibaren söz konusu normların gelişim süreci incelendiğinde adil yargılanma hakkına dair en kapsamlı düzenlemenin AİHS’de yapıldığı görülmektedir¹³⁰.

Adil yargılanma hakkı, yargılamaya ilişkin esas ve ilkeleri belirleyen, hukuk devletinin temel prensiplerinin yürürlüğünü sağlama ve hak arama hürriyetini teminat altına alan temel bir insan hakkıdır. AİHS’de düzenlenen ve Anayasamızda da güvence altına alınan adil yargılanma hakkının unsurları; makul sürede yargılanma hakkı, aleni yargılanma hakkı, hakkaniyete uygun yargılanma hakkı, sanığa bazı asgari güvencelerin tanınmış olması, mahkemeye erişim hakkı, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız mahkemede yargılanma hakkıdır. Adil yargılanma hakkı kapsamında getirilen düzenlemelerle beraber bireyler yargılama faaliyetleri kapsamında tüm yasal haklarını talep edebilir; aynı zamanda devletin bu hakları kullanımını engelleyen her türlü müdahalesine karşı yargısal çözüm yollarına başvurabilirler. Bireylerin bu hak arayışı sürecinde, adalet müesseselerini keyfi ve temelsiz uygulamalardan alıkoyan adil yargılanma hakkına ilişkin evrensel değerler olacaktır¹³¹.

¹²⁹ Danıştay Başkanlığı Karar Yazım Rehberi, <https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/karar-yazim-rehberi.pdf>, Erişim Tarihi (12.12.2022).

¹³⁰ Güler, s.1.

¹³¹ Abdullah ÇELİK, **Bireysel Başvuru El Kitapları, Adil Yargılanma Hakkı Rehberi**, 2014, s.11.

Adil yargılanma hakkı, (*fair trial* kavramı) ilk kez insan haklarına dair temel konseptlerin tasarlandığı ve Türkiye'nin de taraf olduğu 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer almış, hukuk devleti nosyonunun olmazsa olmaz evrensel bir ilkesi haline gelmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin "Adil Yargılanma Hakkı" başlıklı 10. maddesine göre¹³²;

"Herkes hakları ve yükümlülükleri ile hakkındaki bir suç isnadının karara bağlanmasında bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından adil ve aleni olarak tam bir eşitlikle yargılanma hakkına sahiptir."

Evrensel hukukun değerlerine ulaşma ve hukuk devletinin yerleşmesine yönelik çabalar en çok insan haklarının korunmasında somutlaşmıştır. Bu durum, uluslararası mutabakatın sağladığı meşruiyet vasıtasıyla tek tek ulusları bağlayıcı hale getirecek hukuki metinler ve kurumlara zemin hazırlamıştır. İnsan haklarının korunmasına yönelik çabalar neticesinde oluşan başat belge konumundaki Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, adil yargılama ilkelerine kaynaklık etmektedir. Adil yargılama hakkını teminat altına alan uluslararası birçok anlaşma olmasına rağmen AİHS'yi işlevsel kılan husus, başvurular neticesinde sözleşmeye taraf devletlerin sözleşme hükümlerini ihlal edip etmediğini denetleyen bir yargı mekanizmasını (AİHM) öngörmesidir¹³³.

Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olduğu ve AİHM'nin yargılama yetkisine tabi olduğu düşünüldüğünde, adil yargılanmaya ilişkin esas alınacak ilk belgenin AİHS olduğu açıktır. AİHS m.6 kapsamında düzenlenen adil yargılanmanın temel ilkeleri ayrıca anayasal düzenlemelerle de güvence altına alınmıştır.

03.10.2001 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun'un 14. maddesi ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "Hak arama hürriyeti" başlıklı 36. maddesi değişikliğe uğramış; adil

¹³² İlhan ÖZDEMİR, *Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı*, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020, s.7.

¹³³ Ayhan DÖNER, *İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması ve Avrupa Sistemi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s.89.

yargılanma terimi, artık Anayasal bir terim haline gelmiş ve Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasına “*adil yargılanma*” ibaresi eklenerek son halini almıştır:

“Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.”

Adil yargılanma hakkına kapsamı belirlenirken lafzi sınırları aşan ölçüde geniş yorumlar yapılmaktadır. Adil yargılanma hakkının unsurları uluslararası belgelerde bilhassa AİHS'nde öngörülmüştür. AİHS'nin yargılama mekanizması olarak görev yapan AİHM, adil yargılanma hakkının kapsamı hususunda sözleşmeyi geniş yorumlamakta¹³⁴; hakkında açık düzenleme bulunmayan ve ciddi hak ihlallerine yol açan unsurları da adil yargılanma hakkının bünyesine dâhil etmektedir¹³⁵. Yargılama faaliyetleri neticesinde oluşan kararların doğru, haklı, yasal, makul, vicdana uygun ve denetlenmesine olanak verecek şekilde temellendirilmesi¹³⁶, adil yargılanma hakkının zımni bir unsurunu teşkil eder.

Gerek AİHM gerekse Türk Anayasa Mahkemesinin yargılama fonksiyonu adil ve güvenli yargılama faaliyetlerinin güvencesini oluşturmakta, insan haklarına ilişkin normların gelişmesine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla söz konusu mahkemeler tarafından verilen, adil yargılanma hakkına ilişkin ihlal kararları yeni içtihatlarla yol açmaktadır. Bu bağlamda ‘gerekçeli karar hakkı’na dönük ihlal kararlarının adil yargılanma hakkının yanı sıra hak arama hürriyetinin de kapsamında değerlendirildiği görülecektir¹³⁷:

“Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında, herkesin yargı organlarına davacı ve davalı olarak başvurabilme ve bunun doğal sonucu olarak da iddia, savunma ve adil yargılanma hakkı güvence altına alınmıştır. Maddeyle güvence altına alınan hak arama özgürlüğü, kendisi bir temel hak niteliği taşımasının ötesinde, diğer

¹³⁴ Sibel İNCEOĞLU, Nilay ARAT, Erkan DUYMAZ, **İdari Yargıda Adil Yargılanma Hakkına İlişkin Emsal Kararlar**, İdari Yargının Etkinliğinin Arttırılması ve Danıştay'ın Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi, 2022, s.620.

¹³⁵ Özdemir, s.8.

¹³⁶ Şeker, 2007, s.180.

¹³⁷ AYM, Vedat Benli, B. No: 2013/307, 16.05.2013, par.30.

temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmasını ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden birisidir. Bu bağlamda Anayasa'nın, bütün mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olarak yazılmasını ifade eden 141. maddesinin de hak arama hürriyetinin kapsamının belirlenmesinde gözetilmesi gerektiği açıktır."

İKİNCİ BÖLÜM

GEREKÇELİ KARAR HAKKI

2.1. Adil Yargılanma Hakkının İhlali Yönünden Gerekçeli Karar Hakkı

Gerekçeli karar hakkının yol açtığı ihlal görünümünün; çoğunlukla adil yargılanma hakkı olmak üzere masumiyet karinesi, diğer temel haklar (ifade özgürlüğü, mülkiyet hakkı vs.) bağlamında gerçekleştiği ifade edilebilir.

İlk başlığın konusunu oluşturan adil yargılanma hakkı yönünden gerekçeli karar hakkının temel ilkeleri mahkeme kararlarından okunabilmektedir. Gerek AİHM gerekse Türk Anayasa Mahkemesi'nin yargılama fonksiyonu adil ve güvenli yargılama faaliyetlerinin güvencesini oluşturmakta, insan haklarına ilişkin normların gelişmesine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla söz konusu yüksek mahkemeler tarafından verilen, adil yargılanma hakkına ilişkin ihlal kararları yeni içtihatlarla yol açmaktadır. Bu bağlamda '*gerekçeli karar hakkı*'na dönük ihlal kararlarının adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirildiği görülecektir. Gerekçeli karar hakkına yönelik pozitif hukukta yapılan düzenlemeler, yargılamalarda keyfi uygulamaların önüne geçilmesine, tarafların haklarının ihlal edilmemesine, hak arama özgürlüğünü kullanan vatandaşlara haklarından faydalanma imkanının verilmesine olanak sağlar. Nihayetinde, gerekçeli karar hakkına ilişkin AİHM ve Anayasa Mahkemesi'nin kararlarını incelemenin, söz konusu normlara katkı sağlayacağı açıktır.

2012- 2021 yıllarına ait Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru istatistikleri incelendiğinde ihlal kararlarının hak ve özgürlüklere göre dağılımının %62,5'lik kısmını adil yargılanma hakkı oluşturmaktadır¹³⁸. AİHM derdest başvuru istatistiği 31/10/2021 tarihi itibarıyla 15550 derdest başvuruyla Türkiye AİHM'nin dosya yükünün %21,9'lik kısmını oluşturmaktadır¹³⁹. Türkiye'nin yıllara göre AİHS m.6 ihlallerine bakıldığında azalan bir seyir görülse de hali hazırda 2020 yılı içerisinde 21

¹³⁸AYM, "Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bireysel Başvuru İstatistikleri", https://www.anayasa.gov.tr/media/8113/bb_2022_2_tr.pdf, Erişim Tarihi (07.08.2022).

¹³⁹ European Court of Human Rights, "Pending Applications Allocated to a Judicial Formation", https://www.echr.coe.int/documents/stats_pending_2016_bil.pdf, Erişim Tarihi (11.09.2022).

adet ihlal kararı verildiği görülmektedir¹⁴⁰. Gerekçeli karar hakkının, adil yargılanma hakkının bir unsuru olduğu, ihlal başvurularının bir kısmının da gerekçeye ilişkin olduğu bilinmektedir.

AİHM, dereceli bir yargı sisteminin¹⁴¹ bir parçası veya bir temyiz makamı değildir. AİHM, davanın sonucuyla ilgilenmekten ziyade usuli güvenceler yönünden bir koruma sağlamaktadır. Milli mahkemelerde görülen davalarda; maddi olay ve olguların kanıtlanması, delillerin değerlendirilmesi, hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanması ile uyumsuzluğun neticesinin adil olup olmaması, Sözleşme'nin 6. maddesi ile güvence altına alınan adil yargılanma hakkının konusunu oluşturmaz. Ancak, Sözleşme kapsamındaki tanımlanmış hak ve özgürlüklere kısıtlayan, bariz hatalar veya açık bir keyfiliğin görüldüğü kararlar denetim kapsamındadır¹⁴². Nihayetinde AİHM, milli mahkeme kararlarında açık bir keyfilik, tutarsızlık veya hukuki belirsizliğe mahal verecek şekilde makul yorum sınırlarının aşıldığı kanaatine varırsa, adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine hükmedecektir.

Çalışmanın konusunu oluşturan gerekçeli karar hakkına dair ihlal kararları halen AİHM ve Anayasa Mahkemesi kürsülerinde gündemini korumaktadır. Dolayısıyla yargı yerlerinde gerekçeli karara ilişkin problemlerin devam ettiğini söyleyebiliriz.

2.1.1. Gerekçeli Karar Hakkına Aykırı Görünümler

Uyumsuzlukların niteliği itibariyle gerekçe formlarının da çeşitlilik arz ettiği düşünülrse, gerekçeye aykırı birçok rizikonun olduğu muhakkaktır. Bu başlık

¹⁴⁰ Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Daire Başkanlığı, "Türkiye'nin Yıllara Göre AİHS 6. Madde İhlalleri",

<https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/12122019120911T%C3%9CRK%C4%B0YE'N%C4%B0N%20YILLARA%20G%C3%96RE%20A%C4%B0HS.%206.%20MADDE%20%C4%B0HLALLER%C4%B0.PDF>, Erişim Tarihi (07.08.2022).

¹⁴¹ "...Derece mahkemesi olmaya heveslenmez. Gerekçe denetimi fikrini soğuk karşılar. Vesayetçi bir tutum sergilemekten ve dördüncü derece yargı otoritesi olmaktan özellikle kaçınır. Sözün özü, bu ödevi sahiplerine bırakır." Şeker, 2013, s.304.

¹⁴² Burçin BAYRAK ŞENOCAK, " Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kararları Işığında Ceza Yargılamasında Gerekçeli Karar Hakkı", **Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması Bildiriler Kitabı 2**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021, s.159.

kapsamında gerekçesizlik formlarının¹⁴³ inceleneceğini söylemek daha doğru olacaktır. Sözü edilen gerekçesizlik formlarının tümü; gerekçeli karar alma hakkını olumsuz etkileyen, tarafların ve toplumun gerekçeden olan beklentisini sakatlayan, hukuksuzluk üreten durumlar niteliğindedir. Literatürün yanı sıra bilhassa AYM ve AİHM temelinde şekillenen yargı kararlarında, adil yargılanma hakkı bağlamında gerekçeli karar hakkı ihlallerine yol açan, birçok gerekçeye aykırılık teşkil eden formun olduğu görülecektir.

2.1.1.1. Gerekçenin Yokluğu

Meşru hukuk düzenleri, mahkeme kararlarının gerekçeli olması yönünde irade ortaya koymaktadır. Mahkeme kararlarının gerekçeli olması yönünde verilen hukuk mücadelesinin bir yönü de sakat gerekçe modellerinin tespitini yapmak olmalıdır. Gerekçeli karar hakkına aykırı görünümünden en ağır olanı şüphesiz gerekçenin olmaması halidir. Kararın gerekçeli olması, yargılamanın esasından ve sonucundan tamamen bağımsız olarak, yargılamanın önceden belirlenen kurallara göre yürütülmesini sağlayan usuli bir güvencedir¹⁴⁴. Esasa ilişkin karar ne olursa olsun mahkeme kararının temellendirilerek ortaya konulması hukuki bir zorunluluktur.

Mahkeme kararlarının gerekçeden yoksun olması farklı şekillerde tezahür etmektedir. Yerel mahkemelerden başlayan yargılama sürecinin etkili kanuna başvuru yolunun kullanılmasına kadar giden süreçte gerçekleşen tüm yargısal etkinlikleri konu alan, ara kararlar dahil tüm kararların gerekçeli olması istenmektedir. Sözü edilen yargısal etkinliklerin çeşitliliği göz önüne alındığında gerekçesiz kararlara dair yanlış uygulamaların devam ettiği söylenebilir.

Temyiz makamları bağlamında kısaca değerlendirme yapmak gerekirse; gerekçesiz kararları ‘yok’ hükmünde kabul edilecek, kanun yoluna başvurulması ve hükmün gerekçesiz olduğu kanaatine varılması halinde başkaca bir husus incelenmeyecek ve doğrudan bozma kararı verilecektir¹⁴⁵.

¹⁴³ Şeker, 2020, s.101.

¹⁴⁴ Şeker, 2020, s.103.

¹⁴⁵ Danıştay Başkanlığı 13. Daire, E.2019/745, K. 2019/1641, 13.05.2019.

Gerekçenin daha kapsamlı ele alınabilmesi, ayrıca gerekçesizlik formlarının idrak edilebilmesi adına Anayasa Mahkemesi'nin en geniş yorumları içeren, farklı usul ve kurumlara da değinen kararlarından beslenmek yerinde olacaktır. Kararın gerekçeli olmasına ilişkin prensip, uygulanmayan usul ilkelerinin gerekçelendirilmesini de kapsamaktadır. Anayasa Mahkemesi, başvuru koşulları olduğu halde 'Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB)' kurumunun kendilerine uygulanmadığını, uygulanmamasının nedenlerinin de kendisine bildirilmediğinden bahisle yapılan bireysel başvuruda ihlal kararı vermiştir¹⁴⁶. Aynı somut olaya dayanan başka bir bireysel başvuru talebini inceleyen AYM, lehe olup uygulanmayan düzenlemelerin de yerel mahkeme kararında gerekçelendirilmesi gerektiğini belirtmiştir¹⁴⁷:

“İlk derece mahkemesinin gerekçeli kararında talep edilmesine rağmen HAGB kurumunun önceden adli sicil kaydı da bulunmayan başvuru yönünden uygulanmamasına dair bir nedene yer verilmediği anlaşılmıştır. Kesin olarak verilmesi nedeniyle temyiz incelemesine de tabi olmayan başvuru hakkında hükmedilen adli para cezasına ilişkin kararda HAGB kurumunun uygulanmasına dair talep hakkında ayrı ve açık bir değerlendirmeye yer verilmemesi nedeniyle somut başvuruda gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır.”

Gerekçeli karar ilkesinin, usul ve esasa ilişkin tüm yargılama sürecinde gözetilmesi gereken bir unsur olması prensibi, mahkemece verilen tedbir niteliğindeki kararları da kapsar. Verilen kararların tedbir niteliğinde olması gerekçesiz verilmesine cevaz vermemektedir. Başvurucunun, eski eşiyle arasında görülen boşanma davası sırasında eşinin gerçek dışı beyan ve iddialarına dayalı olarak aleyhinde önleyici tedbir kararı verildiğini, lehine tedbir kararı verilmesine dayanak yapılan olguların ve iddialarının gerçekliğinin araştırılması için yaptığı itirazın hiçbir inceleme ve araştırma yapılmaksızın gerekçesiz olarak reddedildiği iddialarıyla yapılan başvuruda,

¹⁴⁶ AYM, Fazilet Beyhan ve Diğerleri, B. No: 2019/35534, 03.03.2022.

¹⁴⁷ AYM, Emre Ongurlar, B. No: 2016/9607, 10.01.2019, par.26.

AYM verdiği ihlal kararının gerekçesinde ‘asgari düzeyde’ olsa dahi gerekçeyi aramakta, gerekçenin olmamasını kabul etmemektedir¹⁴⁸:

“..... tespitler ışığında somut olayda itiraz merciinin kararında, başvuruçunun dilekçesinde belirttiği dosyalar ve bu dosyaların içeriğindeki belge ve beyanlar ile dinlenilmesi istenilen tanıklarla ilgili hiçbir hususa değinilmediği, tedbire dayanak olgunun gerçekliğinin bu çerçevede tartışılmadığı, tedbir kararında esasa ilişkin hususlarda gerekçe bulunması hâlinde bu karara atıf yapılarak değerlendirme yapılmasının makul görülebileceği ancak ihlal iddiasına konu itiraz mercii kararında, dosyaya sunulan delillerle sonuç arasında ne şekilde bağ kurulduğunun, gerekçesiz olarak verilen tedbir kararına yapılan itirazın neden reddedildiğinin asgari düzeyde dahi açıklanmadığı anlaşılmıştır.”

AİHM'e göre adil yargılanma hakkının korunması için, mahkemeye sunulan tüm delillerin karara etkisine dikkat edilmeksizin değerlendirilmesi ve tarafların ileri sürdüğü argümanların istisnasız olarak dikkate alınması gerekir. Bu bağlamda adil yargılanma hakkının gereği olarak yargılama sürecinde tarafların tüm iddiaları ve savunmaları, ayrıca bu iddia ve savunmalara dayanak teşkil eden tüm delilleri göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak gerekçeli karara ilişkin olarak, kapsam bölümünde belirtilen hususların dışında kalan tüm unsurların bulundurulması hususunda takdir marjı kabul edilmektedir. Bu hususta AİHM'nin içtihatları, gerekçe metninde yalnızca karara etki eden iddia ve savunmalara yer verilmesi yönündedir.

Örneğin, şirket sahibi ve genel müdürü olan başvuruçunun, kredi kullandığı bankaya karşı yürüttüğü hukuk davasında delil sunma isteğinin gerekçe gösterilmeden reddedilmesi karşısında AİHM, sunulan delillerin esasa etkisinin olup olmadığını göz ardı ederek salt talebin reddedilmesinin gerekçelendirilmemesine eleştiri getirmiştir¹⁴⁹:

“Mahkeme, yerel bir mahkemenin belirli bir davada argümanları seçerken ve tarafların beyanlarını destekleyen kanıtları kabul ederken belirli bir takdir marjına

¹⁴⁸ AYM, Salih Söylemezoğlu, B. No: 2013/3758, 06.01.2018, par.41.

¹⁴⁹ AİHM, Suomänen/Finlandiya, 24.07.2003, no.37801/97, par.35.

sahip olmasına rağmen, bir makamın kararlarını gerekçe göstererek faaliyetlerini gerekçelendirmek zorunda olduğuna dikkat çeker. Mahkeme, mahkemenin başvuran tarafından sunulan delilleri kabul etmeyi reddetmesinin sağlam temellere dayanıp dayanmadığını incelemenin kendi görevi olmadığını kaydeder; bu nitelikteki soruları belirlemek ulusal mahkemelere düşer.”

AİHM, diğer bir kararında ise davanın seyrini etkileyecek temel iddiaların karşılanmasını gerekçeden yoksunluk olarak belirtmiştir. Hiro Balani davasında¹⁵⁰, kocası adına 1970 yılında Sınai Mülkiyet Sicili'ne kaydedilen ve faaliyet alanı “her türlü masa/duvar saati” olarak belirlenen “Orient H. W. Balani Malaga” isimli bir ticari marka daha sonra Bayan Balani'nin adına tescil edilmiştir. Saat üretim ve dağıtımıyla uğraşan bir Japon şirketi, başvurucunun Orient H. W. Balani Malaga isimli markasının Sınai Mülkiyet Sicili'nden terkinini için dava açmıştır. Balani, savunma ve iddialarında; kendi ticari markasının terkininin istenebileceği 3 yıllık sürenin dolduğunu, ticari markasının yerleşik hale geldiğini, davacı Japon şirketin ticari markası olan Orient Watch'ın orijinal bir marka olmadığını, son olarak da ilk tescil tarihi 1934 yılı olan markanın 1984 yılında Balani adına geçirildiğini, dolayısıyla 1951 yılında Japonya'da tescil edilen Orient Watch markasına göre önceliğe sahip olduğunu söylemiştir. Madrid Bölge Mahkemesi, 1988 yılında Bayan Balani'nin markasının artık yerleşmiş olduğunu ve bu tarihten sonra terkininin istenemeyeceğine dair iddiasını yerinde görerek Japon şirketin terkin talebini reddetmiştir. Ancak Madrid Bölge Mahkemesi Balani'nin uyuşmazlığın esasına yönelik diğer iddialarına ve bilhassa 1934'te tescil edilen ‘Creacions Orient’ markasının tescilde öncelik iddiasına kararında değinmemiştir. AİHM, yerel mahkemelerde görülmekte olan davalarda taraflar tarafından açık, kesin, somut bir şekilde ileri sürülen ve kabul edildiği takdirde davanın seyrini etkileyebilecek nitelikte olan iddiaların aynı mahkemeler tarafından incelenmesi ve değerlendirmelerin gerekçelendirilmesi görüşündedir. Söz konusu olayda gerekçeli karar hakkının, dolayısıyla da Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası kapsamında yer alan ‘hakkaniyete uygun yargılanma hakkı’nın ihlaline hükmetmiştir.

¹⁵⁰ AİHM, Balani/İspanya, 09.12.1994, no.18064/91.

2.1.1.2. Gerekçenin Yetersiz Olması

Bir gerekçenin, biçimsel olarak görünürde bulunmasına rağmen maddi uyumsuzluğu gerekçelendirme açısından yetersiz olma halidir¹⁵¹. Bu gerekçesizlik formu gerekçeden tamamen yoksun olma halinden farklıdır. Gerekçe kısmında yazılan açıklamaların; tarafları tatmin etmekten uzak, iddia ve savların bir kısmı yanıtlanmamış, önemli hususlar yüzeysel şekilde ele alınmış, değerlendirme kısmı zayıf kalmış, hüküm fıkrasıyla tatmin edici bir bağ kurulamamış nitelikte olması halinde yetersiz gerekçeden bahsedebiliriz. Maddi anlamda yetersiz bir gerekçe, bir veya iki cümleyle özetleme, kanun maddesinin tekrarı veya soyut hukuk normlarının tekrarıyla yetersizliğini örtmek ister.

Şeker'in¹⁵² dikkat çeken ifadesiyle, “*gerekçenin hükmü besleyecek debide olmaması*”, gerekçenin esasen hizmet ettiği adaletin gereksinimlerinden uzaklaşması ve temellendirmenin tatmin edici olmaktan uzaklaşması da yetersizlik olarak tanımlanır. Yalnızca içerik sorunlu gerekçelerden farklı olarak karar ve gerekçenin kurgulanmasındaki şekli yetersizlikler de bu formda değerlendirilmelidir.

Yetersiz gerekçelendirmenin bireylerin adil yargılanma hakkını ihlal ettiği, verilen hükme ilişkin soru işaretleri oluşmasına neden olduğu görülmektedir. Öğretmen olarak görev yapmakta olan davacı, 672 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Kamu Personeline İlişkin Alınan Tedbirlere Dair Kanun Hükmünde Kararname eki listesinde ismine yer verilmek suretiyle kamu görevinden çıkarılması işleminin iptali istemiyle dava açmıştır. İlgili davanın kanun yolu denetiminde Danıştay, yetersiz gerekçelendirme hususunda benzer görüşlere yer vermiştir¹⁵³:

“ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına göre, bir uyumsuzluk ayrıntılı ve yeterli gerekçeye yer verilmeden karara bağlanıyorsa adil ve hakkaniyete uygun yargılama açısından ihlal gerçekleşebilmektedir. Soyut, genel ve belirsiz kavramların veya kanunda yer alan ifadelerin tekrarından ibaret olan, maddi ve hukuki unsurların

¹⁵¹ Tolga ŞİRİN, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında (İdari Yargı Bağlamında) Gerekçeli Karar Alma Hakkı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S.48, 2021, s.70.

¹⁵² Şeker, 2020, s.144.

¹⁵³ Danıştay Başkanlığı 5. Daire, E.2022/8700, K.2022/5420, 24.06.2022.

yüzeysel olarak ele alındığı gerekçelendirme şekli, yetersiz gerekçelendirme olarak ifade edilir. Buna örnek olarak, kararda yalnız yasal ifadelerle atıf yapılması, başka bir anlatımla kanunda yer alan terim ve kavramların tekrarlanması hali gösterilebilir. Dolayısıyla, soyut yasal anlatımların tekrarlanması başlı başına yeterli olarak görülmemekte olup, yasadaki soyut kavramların gerekçe aracılığıyla analiz edilerek somutlaştırılması gerekmektedir. Yetersiz gerekçeyle verilmiş bu kararlarda da aslında gerekçe bulunmakla birlikte, bu gerekçelendirme içerik ve format bakımından tatmin edici düzeyde olmamaktadır. Bu durum ise, tek başına hükmün etkinliğini ve saygınlığını zedelemektedir.”

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları çerçevesinde, gerekçeli karar hakkı denetiminin, gerekçenin yasal olup olmadığı, yeterli ve makul olup olmadığı, gerekçenin öğrenilip öğrenilmediği, tarafların iddialarının karşılanıp karşılanmadığı, gerekçenin makul sürede yazılıp yazılmadığı ilkeleri açısından yapıldığı görülmektedir.

AİHM ilkesel olarak, ulusal hukuk ve ulusal mahkemelerin düzenlemeleri için önemli olan, delillerin kabul edilebilirliğine veya delillerin değerlendirilme şekline ilişkin herhangi bir kural ortaya koymadığını, ulusal mahkemelerin belirli delil unsurlarına veya değerlendirilmek üzere kendilerine sunulan bulgulara veya değerlendirmelere ağırlık vermesi gibi konuların Mahkeme'nin inceleme kapsamına girmediğini yinelemiştir¹⁵⁴. Buna rağmen AİHM, ulusal mahkemelere ait bulguların keyfi, açıkça mantıksız ya da somut olayı temellendirmede yetersiz olan değerlendirmelerin olması halinde Sözleşme'nin 6/1 maddesi uyarınca sorgulamaya devam edeceğini teyit etmiştir.

AİHM, yetersiz gerekçeyle ilişkilendirilebilecek Urat/Türkiye¹⁵⁵ davasında; başvuruçunun kamu görevinden ihracının iptali istemli davasında, yargılamayı yapan idare mahkemesinin, değerlendirmelerini sadece ceza yargılamasındaki suçlara dayandığını belirtmiştir. Başvurana ait CV'nin terör örgütüne ait hücre evinde

¹⁵⁴ AİHM, Onur Durmuş/Türkiye, 09.04.2013, no.31575/07.

¹⁵⁵ AİHM, Urat/Türkiye, 27.11.2018, no.53561/09, par.51-53.

bulunduğu, başvuranın terör örgütünün derslerine ve programlarına katıldığı iddialarını dayanak gösteren idare mahkemesinin kararının gerekçelerden tamamen yoksun olmadığını fakat kararın çok kısa olduğunu belirtmiştir. Adil yargılanma hakkı kapsamında ihlal kararı verilmeyen başvuruda, gerekçenin yoksunluğundan ziyade yetersizliğine ilişkin tespitlere yer verilmiştir.

2.1.1.3. Yasal Gerekçe Gösterilmemesi

Yasal gerekçe, hükmün olayla ilişkili yasal düzenlemelerde belirtilen nedenlere dayalı verilmesiyle oluşturulmuş gerekçe halidir¹⁵⁶. Yasal gerekçe gösterilmemesi ise, maddi olayın çözümlenmesi, olaya uygulanması mümkün yasalar temelinde gerekçelendirme yapılmaması halinde oluşan gerekçesizlik görünümüdür. Netice itibariyle gerekçeyle örülen mantıki bağ, soyut bir düzenlemenin sınırları içerisinde hükme ulaşmalıdır. Gerekçelendirme uğraşını yasaya üstün kılma anlayışı, yargıcın maddi olayı çözümlenmekten uzaklaşarak kendi farklı emellerini¹⁵⁷ karara egemen kılma çabasına karşılık gelmektedir. Uyuşmazlığın çözümüyle doğrudan ilişkili, toplumsal mutabakata veya yasa yapıcının iradesine dayanan soyut kurallar temelinde gerekçelendirme yapılmaması açık bir ihlal nedenidir.

AİHM, yasal bir düzenlemeye dayandırılmayan bir gerekçeyle sonuçlandırılan yargılamanın adil yargılanma hakkının ihlaline neden olacağını açıkça kayda geçirmiştir. *Andelkovic/Sırbistan*¹⁵⁸ davasında; başvuru, maddi sıkıntı yaşamakta olan ve başvuranın tatil ücretini ödemeyen işvereni hakkında kamu davası açmış, ilk derece yargılamasını kazanmıştır. Fakat üst derece mahkemesi, ilk davada ortaya konan bulguları ve somut olayla ilişkili iş kanununa herhangi bir atıfta bulunmadan kararı bozmuştur. Temyiz Mahkemesi, yasal dayanağın ne olduğu, somut olaya nasıl uygulanması gerektiği hakkında açıklama yapmamıştır. AİHM, herhangi bir yasal temele dayanmayan Temyiz Mahkemesi'nin sahip olduğu takdir marjının sınırlarından

¹⁵⁶ Şeker, 2007, s.184.

¹⁵⁷ Şeker, 2020, s.109.

¹⁵⁸ AİHM, *Andelkovic/Sırbistan*, 09.04.2013, no.1401/08, par.27.

çıkarak soyut bir iddiaya dayandığını, başvuranın adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini kayda geçirmiştir.

Yasal gerekçe gösterilmemesinden kaynaklı olarak verilen ihlal kararlarından biri de De Moor/Belçika¹⁵⁹ davasına aittir. Başvurucunun, ordudan emekli olduktan sonra hukuk diploması alarak Baro levhasına kaydolmak için yaptığı başvuru, Baro Yönetimi tarafından; hukuk dışında ayrıca bir mesleğe mensup olması, halihazırda baro bünyesinde çok sayıda avukat bulunması ve baro yemini etmemesi gerekçeleriyle reddedilmiştir. Başvurucu bu karara karşı Yüksek İdare Mahkemesi'ne dava açmışsa da Baro kararlarının Yüksek Mahkeme'nin kendi denetimi dışında olduğundan bahisle ret kararı vermiştir. AİHM meseleye ilişkin yaptığı inceleme sonucunda, kararda yasal gerekçeler gösterilmediği ve adil yargılanma hakkının ihlal edildiği kanaatine varmıştır.

2.1.1.4. Norm, Terim ve Kavramların Tekrarıyla Gerekçenin Oluşturulması

Gerekçenin kalitesizliği olarak da tanımlanabilecek bu gerekçesizlik formu, yargılama makamlarının uyuşmazlıkları çözümlemedeki alışkanlıkları ve kolaycılığıyla da ilişkilidir. Her dava niteliği itibariyle farklılık arz etmesine rağmen, benzer dava ve işleri çözümlemede kullanılan emsal kararlar aracılığıyla davaları benzeştirmenin yaygın bir uygulama olduğu bilinen bir gerçektir. Maddi olayın çözümlenmesinde, içerik kaygısı gütmenden şablon atıflarla karar gerekçesinin oluşturulmasının ihlal nedeni sayılacağı açıktır. Yasal ifadelerin yanı sıra bilirkişi raporundaki görüşlerin tekrarıyla oluşturulmuş bir gerekçenin de makul ve yeterli olduğundan bahsedilemez. Nitekim mahkeme veya hâkimin kendi mantık örgüsü içinde olayı temellendirme etkinliğinden ayrılarak soyut kavramların tekrarı üzerinden gerekçe kurması başka bir gerekçesizlik formuna sebebiyet vermektedir.

Mahkemenin veya hâkimin, maddi olay ile sonuç arasındaki bağlantıyı kendi muhakemesinden çıkartarak salt bilirkişi veya uzman görüşüne dayandırarak kararı

¹⁵⁹ AİHM De Moor/Belçika, 23.06.1994, no16997/90.

gerekçelendirmesi de yüksek yargı organınca kabul görmemektedir. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, 23/06/2021 tarihli, E.2021/6516, K.2021/10672 sayılı kararında; *“Somut uyumsuzlukta, temyiz konusu kararın gerekçesinde; davaya konusu olay ve alacaklar tartışılmadan Dairemizin bozma kararı yazılmak suretiyle davanın kısmen kabulüne karar verildiği belirtilmiştir. Bozma ilamına ve bilirkişi raporuna atıf yapılması, kararın gerekçeli olduğunu göstermez. Bu nedenlerle, mahkeme kararı yukarıda belirtilen ilke ve esaslara açıkça aykırıdır. Mahkemece davacının her bir alacak kalemine ilişkin olmak üzere taleplerin kabulüne veya reddine dair gerekçe belirtilerek tereddüt oluşturmayacak şekilde hüküm kurulmalıdır. Sonuç olarak, mahkemenin gerekçeli kararının T.C. Anayasası'nın 141. maddesinin amacına, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 297. ve 298/2. maddelerine aykırı olduğu anlaşıldığından kararın salt bu nedenle bozulması gerekmiştir.”*¹⁶⁰ denilerek bozma yoluna gidilmiştir.

Kanunlarda yer alan soyut ve muğlak kavramların tekrar edilmesi makul ve yeterli bir gerekçelendirme biçimi değildir¹⁶¹. Referans alınan yasal düzenlemeler, dava dosyasında bulunan gerçeklikler temelinde eşleştirilmelidir. Bu gerekçesizlik motifinin oluşmasına bilhassa belirsiz yasal düzenlemelere sığınılması neden olmaktadır. Sakkopoulos/Yunanistan¹⁶² davasında, başvuru hakkında verilen hükmün içerik olarak maddi olayın çözümlemesinde akim kaldığını, Atina İstinaf Mahkemesi'nin Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 533/2. maddesi hükümlerinin tekrarından ibaret olduğunu, kanun maddesinin mevcut davaya uygulanmasının dışında herhangi bir gerekçe sunulmadığına dair tespitlerin devamında AİHM, adil yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Genellikle tutuklama kararlarında karşılık bulan bu gerekçesizlik formu, gerekçe yazmaktan imtina edilerek kanun maddelerinin tekrarlanması ya da somut olayın yüzeysel bir değerlendirmesini içerecek biçimde şablon bir metin üzerinden olayların anlatılıp düzenlenmesi şeklinde görülmektedir¹⁶³. Nitekim gerekçenin bu şekliyle

¹⁶⁰ Yargıtay Başkanlığı 9. Hukuk Dairesi, E.2021/6516, K.2021/10672, 23.06.2021.

¹⁶¹ Şeker, 2020, s.119.

¹⁶² AİHM, Sakkopoulos/Yunanistan, 22.05.2007, no.14249/04, par.51-52.

¹⁶³ Kılıç, 2021, s.147.

oluşturulması, özellikle ceza yargılamalarında AİHM nezdinde Türkiye'nin mahkûm olduğu birçok hak ihlal başvurularına neden olmaktadır. Bilhassa tutukluluk ve tutukluluğun devamı kararlarında baş gösteren bu gerekçe motifinde yer alan; “Suçun niteliğine, delillerin durumu ve tutukluk süresi” “Kuvvetli suç şüphesinin bulunması”, “Başka türlü delil elde etme olanağının bulunmaması”, “Makul şüphe bulunması”, “Somut delillerin bulunması” gibi ifadelerin somut olaya uyarlanmasının aksaklıklara neden olduğu, ciddi mağduriyetlere yol açtığı da bir gerçektir. Kalay/ Türkiye¹⁶⁴ davasında, başvuruçunun tutukluluk haline, muhakemenin gerekçesizliğine atıfta bulunarak eleştiri getirmiştir. Kararda yer alan aşağıdaki tespitler, şablon ifadelerden teşkil eden gerekçesizlik motifini teyit eder niteliktedir:

“...Son olarak, genelde, “delillerin durumu” ifadesi ciddi suç göstergelerinin varlığı ve sürekliliğine dair önemli bir unsur olsa da söz konusu davada, başvuranın şikayetçi olduğu tutukluluk süresini, tek başına haklı çıkarmaya yetmez. Dolayısıyla, mahkemenin yürüttüğü basmakalıp muhakemeyi de değerlendiren AİHM, yedi buçuk

¹⁶⁴ “30. Tutuklu kişinin suç işlediğine dair haklı şüphenin mevcudiyetinin devam etmesi, tutukluluğun devamının geçerliliği için bir sine qua non durumudur, ancak belli bir süreden sonra bu yeterli olmaz. AİHM, bu durumda, adli yargı makamları tarafından kaydedilen diğer gerekçelerin özgürlükten mahrum bırakmayı haklı çıkarmayı sürdürüp sürdürmediğini tespit etmelidir. Bu gerekçeler “ilgili” ve “yeterli” olduğu durumda, AİHM, yetkili ulusal makamların işlemlerin yürütülmesinde “özel çaba” sergileyip sergilemediğini de tespit etmelidir (bkz., diğer içtihatlar yanında, Ilijkov – Bulgaristan, no. 33977/96, § 77, 26 Temmuz 2001, ve Labita – İtalya [BD], no.26772/95, §§ 152-153, AİHM 2000-IV). 31. Söz konusu davada, göz önüne alınacak süreç 15 Mayıs 2001 tarihinde başlamış ve 28 Aralık 2001 tarihinde sona ermiştir. Sonuç olarak, bu süreç yaklaşık yedi buçuk ay sürmüştür. Dava dosyasındaki belgelerden, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin, başvuranın tutuklu yargılanmasının devamına, “suçun niteliğine, delillerin durumuna ve tutuklama tarihine ilişkin olarak” gibi benzer basmakalıp ifadeler kullanarak hüküm verdiği ortaya çıkmaktadır.

32. Bu bağlamda, AİHM, başvurana yüklenen suçun ciddiyetini ve ilgili cezanın katılığını göz önüne almaktadır. Ancak, AİHM, kaçma tehlikesinin, yalnızca maruz kalınan cezanın katılığı temelinde değerlendirilemeyeceğini (bkz. Muller – Fransa, 17 Mart 1997 tarihli karar, Reports 1997 II, § 43), ancak, ya böyle bir tehlikenin varlığını doğrulayabilecek ya da bu tehlikeyi tutuklu yargılanmayı haklı çıkarmayacak kadar önemsiz gösterebilecek, diğer ilgili ek unsurlar açısından incelenmesi gerektiğini hatırlatır (bkz., diğer içtihatlar yanında, Letellier – Fransa, 26 Haziran 1991 tarihli karar, Seri A No. 207, s. 319-B, § 43). Bu bağlamda, AİHM, yerel mahkemenin başvuranın tutuklu yargılanma süresini uzatma kararlarında, bu şekilde bir gerekçe olmadan yoksun olduğunu kaydeder.

33. Son olarak, genelde, “delillerin durumu” ifadesi ciddi suç göstergelerinin varlığı ve sürekliliğine dair önemli bir unsur olsa da söz konusu davada, başvuranın şikayetçi olduğu tutukluluk süresini, tek başına haklı çıkarmaya yetmez (bkz., yukarıda anılan, Letellier; Tomasi – Fransa, 27 Ağustos 1992 tarihli karar, Seri A no. 241-A; Mansur – Türkiye, 8 Haziran 1995 tarihli karar, Seri A no. 319-B, § 55, ve yukarıda anılan, Demirel, § 59).” AİHM, Kalay/Türkiye, 22.09.2005, no.16779/02, par.30-34.

aylık sürenin, özellikle de başvuranın önceden yaşamış olduğu sekiz buçuk yıllık tutukluluğunun ışığında, haklılığının kanıtlanmadığı görüşündedir.”

2.1.1.5. Gerekçenin Belirsiz Kavramlar/ Çelişkili İfadeler İçermesi

Maddi olayın bağlamından kopuk, muğlak, anlam karmaşasının yoğun olduğu, temellendirilen olgulardan hükme varmanın oldukça güç olduğu gerekçesizlik formudur. Bu türden gerekçede, savunma hakkı ve kanun yolunun etkin kullanılmasını imkânsız hale getirecek şekilde belirsiz kavramların kullanılması zahiri bir temellendirme faaliyeti olarak kabul edilmektedir¹⁶⁵.

Dava dosyasından bağımsız şekilde değerlendirilmiş ve dosyadaki bulgularla ilişkilendirilmemiş, mantığın ve hayatın olağan akışına aykırı, hüküm fıkrasının yanı sıra kendi içerisinde çelişkiler barındıran, belirsiz kavramlarla temellendirilmiş gerekçenin, gerekçesizlik motifi doğuracağı açıktır.

Belirsiz ve muğlak anlatıyla oluşturulmuş gerekçeye ilişkin verdiği kararında¹⁶⁶ Yargıtay, *“Mahkeme kararları, tarafları ve herkesi inandıracak ve Yargıtay denetimine olanak verecek biçimde olmalı, Yargıtay’ın gerekçelerle tutanak denetimini yapması ve bu açıdan disiplin işlemlerini yerine getirmesi için, kararın dayandığı tüm verilerin, bu veriler konusunda mahkemenin ulaştığı sonuçların, iddia, savunma ve tanık anlatımlarına ilişkin değerlendirmelerin açık olarak gerekçeye yansıtılması, belirsiz, kapalı ve duraksamalı söylemlerden kaçınılması ve genelleme yapılmaması gerekir.”* şeklinde ilkesel bir yaklaşımı benimsemiştir.

Gerekçenin farklı okumalara sebep verecek, uyumsuzluğun sonlandırılmasını akim bırakacak nitelikte belirlemeler üzerine inşa edilmesi, AYM tarafından ihlal niteliğinde görülmektedir. Bireylerin hak arayışını belirsizliğe sürükleyen yargı kararları hususunda AYM önüne gelen başvuruda; başvuru, 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılınması Hakkında Kanun kapsamında yaptığı başvurusunun reddedilmesi, ret işlemine karşı açtığı dava neticesinde Danıştay

¹⁶⁵ Şeker, 2020, s.107.

¹⁶⁶ Yargıtay Başkanlığı 4. Ceza Dairesi, K.1119/4591, 18.05.1994.

tarafından ikamet ettiği mezasının boşaltılıp boşaltılmadığı hususunda çelişkili kararlar verilmesi nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir. Sözü edilen iddialarla ilgili önüne gelen Sabri Oruç¹⁶⁷ Başvurusunu inceleyen AYM, davacının beklentilerine cevap verecek nitelikte açık ve anlaşılır olmasını teyit eder nitelikte değerlendirmelerde bulunmuştur:

“...Bir mahkeme kararının gerekçesi, o davaya konu maddi olguların mahkemece nasıl nitelendirildiğini, kurulan hükmün hangi nedenlere ve hukuksal düzenlemelere dayandırıldığını ortaya koyar; maddi olgular ile hüküm arasındaki mantıksal bağlantıyı gösterir. Tarafların hangi nedenle haklı veya haksız görüldüklerini anlayıp değerlendirebilmeleri ve hukuka uygunluk denetimini yapabilmeleri için ortada usulüne uygun şekilde oluşturulmuş, hükmün hangi nedenle o içerik ve kapsamda verildiğini kuşkuya yer vermeyecek açıklıkta gösteren bir gerekçe bölümünün bulunması zorunludur.”

2.1.1.6. Temyiz Makamınca Gerekçenin İçselleştirilmesi

Gerekçenin, dava konusu olayın irdelenmeden, aynı dava hakkında öncesinde yapılan değerlendirmelere bağlı kalınarak yazılması bir diğer gerekçesizlik türüdür. İçselleştirilmiş gerekçe¹⁶⁸, hukuki dinlenilme hakkı ve savunma hakkının etkin bir şekilde kullanılmasına engel teşkil etmektedir. Benzer bir davanın kararı veya davaya kaynaklık eden bilirkişi raporunun gerekçesinin aynen benimsenmesiyle gerekçenin içselleştirildiğinden bahsedebiliriz. Bilirkişi raporlarının değerlendirme süzgecinden geçirilmeden benimsenmesi, bozma gerekçesinin aynen kabul edilmesi, ısrar kararında ilk atfın benimsenmesi gibi durumların yanı sıra üst mahkemelerce onama kararlarında, ilk derece mahkemesi tarafından kaleme alınan gerekçelerin aynen benimsenmesi de gerekçesizlik görünümüne neden olur¹⁶⁹. Netice itibarıyla, uyuşmazlığın yargıcın değerlendirmesinden bağımsız olarak önceden saptanmış tespitlerden oluşturulmuş gerekçenin ihlale neden olacağı söylenebilir.

¹⁶⁷ AYM, Sabri Oruç, B. No: 2014/4863, 29.09.2016, par.23.

¹⁶⁸ Şeker, 2020, s.124.

¹⁶⁹ Sunay, s.36.

Kanun yolu aşamasında ortaya çıkan ve henüz değerlendirilmemiş olguları değerlendirmekten imtina eden temyiz makamlarının ihlale yol açtığı bilinmektedir. AYM önüne gelen Ayşen Esen davasında, Tıp Fakültesinde (İdare) öğretim üyesi olarak profesör kadrosunda görev yapmakta olan başvurucu ayrıca mesai saatleri dışında özel muayenehanesinde hekimlik faaliyeti yürütmektedir. Üniversite yasal düzenlemeler uyarınca 2015 yılı Ocak ayından itibaren başvurucuya üniversite ödeneğini ve ek ödemeleri ödememiştir. Başvurucu 2547 sayılı Kanun'un geçici 70. maddesinin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurulması, idari işlemin iptali ve yapılmayan ödemelerin yasal faiziyle birlikte tahsil edilmesi talebiyle dava açmıştır. İlk derece mahkemesi Anayasa'ya aykırılık iddiasını yerinde görmemiş ve işin esasına geçerek davanın reddine karar vermiştir. Başvurucu, kanuni düzenlemenin Anayasa'ya aykırı olduğunu belirterek karara karşı istinaf itirazında bulunmuştur. İstinaf Mahkemesi kararı usul ve hukuka uygun bularak itirazı oybirliğiyle reddetmiştir. İstinaf itirazının reddi üzerine başvurucu karar düzeltme isteminde bulunmuştur. Karar düzeltme başvurusu da İstinaf İDD tarafından reddedilmiştir. Başvurucu, kanun yolu aşamasında verilen İstinaf Mahkemesi kararında gerekçe bulunmadığını, ayrıca benzer nitelikteki davalarda farklı kararlar verilmesi nedeniyle hukuki belirlilik ve güvenlik ilkesinin zedelendiğini, nihayetinde adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Karar düzeltme aşamasında tesis edilen idari işleme dayanak gösterilen ilgili Kanun'un maddesi Anayasa'ya aykırı bulunarak Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir. Yargılama sürecinde ortaya çıkan bu duruma ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmamış, ilk derece yargılamasında ortaya konulmuş bulgu ve değerlendirmeler ışığında karar onanmakla yetinilmiştir. AYM'nin, başvuruya ilişkin yaptığı tespitler şu şekildedir¹⁷⁰:

“..... Danıştay içtihadında (bkz. §§ 24, 25) yargılama süreci sona ermeden Anayasa Mahkemesi tarafından bir hükmün iptal edilmesi hâlinde dava konusu işlemin kanuni dayanaktan yoksun hale geleceği belirtilmiş, bu kapsamda da Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiş olan bir hüküm esas alınarak derdest olan bir davanın çözümlenmesinin hukuk devleti ilkesine ve Anayasa'ya aykırı olacağı

¹⁷⁰ AYM, Ayşen Esen Danacı, B. No: 2017/17765, 03.06.2017, par.41-42.

açıklanmıştır. Bu durumda somut olayın koşullarında karar düzeltme sürecinde yürürlüğe giren iptal kararı üzerine ortaya çıkan hukuki durumun tartışılması gerekmektedir.

İstinaf Mahkemesi, karar düzeltme talebinin reddine ilişkin kararının gerekçesinde başvurusunun açmış olduğu davanın reddine dayanak yapılan 2547 sayılı Kanun'un geçici 70. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinin Anayasa Mahkemesince iptal edilmiş olması hakkında bir değerlendirme yapmayarak bu hususu yanıtızsız bırakmıştır. Dolayısıyla sonuca etkili olabilecek bu durumun incelenmemiş olması İstinaf Mahkemesi tarafından verilen kararda yeterli gerekçenin bulunduğu kabul edilmemesi sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvurusunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.”

AİHM ayrıca temyiz makamının gerekçeyi içselleştirmesini, ortaya çıkan yeni olgular karşısındaki isteksizliğini eleştirmiş ve ihlal kararları vermiştir. Cihangir Yıldız / Türkiye¹⁷¹ davasında, başvurusuna ait konutun yıkım kararının iptali talebiyle açılan davada ilk derece mahkemesinin talebine rağmen davacı tarafından belgeler sunulmamış, davanın reddedilmesi üzerine yapılan temyiz istemiyle birlikte ilgili belgeler Danıştay'a sunulmuştur. Danıştay, sunulan belgeleri dikkate almadan, ortaya çıkan yeni bulgular hakkında gerekçeye yer vermeksizin kararın hukuki olduğundan bahisle ilk derece mahkemesi kararını onamış, karar düzeltme yolu da tüketildiğinden karar kesinleşmiştir. Başvurucu temyiz sürecinde sunduğu delillerin Danıştay tarafından değerlendirilmemesinden dolayı adil yargılanmadığını iddia etmiştir. Başvuruya ilişkin verdiği kararda AİHM, delil unsurlarının kabul edilebilirlik ölçütlerini belirleme yetkisinin ulusal makamlara ait olduğunu, fakat ilk defa temyiz aşamasında sunulan ve sunulan delillerin kabul edilemezliğini öngören bir sistemin kendiliğinden sözleşmeye aykırı olmadığını ifade ettikten sonra, kabul edilemezliğine ilişkin bir gerekçe sunulmamasına ilişkin şu şekilde değerlendirmelerde bulunmuştur:

¹⁷¹ AİHM, Cihangir Yıldız/Türkiye, 17.04.2018, no.39407/03, par.48-51.

“...Hükümetin ileri sürdüğü gibi, Danıştay’ın yargılamanın ileri bir aşamasında sunulan belgeleri zimnen kabul edilemez ve dikkate alınamaz olarak değerlendirdiği varsayılsa bile, Yüksek Mahkeme, böyle bir yaklaşımı haklı göstermek için herhangi bir gerekçe göstermemiş ve başvuranın temyiz başvurusunun esas nedenine yanıt vermemiştir.

Tüm bu değerlendirmeleri göz önünde bulundurarak Mahkeme, başvuran tarafından sunulan temel argümanlarla ilgili olarak –hak ettikleri halde- spesifik ve açık bir yanıt verilmediğini ve bu nedenle, davada varılan sonucun yeterince gerekçeli olarak değerlendirilemeyeceği kanaatine varmaktadır.”

Deryan/Türkiye¹⁷² davasında, başvurucunun açtığı davanın zaman aşımına uğradığını, iki tanığının dinlenmediğini ve faiz talebi olmamasına rağmen derece mahkemesince faize hükmedildiğini ileri sürerek kararı temyiz etmiş, Yargıtay herhangi bir gerekçe göstermeden ilk derece mahkemesi kararını onamıştır. AİHM yaptığı incelemede, ilk derece mahkemesi ve Yargıtay’ın kararlarında zamanaşımı iddiasının incelenmediğine kanaat getirmiştir. AİHM’e göre bu konularda Yargıtay tarafından verilen onama kararında bu temel iddialar karşılanmamış, gerekçe esasa etki edecek temel iddialar göz ardı edilerek yazılmıştır. Bu nedenle Mahkeme, başvurucunun adil yargılanma hakkı bağlamında gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

2.1.1.7. Gerekçeye Erişimin Sağlanamaması

Uyuşmazlığın taraflarının yargı kararının temel nedenleri hakkında bilgilenmesi ve savunma hakkı çevresinde kendisine tanınan etkili başvuru yollarını kullanabilmesinin temin edilmesi gerekçenin en temel işlevidir¹⁷³. Gerekçeye erişimin sağlanamaması veya etkili kanun yolu başvurusunun sağlıklı şekilde işlemesine engelleyen durumların oluşması başka bir gerekçesizlik motifine neden olmaktadır. Bu gerekçesizlik motifinin en temel kaynağı, yazılan gerekçeden açık ve net şekilde

¹⁷² AİHM, Deryan/Türkiye, 21.07.2015, no.41721/04.

¹⁷³ Sunay, s.28.

haberdar olunmasının engellenmesidir¹⁷⁴. Tarafların gerçek ve etkili bir savunmadan yararlanabilmesi, kanun yollarını etkin bir şekilde işletebilmesi nihayetinde adil yargılanma hakkı bağlamında ihlalin oluşmaması için tarafların gerekçeden usulüne uygun şekilde haberdar olması zorunludur. Kişinin savunmasını hazırlaması için gerekli kolaylıklara ve zamana sahip olması, dava dosyasının daha geniş kapsamda hazırlanması, hükmün gerekçeli olarak kişiye tebliği gibi unsurlar açısından aynı kişinin gerekçeye erişimi mecburidir¹⁷⁵. Bu gerekçesizlik formu nedeniyle yapılan başvurularda, AYM ve AİHM'nin adil yargılanma hakkının ihlali kapsamında değerlendirmeleri mevcuttur.

Vesim Parlak davasında, başvurucunun işe iadesine karar verilmesi istemiyle açtığı davada davanın reddi yönünde verilen gerekçeli karar kendisine tebliğ edilmeden kararın Yargıtay tarafından onandığını, başka davacılara gerekçeli kararın gönderilmesine rağmen kendisine gönderilmediğini belirterek eşitlik ilkesinin, adil yargılanma hakkı ve çalışma ve sözleşme hürriyetinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Gerekçeli karar hakkı bağlamında adil yargılanma hakkına uygun olmayan yargılama sürecine ilişkin AYM'nin yaptığı tespitler yol gösterici niteliktedir¹⁷⁶:

“Uygulamada, iş mahkemelerinde, 8 günlük temyiz süresi tefhim ile başladığından, bir kısım mahkemeler gerekçeli kararı taraflara tebliğ etmemekte, bir kısım mahkemeler ise gerekçeli kararı her halde taraflara tebliğ etmektedir. Bu durum somut başvuruda olduğu gibi bazı davalarda tarafların mahkemelerin gerekçesini bilmeden temyiz başvurusu yapmak zorunda kalmasına ve temyiz incelemesinde davanın taraflarının temyiz gerekçeleri bilinmeden inceleme yapılmasına neden olmaktadır. İlk derece mahkemesi kararının gerekçesini bilmeyen kişilerin temyiz hakkını gereği gibi kullandığı ve tarafların temyiz nedenlerini bilmeyen temyiz merciinin de temyiz incelemesini sağlıklı bir şekilde yaptığı söylenemez. Bahsedilen şekilde yapılan temyiz başvurusu ve temyiz incelemesi, gerekçeli karar hakkı

¹⁷⁴ Şirin, s.72.

¹⁷⁵ Şeker, 2020, s.130.

¹⁷⁶ AYM, Vesim Parlak, B. No: 2012/1034, 20.03.2014, par.39.

bağlamında adil yargılanma hakkına uygun olmayan bir yargılama yapılmasına sebebiyet vermektedir.”

Eski Genelkurmay Başkanı M. İlker Başbuğ'un¹⁷⁷ Anayasa Mahkemesi'ne yaptığı başvuru üzerine verilen ihlal kararının da sözü edilen gerekçesizlik motifinden kaynaklandığı söylenebilir. Dava konusu olayda, başvuru hakkında verilen mahkûmiyet kararının gerekçesinin yasal süre içinde dava dosyasına konulmaması nedeniyle tahliye talebine ilişkin karar verilemediği, dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddialarını mahkemeye taşımıştır. AYM, başvurunun gerekçeye ilişkin kısımlarında yaptığı tespitlerden hareketle ihlal gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır:

“ ...ilk derece mahkemesindeki yargılamanın sona erdiği davada temyiz incelemesinin yapılabilmesi için öncelikle gerekçeli kararın dava dosyasına konulması, sonrasında temyiz talebinde bulunan tarafların açıklanan hükme dayanak teşkil eden gerekçeye ilişkin varsa itirazlarını bildirme imkânına sahip olmaları gerekmektedir.

Hüküm tarihinden itibaren yedi ayı aşan bir süredir gerekçeli kararın dosyaya konulmamış olması nedeniyle başvuru, mahkûmiyete bağlı olarak tutukluluğun devamına ilişkin kararın görevli olmayan bir mahkeme tarafından verildiği, dolayısıyla özgürlükten yoksun bırakmanın hukuki olmadığı yönündeki iddiasını temyiz mercii önüne götürememesi sonucu ortaya çıkmıştır. Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasına ilişkin kararın hukukiliğini temyiz mercii önünde denetleme hakkını kullanamamasının hukuk güvenliği ve hukuki belirlilik ilkelerine uygun olduğu söylenemez.”

AİHM, gerekçeli kararın temyiz süresi içinde öğrenemediği, süresinde yapılmayan temyiz başvurusunun reddedildiğini, sanığın etkili savunma olanaklarının

¹⁷⁷ AYM, Mehmet İlker Başbuğ, B. No: 2014/912, 06/03/2014, par.72,84.

elinden alındığını belirtmiş, Sözleşmenin savunma hakkı bağlamında adil yargılanma hakkını düzenleyen 6/3-b, c maddelerinin ihlaline neden olduğuna karar vermiştir¹⁷⁸.

Hadjianastasssiou/Yunanistan davasında¹⁷⁹ AİHM, ceza yargılamasında gerekçe gösterilmeden hüküm verilmesini ihlal niteliğinde görmüştür. Şeker'e göre¹⁸⁰, Hadjianastasssiou/Yunanistan başvurusundaki ihlal kararı iki farklı yönüyle değerlendirilmelidir. İlk olarak kanun yoluna etkili başvuru için gerekli materyallerin mahkeme tarafından sanığa süresi içinde sunulmaması, ikinci olarak ise savunma hakkını oldukça daraltacak biçimde eldeki kısa karar ve yargılama sırasında edinilen bilgi ve belgelerle temyiz hakkının kullanılmasına neden olunmasıdır.

Dava konusu olayda, askeri sırları açıkladığı gerekçesiyle başvuru iki buçuk yıl hapis cezasına mahkûm edilmiş, daha sonra üst derece mahkemesi bu cezada indirim giderek beş ay hapis cezasına çevirmiş ve cezayı tecil etmiş, başvuru yargılama esnasında tutuklu kaldığı dört buçuk aylık süre de cezadan indirilmiştir. Üst Mahkemenin gerekçeli kararı, ancak bir buçuk ay sonra başvurucuya tebliğ edilmiştir. Fakat Askeri Ceza Kanunu'nda yer alan düzenleme, kararın yüze karşı okunmasından sonra kararın en fazla beş gün içinde temyiz edilebileceğini öngörmüştür. Başvuru Üst Mahkemenin gerekçeli kararına erişmeden, 5 günlük süre içerisinde kararı temyiz etmiş ve mahkûmiyetin dayanağı olan kanun maddesinin, somut olay gözetilmeden yanlış yorumlandığını ileri sürmüştür. Temyiz mahkemesi, bu temyiz başvurusunun belirsizlikler içermesi ve kararda somut ve belirli bir hatanın olmadığı gerekçesiyle temyizi reddetmiştir. Başvuru İnsan Hakları Avrupa Komisyonu'na başvurarak, Askeri Üst Mahkeme kararında gerekçe bulunmamasının ve temyiz için öngörülen sürenin kısa olmasının Sözleşme'nin 6/3-b, c bentlerini ihlâl ettiğini ileri sürmüştür. Mahkeme somut olayın koşullarını değerlendirdiğinde adil yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varmış, tespitini şu şekilde ortaya koymuştur:

¹⁷⁸ AİHM, Kutlu ve Diğerleri/Türkiye, 13.12.2016, no.51861/11; AİHM, Nölkenbockhoff /Almanya, 25.08.1987, no.10300/83.

¹⁷⁹ AİHM, Hadjianastasssiou/Yunanistan, 16.12.1992, no.12945/87.

¹⁸⁰ Şeker, 2020, s.132.

“Olayda başvuru, Üst Mahkeme kararının okunduğu duruşmada duydukları ve not ettikleriyle sınırlı olarak hukukî noktalardan temyiz etmek durumunda kalmış ve bu nedenle temyize dayanak olarak genel sebeplerin dışında bir sebep gösterememiştir. Bu sınırlama, birincisi Üst Mahkeme Başkanının açık duruşmada okuduğu kararın gerekçesinin ilk derece mahkemesi kararının gerekçesinden farklı olması, ikincisi Üst Mahkemenin gerekçeli kararının başvurucuya temyiz mahkemesine yapılacak temyiz süresi içinde verilmemiş olması, son olarak başvurucuya temyiz sebeplerini değiştirme imkânı verilmemiş olması biçimindeki üç etmenin bir araya gelmesiyle oluşmuştur.”

2.1.1.8. Gerekçenin Makul Sürede Yazılmaması

Adil yargılanma hakkının somut görünülerinden biri de makul sürede yargılanma hakkıdır. Makul sürede yargılanma hakkı, yargılamanın sürüncemede kalmasını, tarafların olağandan daha uzun süren yargılama faaliyetinden kaynaklanacak endişenin etkisinde kalmasını önleyecek temel normdur¹⁸¹. Davaların makul süre içinde sonuçlanmaması ya da sonuçlandırılmaması, tarafların yargıya olan güvenini sarsar, özellikle de davanın geç sonuçlandırılmasında yararı olanları cesaretlendirir. Makul süre içinde sonuçlandırılmayan bir davanın sonunda hakkını elde eden taraf, gecikme sebebi ile ya zarar görecektir ya da hakkını tam olarak elde edemeyecektir. Bu nedenle yargılamadaki gecikmeler, kişilerin yasal olmayan yollara başvurmaları sonucunu doğuracaktır.

Gerekçenin geç yazılması ve tarafa geç ulaştırılması, yargılamanın olağan ve makul bir süre içinde sonlandırılmasına engel olmaktadır. Adil yargılanma hakkının en önemli görünülerinden olan makul sürede yargılanma hakkının, gerekçeli karar ilkesi bağlamında ele alınması gerekir. Makul sürede yargılanma hakkını etkileyen gerekçenin geç yazılmasının ihlale neden olacağı AYM ve AİHM kararlarından anlaşılmaktadır.

¹⁸¹ Feyyaz GÖKCÜKLÜ, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ‘Adil Yargılama ‘, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, S.49, 1994, s.218.

AİHS 6. maddenin 1. fıkrasında geçen; “*Herkesin kendisi hakkında görülen davanın, makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkı*” konuya ilişkin de kapsayıcı bir hükümdür. Makul süre kavramı konusunda AİHM içtihatları, davanın niteliği ve koşullar yönünden değerlendirmeye gitmiştir¹⁸². Olağan koşullara aykırı olacak düzeyde, kararın verildiği tarihten uzun süre sonra gerekçeli kararın tebliğ edilmesinin makul sürede yargılanma hakkını ihlal ettiği, tarafların hukuki güvenlik ve belirlilik beklentisini zedelediği açıktır. Buchholz /Almanya¹⁸³ davasında, mahkemenin karar verdikten 2 ay sonra taraflara bildirimde bulunmasına eleştiri getirmiş, gerekçenin yazılmasındaki gecikmenin mahkemeye atfedilebileceğinden bahisle ihlalin bulunduğu karar vermiştir.

2.1.2. Gerekçeli Karara İlişkin İstisnai Durumlar

Mahkeme kararlarının gerekçeli olmasını zorunlu kılan yüksek mahkemeler, kararların niteliğinin¹⁸⁴, davaların gelişim sürecinin, somut olayın özelliğinin, kanun düzenlerinin, meşruiyet düzeylerinin ve hatta örf-adet yapısının farklılığını dikkate almış; farklılıklardan kaynaklı olarak istisnai yaklaşımlar ortaya koyabilmektedir. Kararların yapısı ve içeriğinin oluşturulmasında söz konusu farklılıklardan kaynaklı olarak takdir marjları bulunmaktadır¹⁸⁵. Gerekçeye duyulan ilginin sebebi; savunma ve iddiaların tartışılacağı sağlıklı zemini sağlama, adil yargılanma hakkı bağlamındaki unsurların güvence altına alınması, yargılama sürecindeki savsaklama ve keyfilik görüntüsünü engelleme gibi ilkelerin sürdürülmesine dayanmaktadır. Mahkeme kararlarında, yeterli ve makul olarak nitelendirilebilecek bir gerekçenin bulunması gerektiğine dair görüşler, istisnai bazı hallere de atıfta bulunmaktadır. Nitekim AYM kararlarında olduğu gibi AİHM kararlarında da gerekçeye ilişkin istisnai görüşlere yer verilmiştir.

¹⁸² AİHM, Muğosa/Karadağ, 21.09.2016, no.76522/12.

¹⁸³ AİHM, Buchholz/Almanya, 06.05.1981, no.7759/77.

¹⁸⁴ “Gerekçe verme yükümlülüğünün ne derece uygulanması gerektiği, kararın niteliğinin göre değişebilmektedir ve davanın koşulları kapsamında belirlenmelidir.” AİHM, Ruiz Torija, 09.12.1994, no.18390/91, par.29.

¹⁸⁵ Şeker, 2020, s.66.

İddia ve savunmaya ilişkin her savın yanıtlanması zorunluluğunun bulunmaması, gerekçeyi temellendiren değerlendirmenin anlaşılabilir düzeyde yeterince açıklanmasının gerekçeli karar yükümlüğünü karşılamak için yeterli olduğu, tekrar edilen iddialar açısından temyiz makamlarının gerekçeli karar yazma yükümlülüğünden muaf olmaları, jürili yargılamalarda görülen kararların gerekçesiz oluşunun bazı durumlarda kabul görmesi gibi durumlar gerekçeye dair istisnaların AİHM kararlarında görülen halleridir.

2.1.2.1. Her Savın Yanıtlanması Zorunluluğunun Bulunmaması

Adil yargılanma hakkı bağlamında gerekçeli karar hakkının temel güvencelerinden en önemlilerinden biri tarafların iddialarının karşılanmasıdır. Yargı pratiğinin¹⁸⁶ imkanları da değerlendirildiğinde; davanın taraflarının ileri sürdüğü her iddiayı değerlendirme ve her savın yanıtlanması zorunluluğu yargı mercilerinin yüklenebileceği bir sorumluluk olamaz¹⁸⁷. Yanıtlanması istenen sorunun esasa etki edecek nitelikte olması gerekir. Daha sağlıklı bir yargılama sürecinin yürütülmesi adına gerekçelendirmenin, gereksiz detaylandırmadan uzak, davanın sonucuna etkili olay ve olguları açıklayan, üstün tutulan ya da tutulmayan savın içeriği hakkında yeterli bilgilenmeyi sağlayacak ölçü ve titizlikte olmalıdır¹⁸⁸. Davada yer alan bütün olguların değerlendirilmesi, her iddianın yanıtlanması gayretinin; bir kararı bağlamından koparacağı, kararın bütünlüğünü bozabileceği, dağınık ve ayrıntılarda kaybolan bir gerekçe metni ortaya koyabileceği riski de mevcuttur¹⁸⁹.

AYM, tarafların iddiasının mahkemelerce karşılanmadığı dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddialarını ele almış, mahkemelerin iddia ve delileri değerlendirmedeki takdir marjına önemli atıflarda bulunmuştur¹⁹⁰:

“...ilke olarak derece mahkemeleri önünde dava konusu yapılmış maddi olay ve olguların kanıtlanması, delillerin değerlendirilmesi, hukuk kurallarının

¹⁸⁶ Sunay, s.30.

¹⁸⁷ Şirin, s.68.

¹⁸⁸ Şeker, 2007, s.182.

¹⁸⁹ Sunay, s.30.

¹⁹⁰ AYM, Velat Ekti, B. No: 2019/28110, 04.07.2022, par.15.

yorumlanması ve uygulanması ile derece mahkemelerince uyuşmazlıkla ilgili varılan sonucun esas yönünden adil olup olmaması bireysel başvuru incelemesine konu olamaz. Bunun tek istisnası, derece mahkemelerinin tespit ve sonuçlarının adaleti ve sağduyuyu hiçe sayan tarzda bariz takdir hatası veya açık keyfilik içermesi ve bu durumun kendiliğinden bireysel başvuru kapsamındaki hak ve özgürlükleri ihlal etmiş olmasıdır. Bu çerçevede, kanun yolu şikâyeti niteliğindeki başvurular, bariz takdir hatası veya açık keyfilik bulunmadıkça Anayasa Mahkemesince incelenemez”

Dava konusu olayda; başvuru, Göçmen Konutları Projesi kapsamında aldığı konut için avans olarak ödediği ve konut taksit ödemelerinden mahsup edilmeyen tutarın tahsili amacıyla Tüketici Mahkemesinde dava açmış, ilk derece mahkemesinde dava kabul edilmiş, temyiz üzerine Temyiz Makamınca karar onanmış, TOKİ tarafından karar düzeltme isteminde bulunulmuştur. Başvuru, karar düzeltme dilekçesinde, yargılamanın hiçbir safhasında ileri sürülmeyen, avans ödemesinin taksitlerden mahsup edilerek ödendiğinin iddia edildiğini, Temyiz Makamınca 1086 sayılı Kanun'un 440. maddesine aykırı olarak bu maddede sayılmayan karar düzeltme sebeplerinin dışında bir sebeple karar düzeltme istemi kabul edilerek hükmün bozulduğu iddiasıyla adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. AYM, belirli bir davaya ilişkin olarak delilleri değerlendirme ve gösterilmek istenen delilin davayla ilgili olup olmadığına karar verme yetkisinin derece mahkemelerine ait olduğunu belirttiikten sonra söz konusu yetkinin sınırlanmasında genel ilkeler belirlemiştir¹⁹¹:

“Mahkeme kararlarının gerekçeli olması, adil yargılanma hakkının unsurlarından biri olmakla beraber, bu hak yargılamada ileri sürülen her türlü iddia ve savunmaya ayrıntılı şekilde yanıt verilmesi şeklinde anlaşılabilir. Bu nedenle, gerekçe gösterme zorunluluğunun kapsamı kararın niteliğine göre değişebilir. Bununla birlikte başvuruçunun ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren usul veya esasa dair iddialarının cevapsız bırakılmış olması bir hak ihlaline neden olacaktır. Gerekçenin ayrıntısı davanın niteliğine göre değişmekle birlikte kararın hüküm

¹⁹¹ AYM, İbrahim Şendil, B. No: 2013/4495, 17.07.2014, par.45.

kısmına dayanak oluşturacak hukuki bir gerekçenin kısa ve özet de olsa bulunmasının zorunlu olduğu açıktır.”

AİHM, kararların gerekçeli olması zorunluluğundan hareketle ihlal kararları verirken gerekçeye dair görüşlerinde, mahkemelerin her iddia veya soruya detaylı yanıt vermekle yükümlü olmadığını belirtir¹⁹². Bu durum, davanın neticesine etkili argümanları açıklamakla yükümlü mahkeme veya hâkim için, kararı anlaşılmaktan uzak kılan komplike gerekçelerden sıyrılabilmesi için önemli bir marj unsuru olacaktır. AİHM, ulusal makamların gerekçeli kararlar içeriğinin oluşturulmasına dair geniş bir takdir marjının olduğunu kabul eder. AİHM, ulusal mahkeme kararlarında gerekçe denetimi ve disiplini sağlamakla görevli olmadığını¹⁹³ belirtirken yüksek yargı merci ya da derece mahkemesi olmadığını ortaya koymaktadır. Gerekçede karşılanması gereken iddiaları ve olguların tayininde ulusal mahkemelere tanınan yetkinin sınırsız olmadığını¹⁹⁴, kararlarında gerekçe ödevinin istisna teşkil ettiği hususlara değinmiştir.

Van de Hurk davasında, başvuru süt sığırcılığı yapan Hollandalı bir çiftçidir. AB direktifleri gereği konan süt üretim kotasının arttırılması için yerel ilçe birimine başvurmuş; bu başvurusunun reddedilmesi üzerine Bakanlığa yaptığı itiraz da kabul edilmemiştir. Bakanlığın itirazı reddetmesi üzerine Ticaret Mahkemesi'ne müracaat etmiştir. Mahkemede başvuru talebi ettiği ek kotadan faydalanabilmesi için gerekli olan minimum yatırımı yapmadığı gerekçesiyle davayı reddetmiştir. Başvuru daha sonra üç farklı iddia ile adil yargılanma hakkını ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM'e başvurmuştur. Bu gerekçelerden biri, Ticaret Mahkemesinin kararında başvuru ileri sürdüğü çeşitli argümanları yeterince ele almadığı, dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. AİHM, ulusal

¹⁹² Şeker, 2020, s.76.

¹⁹³ Şeker, 2020, s.77.

¹⁹⁴ AİHM, Muğosa/Karadağ, 21.09.2016, no.76522/12; AİHM, Higgins ve Diğerleri/Fransa, 19.02.1998, no.20124/92; AİHM, Ruiz Torija/İspanya, 09.12.1994, no.18390/91; AİHM, Van De Hurk/Hollanda, 19.04.1994, no.16034/90.

mahkemenin delilleri değerlendirmesine değer atfederken şu şekilde açıklama getirmiştir¹⁹⁵:

“Sözleşme'nin 6(1). fıkrası mahkemeleri verdikleri kararlarda gerekçe göstermekle yükümlü tuttuğu halde bu yükümlülük bir davadaki her türlü iddianın ayrıntılı bir biçimde yanıtlanması şeklinde anlaşılabilir. Gerekçe gösterme zorunluluğunun kapsamı kararın niteliğine göre değişebilir. Ayrıca davanın taraflarından birinin mahkeme önündeki iddialarının çeşitliliğini, Sözleşmeciler Devletlerde bulunan yasa hükümlerinin, örf ve âdet kurallarının, içtihatların ve kararların yazılış ve açıklanış çeşitliliğinin de dikkate alınması gerektirir. Bir mahkemenin gerekçe belirtme yükümlülüğünü yerine getirip getirmediği sorunu, sadece her olayın şartları içinde çözülebilir.”

Mugoša / Karadağ davasında, cinayet işlediği gerekçesiyle yargılanan başvurucu, biçimsel nitelikte bir eksiklik olarak nitelendirilebilecek; tutuklama emrinde kaşe ve imza bulunmaması durumunun ulusal mahkemeler tarafından değerlendirilmediği iddiasıyla adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. AİHM, biçimsel eksikliği esasa etki edecek nitelikte bir olgu olarak değerlendirmemiş, ihlal iddiasını yerinde görmemiştir¹⁹⁶:

“... Söz konusu kusurun maddi olmaktan çok biçimsel nitelikte olduğu, yetkili mahkeme tarafından hızla düzeltildiği ve Yargıtay'ın bunu incelediği ve tutuklama kararının hukuka aykırı olması nedeniyle Mahkeme, bu iddianın temel nitelikte olmadığı ve bu nedenle Anayasa Mahkemesi tarafından özel ve açık bir yanıt verilmesini gerektirmediği kanaatindedir.”

2.1.2.2. Gerekçeyi Temellendiren Olguların Yeterli Açıklıkta Belirtilmesine Dair Yükümlülük

Her ne kadar mahkemelerin, ortaya konulan tüm argümanları detaylıca değerlendirme yaparak gerekçelendirme zorunluluğu bulunmuyorsa da gerekçeye dair

¹⁹⁵ AİHM, Van De Hurk/Hollanda, 19.04.1994, no.16034/90.

¹⁹⁶ AİHM, Muğosa/Karadağ, 21.09.2016, no.76522/12, par.63.

bu istisnanın mutlak nitelikte olduğu söylenemez¹⁹⁷. Mahkemeler kararın neticesine etki eden olguları ve argümanları yeteri açıklıkta belirtmekle yükümlüdürler. Söz konusu ilkeyle varılmak istenen amaç, keyfiliğe bariyer oluşturarak asgari gerekçelendirmeyi güvence altına almaktır. Şeker'in ifadesiyle, minimal gerekçelendirme yükümlülüğünden kaçınamayacak olan mahkeme veya hâkim, "güvenlik marjının"¹⁹⁸ gerektirdiği ölçüde davayı temellendirmelidir. Her savın yanıtlanması zorunluluğunun bulunmamasına ilişkin istisnadan farklı olarak temellendirilmesi gereken olguların anlaşılır düzeyde, yeteri açıklıkta ele alınması adil yargılanma hakkının bir gereğidir.

AYM önüne gelen olayda; başvuru, Beyoğlu Belediyesi tarafından kamulaştırılan taşınmazın kamulaştırma bedelinin tespiti ve tescili istemiyle açtığı davada verilen kararda kamulaştırma bedelinin düşük tespit edildiğini, kamulaştırma işleminin iptali talebiyle açtığı davanın bekletici mesele yapılmadığını, kamulaştırma nedeniyle mülkiyetini kullanamadığını ve nihayetinde mahkeme kararlarının gerekçesiz olduğunu iddia ederek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. İlk derece mahkemesi gerekçesinde uyuşmazlık konusu olan bedelin tespit edilmesi için taşınmazın imar durumunun, vergi beyanlarının ve emsal taşınmazların birim fiyatlarının getirildiğini, taşınmazda bilirkişi heyetiyle keşif yapıldığını ve bilirkişinin değer tespiti yaptığını, itiraz üzerine ikinci bilirkişi görevlendirildiğini ve ikinci keşfin yapıldığını, taşınmazın tarihi eser niteliği dikkate alınarak bilirkişilerden ek rapor alındığını belirtmiştir. AYM, dava konusu olayda ilk derece mahkemesinin gerekçe içeriğine değer atfetmiş, olgunun temellendirilmesi adına gerekçeyi yeterli açıklıkta bulmuş, adil yargılanma hakkının ihlaline karar vermemiştir¹⁹⁹:

“Başvurucu her ne kadar mahkeme kararlarının gerekçesiz olduğunu ileri sürmüş ise de gerek ilk derece mahkemesinin gerekse temyiz incelemesini yapan kararında hükme ulaşılması için yeterli gerekçe bulunduğu görüldüğünden gerekçeli karar hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açıktır.”

¹⁹⁷ Şeker, 2020, s.80.

¹⁹⁸ Şeker, 2020, s.80.

¹⁹⁹ AYM, Hayrettin Aktaş, B. No: 2013/1205, 17.09.2013, par.47.

AİHM de kararların esasa etki edecek temel olguların yeteri açıklıkta belirtilmesinden yana ilke kararlara imza atmıştır. Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz davasında, ileri sürülen her argümana ayrıntılı bir cevap verilmesinin gerekmediği, yerel mahkemelerin kararlarının dayandığı gerekçeleri yeterince belirtmelerinin yeterli olduğu görüşündedir²⁰⁰.

2.1.2.3. Temyiz Mahkemelerinin Gerekçeye Dair İstisnası

Mahkeme kararların gerekçeli olması zorunluluğunun, üst derece mahkemesi kararları için istisna teşkil eden halleri vardır. Gerekçeli karar vermeye dair istisna, yargılama sürecinin devamında yeni bir karar veren istinaf mahkemesi kararlarını veya verilen hükmü hukuka aykırı bularak kaldıran bozma kararlarını kapsamamaktadır. Söz konusu istisna teşkil eden durum ise; üst derece mahkemesi kararının gerekçe göstermeksizin ilk derece mahkemesi kararının benimsenerek yeterli görüldüğü durum, kararın hukuken uygun bulunması durumudur²⁰¹.

Söz konusu istisna, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin sözleşmenin ilgili hükümlerine ilişkin içtihadından kaynaklanmaktadır²⁰². Temyiz hakkının sözleşme ile güvence altına alınmadığından bahisle temyiz makamlarınca verilen kararların gerekçeli olmayışı ihlal olarak görülmemekte, temyiz makamının sadece ilgili yasa maddesine atıfta bulunması kabul görmektedir. Temyizin gerekçelendirmemesi konulu başvurularda, temyiz başvurusuna dair güvencenin sözleşmenin kapsamında olmaması, temyiz denetiminin gereğince yapılması, kanun maddesine yollama yapılmasının detaylandırılmış gerekçeye tercih edilmesi, dava niteliğinin düşük olması, mahkemenin keyfi davranmasını destekleyecek mahiyette bulgunun olmayışı ve ayrıca mahkemeye erişim hakkının engellendiğine dair bulgunun yokluğu

²⁰⁰ AİHM, Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz, 06.11.2018, no.55391/13, par.185.

²⁰¹ Sunay, s.35.

²⁰² “Sözleşme metninde temyiz hakkı düzenlenmemiş olmakla birlikte, sözleşmeye eklenen ek 7 nolu protokolle temyiz hakkının protokolü onaylayan üyeler indinde, tanınmış olacağı kabul edilmektedir. Ancak Avrupa Mahkemesi, Delcourt davasından bu yana 6. maddedeki temel güvencelerin uygulanacağını açıklamış olmakla birlikte belli bir temyiz biçimi ya da başvuru formatı öngörmemiştir. Dolayısıyla gerekçeli karar alma hakkının temyiz bağlamında değerlendirilmesinde bu temel yaklaşımların referans alınması zorunludur.” Şeker, 2020, s.93.

durumunda gerekçesizlikten doğacak bir hak kaybı riski ortadan kalktığından adil yargılanma hakkının ihlalinden söz edilemeyeceği görüşü hakimdir²⁰³.

Bu içtihatlar ışığında AİHM, ilk derece mahkemeleri ile yüksek mahkemelerin gerekçe zorunluluğu arasında bir ayrıma gitmektedir. AİHM, yargılama sürecinin seyrini değiştirme olanağı olmayan temyiz başvurularını ya da somut olayın temellendirilmesinde herhangi bir katkı sunma olanağı olmayan olguların ilave bir gerekçe sunmadan sadece kanun maddesine atıfta bulunarak reddetmeleri halinde temyiz mahkemelerinin gerekçe yükümlülüğünü karşıladığına karar vermiştir²⁰⁴. Makul, yasal ve yeterli nitelikteki bir gerekçeyle yazılmış ilk derece mahkemesi kararının temyizine ilişkin talebin, yeni ortaya çıkmış ve değerlendirilmesi gereken bir iddia ileri sürülmediği müddetçe, üst mahkemece yasal hükme yollama yapılması veya şablon bir metinle reddedilmesi, ilk derece mahkemesinin gerekçelerini benimseme anlamına geleceğinden gerekçeli karar hakkı bağlamında adil yargılanma hakkını ihlal edici bir nitelik taşımayacaktır.

Ruiz Garcia/İspanya davasında, sözü edilen içtihadın somut olaya uyarlanmasını görmek mümkündür. Hukuk Lisans derecesine sahip ve Madrid Barosuna kayıtlı olan başvurucu, ancak aslında hemşire olarak çalışmaktadır. Bir müvekkilin kendisine çekişmesiz bazı işleri yürütmesi için talimat verdiğini, yaptığı iş karşılığı tahsil edemediği avukatlık ücretiyle ilgili alacak davasında ilk derece mahkemesinin talebi gerekçeli olarak reddetmesi üzerine üst mahkemenin de bu ret kararını gerekçe sunmadan onadığını, temyiz makamınca dava konusu iddialarına cevap verilmediğini, dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. AİHM, gerekli değerlendirmeleri yaptıktan sonra ihlal olmadığı yönünde karar vermiştir²⁰⁵:

“Mahkeme, adaletin uygun şekilde uygulanmasıyla bağlantılı bir ilkeyi yansıtan yerleşik içtihadına göre, mahkeme kararlarının dayandıkları gerekçeleri yeterince belirtmesi gerektiğini yineler. Bu gerekçe gösterme yükümlülüğünün ne ölçüde uygulanacağı, kararın niteliğine göre değişebilir ve davanın koşulları ışığında

²⁰³ Şeker, 2020, ss.94-95.

²⁰⁴ AİHM, Sale/Fransa, 21.03.2006, no.39765/04, par.17.

²⁰⁵ AİHM, Ruiz Garcia/İspanya, 21.02.1999, no.30544/96, par.26.

belirlenmelidir. Madde 6 § 1, mahkemeleri kararları için gerekçe göstermekle yükümlü kılrsa da her argümana ayrıntılı bir cevap verilmesi gerektiği şeklinde anlaşılabilir. Bu nedenle, bir temyiz mahkemesi temyizi reddederken, ilke olarak alt mahkemenin kararının gerekçelerini basitçe onaylayabilir.”

AİHM içtihatları doğrultusunda gelişen temyize ilişkin istisnayı AYM kararlarından da okuyabilmek mümkündür. Yasemin Ekşi davasında; başvuru, bir belediyede çalışmakta iken Bakanlık birimine görevlendirilir. Bakanlıkta çalıştığı süre zarfında maaş ve diğer alacaklarını alamadığını ileri sürerek anayasal haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. İlk derece mahkemesinde açtığı davanın reddedildiğini, bu ret kararının da Yüksek Yargı Mahkemesi tarafından gerekçesiz şekilde onandığını, şikayetinde dile getirerek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini öne sürmüştür. Davaya ilişkin değerlendirmesinde AYM, temyiz denetiminin gerekçe zorunluluğuna ilişkin önemli tespitlerde bulunmuştur²⁰⁶:

“.... Temyiz mercilerinin kararlarının tamamen gerekçeli olması zorunlu değildir. Temyiz mercinin, yargılamayı yapan mahkemenin kararıyla aynı fikirde olması ve bunu ya aynı gerekçeyi kullanarak ya da basit bir atıfla kararına yansıtması yeterlidir. Burada önemli olan husus, temyiz mercinin bir şekilde temyizde dile getirilmiş ana unsurları incelediğini, derece mahkemesinin kararını inceleyerek onadığını ya da bozduğunu göstermesidir.

Somut olayda, Mahkemece, tarafların iddia ve savunmaları ile tüm dosya kapsamı dikkate alınarak, hukuk kuralları ile toplu iş sözleşmeleri yorumlanmak suretiyle davanın reddine karar verilmiştir. Yargıtay tarafından da Mahkemece verilen kararın gerekçesine atıf yapılarak ve bu gerekçe kabul edilerek hüküm onanmıştır. Dolayısıyla Mahkeme ve Yargıtay kararlarının gerekçesiz olduğundan da söz edilemez.”

²⁰⁶ AYM, Yasemin Ekşi, B. No: 2013/5486, 10.01.2019, par.57-58.; bkz aynı yönde karar B. No: 2013/7204, 20/2/2014, par.44.; B. No: 2012/1254, 7/3/2014, par.33.

2.1.2.4. Jürili Yargılamaların Gerekçeye Dair İstisnası

Mahkeme kararlarındaki gerekçe zorunluluğuna ilişkin istisna, yargılama yönteminin farklılık arz ettiği, bilhassa ceza yargılamalarında uygulanan ve kişisel değerlendirmelerini açıklamak zorunda olmayan jürili yargılamaları da kapsamaktadır²⁰⁷. Jürili yargılamalara tanınan bu istisnanın, yargılama yönteminin kendine has özelliklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Jürili yargılama sistemi yalnızca sübuta ilişkin varılacak sonuca odaklıdır ve böyle bir sistemde gerekçe arayışı söz konusu değildir²⁰⁸. Yargılama sistematığının farklılığının yanı sıra savunmanın gerekçe ihtiyacını karşılamak adına takip ettiği savunma stratejisi ve hâkimin bu strateji karşısında kendi temellendirmelerini sunabilmesi, hukuk dizgesinin²⁰⁹ gerekçe eksikliğinden kaynaklanabilecek ihlalleri giderebilecek bir sistematığe sahip olması, sözü edilen istisnanın temel gerekçelerini teşkil etmektedir.

AİHM, Avusturya aleyhine açılan davada, jürili yargılamaların işlevine ilişkin önemli tespitlerde bulunduktan sonra gerekçesizliğe ilişkin şikâyeti ele almıştır. Avusturya²¹⁰ aleyhine açılan davada Komisyon; eldeki somut veriler ışığında tutukluk halinin devamı kararının herhangi bir gerekçe sunulmadığını, sadece jürinin kararına yapılan atıfla yetinildiğini ileri süren başvurucunun adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasını incelemiştir. Komisyon, gerekçe ihtiyacının farklı metotlarla giderildiği kanaatindedir. Jüriye soru sorma imkanının bulunması, savunma makamının sorulara itiraz etme ya da bunlarda değişiklik yapılmasını talep etme hakkının bulunması, gerekçesizlik kaygısının uyuşmazlığın taraflarının girişimleriyle giderilmesi nedeniyle hükmün sağlıklı bir şekilde temellendirildiği görüşü hakimdir.

Jürili yargılamalara tanınan bu istisnanın mutlak ve sınırsız olduğu söylenemez. Yargılama sürecinin gerekçelendirme kaygısını haklı çıkaracak şekilde ilerlemesi, hukukun jüriye yanlış aksettirilmesi gibi hususlar, sınırlayıcı nitelikte belli ilkesel

²⁰⁷ Şeker, 2020, s.84.

²⁰⁸ Taner, s.96.

²⁰⁹ Şeker, 2020, s.84.

²¹⁰ AİHM, Planka/Avusturya, 15.05.1996, no.25852/94.

belirlemelerin ortaya konmasına neden olmuştur. Taxquet/Fransa kararında Komisyon bu kaygıları giderecek nitelikte tespitlerde bulunmuştur²¹¹:

“...adil bir davanın gerekliliklerinin yerine getirilmesi için, sanık ve halkın verilen kararı anlayabilmesini sağlayacak yeterli güvencelerin olması gerekmektedir. Bu usul güvenceleri, örneğin jüri üyelerine, sunulan delillerle veya hukukî sorunlarla ilgili talimatlar vermek ya da açıklamalar yapmak veya hâkim tarafından belirli ve muğlâk olmayan ve kararın yapısını oluşturmaya ya da jürinin cevaplarındaki gerekçe eksikliğini telafi etmeye yönelik sorular sormaktan ibaret olabilir.”

2.2. Masumiyet Karinesinin İhlali Yönünden Gerekçeli Karar Hakkı

Masumiyet karinesi, hakkında suç isnadı bulunan bir kişinin, suçlu olduğuna dair kesinleşmiş bir yargı kararı verilene kadar masum sayılması, suçlu kabul edilmemesini temin eden bir sanık hakkı olarak tanımlanabilir²¹². Adil yargılanma hakkının bir unsuru olan masumiyet karinesi, anayasal düzeyde güvence altına alınmasının yanı sıra uluslararası düzenlemelerle koruma altına alınmıştır. Bu güvenceler ışığında, kişinin masumiyeti esas olduğundan suçluluğu ispat sorumluluğu iddia edene ait olup, kimseye suçsuzluğunu ispatlama sorumluluğu getirilemez. Masumiyet karinesi²¹³ yargılama süresi boyunca devam eden bir hak niteliğinde olup, suçluluğuna dair hüküm tesis edilmeden kimse suçlu olarak görülemez ve suçlu muamelesine tabi tutulamaz.

²¹¹ AİHM, Taxquet/Fransa, 16.11.2010, no.926/05, par.93._bkz benzer yönde kararlar, AİHM, Papon/Fransa, 25.07.2022, no.54210/00 (Kısmi kabul edilebilirliğe ilişkin karar); Voica/Fransa, 10.01.2013, no.60995/09, par.47-55.

²¹² “Suçsuzluk karinesi uyarınca, bir kişinin suçlu olarak nitelendirilebilmesi ve hakkında ceza hukukunun alanına giren müeyyidelerin uygulanabilmesi, kesin hükümle mahkum olmasına bağlıdır. Bir kişinin mahkum edilebilmesi için ise, akla ve mantığa uygun gerekçelere dayanan her türlü şüphenin bertaraf edilmesi şarttır. Çünkü bu kişi, kanunen suçsuz kabul edilen bir kişidir. Suçlu olarak nitelendirilebilmesi, suçsuzluğuna dair bütün gerekçeli şüphelerin yenilmesine bağlıdır. Aksi takdirde, şüpheden sanık yararlanacaktır. Temel bir hak olan suçsuzluk karinesi, sadece Anayasa değil, Türkiye tarafından onaylanarak bir iç hukuk normu haline gelmiş olan AİHS md. 6/2 tarafından da güvence altına alınmıştır.” Metin FEYZİOĞLU, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.48, 1999, ss.137-139.

²¹³ Çelik, s.151.

Anayasa'nın "Kişi Hak ve Ödevleri" başlıklı bölümünün "Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar" başlıklı 38. maddesinde, "*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.*", "Hak Arama Hürriyeti" başlıklı 36. maddede, "*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*" "Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması" başlıklı 15. maddesi, "*Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde [de]... suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.*" Hükümleri, masumiyet karinesine güvence teşkil eden anayasal düzenlemelerdir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 2. fıkrası da "*Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır*" demekte, masumiyet karinesini sözleşmenin kapsamına almaktadır.

Adil yargılanma hakkı bağlamında gerekçeli karar hakkı ihlallerinin aynı zamanda masumiyet karinesine ihlallerine neden olması çeşitli tartışmalara konu olmaktadır. Masum olduğuna kanaat getirilen kişinin, gerekçeler marifetiyle yeniden suçlanması, suçluluk görüntüsünün canlandırılmaya çalışılması, masumiyetine ilişkin çelişkili ifadelerle yer verilmesi bir gerekçesizlik motifi üreteceği gibi masumiyet karinesinin ihlaline de neden olacaktır.

Gerekçeli kararın neden olduğu masumiyet ilkesi ihlallerini farklı boyutlarda değerlendirmek gerekmektedir. AYM, yaptığı değerlendirmede masumiyet ilkesi ihlallerini iki farklı temelde ele almaktadır²¹⁴:

"...Güvencenin ilk yönü, kişi hakkındaki ceza yargılaması sonuçlanıncaya kadar geçen, bir başka ifadeyle kişinin ceza gerektiren bir suçla itham edildiği (suç isnadı altında olduğu) sürece ilişkin olup suçlu olduğuna dair hüküm tesis edilene kadar kişinin suçluluğu ve eylemleri hakkında erken açıklamalarda bulunulmasını yasaklar. Güvencenin bu yönünün kapsamı sadece ceza yargılamasını yürüten mahkemeye sınırlı değildir. Güvence aynı zamanda diğer tüm idari ve adli makamların da işlem

²¹⁴ AYM, F.Ö., B. No: 2013/5895, 19.11.2014, par.39-40.

ve kararlarında, suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kişinin suçlu olduğu yönünde ima ya da açıklamalarda bulunmamasını gerekli kılar. Dolayısıyla sadece suç isnadına konu ceza yargılaması kapsamında değil ceza yargılaması ile eş zamanlı olarak yürütülen diğer hukuki süreç ve yargılamalarda da (idari, hukuk, disiplin gibi) masumiyet karinesinin ihlali söz konusu olabilir.

Güvencenin ikinci yönü ise ceza yargılaması sonucunda mahkûmiyet dışında bir hüküm kurulduğunda devreye girer ve daha sonraki yargılamalarda ceza gerektiren suçla ilgili olarak kişinin masumiyetinden şüphe duyulmamasını, kamu makamlarının toplum nezdinde kişinin suçlu olduğu izlenimini uyandıracak işlem ve uygulamalardan kaçınmasını gerektirir.”

Masumiyet ilkesi bağlamında yaşanan en acı tecrübenin HAGB kurumunun olduğu bir gerçektir. Geçmiş zamanda AYM, açılan farklı davaların hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına dayanılarak reddedilmesi nedeniyle masumiyet karinesinin ihlal edildiği iddialarını incelemiş, açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur²¹⁵. Enes Ersöz davasında ise, mahkemenin içtihadı yön değiştirmiş, masumiyet karinesinin koruma alanı genişletilmiştir. Başvurucu, güvenlik soruşturmasının olumsuz neticelendiği gerekçesiyle infaz ve koruma memurluğuna atama yapılmaması işleminin iptali talebiyle açtığı davanın; HAGB kararının esas alınması, gerekçeli kararda suçluluğu ima eden bazı ifadeler kullanılması nedeniyle reddedilmesinin masumiyet karinesi ilkesini ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Birey lehine özgürlüklerin alanını genişleten AYM, HAGB kurumunun masumiyet karinesinin ihlali bağlamındaki hukuki yorumunu şu şekilde özetlemiştir²¹⁶:

“Anayasa Mahkemesinin birçok kararında; HAGB'nin -saniğe yüklenen suçla ilişkin yargılama sonunda cezaya hükmedilmesi hâlinde- hükmün açıklanmasının belirli koşulların gerçekleşmesine bağlı olarak ertelenmesi anlamına geldiği belirtilmiştir. 5271 sayılı Kanun'un 231. maddesine göre, yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza iki yıl veya daha az süreli hapis ya da adli para cezası ise HAGB

²¹⁵ AYM, Kürşat Eyoğlu, B. No: 2012/665, 13.06.2023.

²¹⁶ AYM, Bilal Bilen, B. No: 2016/14741, 07.11.2019, par.39.; Bkz aynı yönde kararlar için Ali Gürsoy, B. No: 2012/833, 26/3/2013, Ümmügülsüm Salgar [GK], B. No: 2016/12847, 21/10/2021.

kararı verilebileceği, anılan maddenin (5) numaralı fıkrasında HAGB'nin kurulan hükmün sanık hakkında bir hukuki sonuç doğurmamasını ifade ettiği, öte yandan aynı Kanun'un 223. maddesinin (1) numaralı fıkrasında belirtilen hüküm niteliğindeki kararlar arasında HAGB kararının sayılmadığı vurgulanmıştır. HAGB'nin uyuşmazlığın esasını karara bağlamadığı, yargılamayı hükümle sonuçlandıran bir karar niteliğinde olmadığı ve bu kapsamda nihai bir sonuç da doğurmadığı değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi HAGB kararının suçluluğu tespit eden bir karar olarak kabul edilmesinin başta masumiyet karinesi olmak üzere temel hakları ihlal edebileceğine dikkat çekmiştir.”

Masumiyet karinesinin korunması kapsamında her ne kadar HAGB kurumunun farklı yorumlamalara açık işlevi tartışmalara yol açsa da verilen beraat kararının dahi ihlallere dayanak teşkil ettiği davalar mevcuttur. Dava konusu olayda, başvuru hakkında verilen kamu görevinden çıkarılması işleminin iptali davasında ceza yargılaması sonucu verilen beraat kararının dikkate alınmaması nedeniyle masumiyet karinesinin ihlal edildiği ileri sürülmüştür. Beraat kararına rağmen kişinin suçluluğu yönünde yapılan temellendirmenin bilhassa yargı kolu ayrılığı temelinde geliştiğini, AYM'nin tespitlerinden hareketle ifade edilebilir²¹⁷:

“...Kullanılan ifadelerle bakıldığında ceza mahkemesi kararında ulaşılan sonucun tartışmaya açılmasının yanında kararı okuyanlarda başvuru üzerine atılı suçu işlediği izleniminin oluşmasına sebebiyet verildiği görülmektedir. Bu durumda beraat kararı anlamsız hâle gelmiş ve başvuru masumiyetine gölge düşürülmüş; öte yandan iki yargı kolu arasında başvuru gizliliğinin ihlali suçunu işleyip işlemediğiyle ilgili olarak çelişkili kararların ortaya çıkmasına sebep olunmuştur. Dolayısıyla masumiyet karinesinin ikinci boyutu ihlal edilmiştir.

Ayrıca Ceza Mahkemesinin ulaştığı kanaatin isabetli olmadığı veya hatalı olduğunun düşünülmesinin, İdare Mahkemesinin başvuru masumiyetine saygı gösterme yükümlülüğünü ortadan kaldırmadığı vurgulanmalıdır. Ceza Mahkemesi

²¹⁷ AYM, Hüseyin Sezer, B. No: 2016/13566, 02.07.2020, par.58-59.; Bkz benzer yönde karar AYM, Barış Baş, B. No: 2016/14253, 02.07.2020.

kararındaki isabetsizlik masumiyet karinesine istisna getirilmesini gerektiren bir durum değildir. Masumiyet karinesine saygı gösterilmesindeki kamusal yarar, bazı durumlarda haksızlık teşkil eden fiili işleyen disiplin yönünden yaptırımsız kalmasını bile haklılaştıracak derecede önemlidir.”

Masumiyet karinesinin ihlali kapsamında yapılan yanlışlıkların farklı bir boyutu da yargılama makamlarınca gerekçelendirilmeden imtina edilmesidir. Dava konusu olayda, yaptığı bir tıbbi muayene sırasında hastasına cinsel tacizde bulunduğu yönünde hakkında birtakım basın yayın organlarında haberler çıkan başvuru, haberlerin tekzihi ve yayınların durdurulması talebinin hâkim tarafından gerekçe gösterilmeksizin reddedilmesi karşısında masumiyet ilkesinin ihlali nedeniyle başvuruda bulunmuştur. AYM, ihlal kararını yargısal makamların gerekçelendirme yükümlülüğünden kaçınmasına dayandırmaktadır²¹⁸:

“...İlgili mevzuat hükümlerinde de, yetkili yargısal makamlar tarafından, yapılan yayın içeriği nedeniyle özel hayatın gizliliğinin ihlal edilip edilmediğinin değerlendirilerek karar verilmesi gerektiğinin belirtilmiş olmasına rağmen, mahkemece belirtilen esaslar üzerinden verilen 21/5/2013 tarihli kararlarda, başvuru hakkında başvuruya konu olay nedeniyle kamu davası açılmış olduğu, yargılamanın alenî olduğu ve basın özgürlüğü kapsamında konunun ilgili basın yayın kuruluşlarınca yorum katılmaksızın haber yapıldığı, haberin yanlış çıkması durumunda dahi hak ihlali kastı ile hareket etmeyen gazetecinin bundan sorumlu tutulmayacağı belirtilerek ve başvuruya konu yayın içeriğine dair somut tespit ve değerlendirmede bulunulmaksızın tekzip talebinin reddedildiği, belirtilen ret kararlarına karşı yapılan itirazların da İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesinin 2013/244-245 ve 246 Değişik İş sayılı dosyaları üzerinde değerlendirilerek, Mahkemenin 10/6/2013 tarihli kararlarıyla, İstanbul 34. Sulh Ceza Mahkemesinin 2013/268-269 ve 270 Değişik İş sayılı karar gerekçeleri benimsenmek suretiyle reddedildiği, bu kapsamda Sulh Ceza Mahkemesinin karar gerekçelerini benimsediği anlaşılan itiraz merciiince kararlarda ayrıntılı gerekçeye yer verilmediği ve söz konusu yargısal kararlarda, başvuru konusunun yapılan yayın içeriği nedeniyle kişilik haklarının

²¹⁸AYM, F.Ö., B. No: 2013/5895, 19.11.2014, par.29.

ihlal edildiğine ilişkin temel iddialarının değerlendirilerek karşılanmadığı anlaşılmaktadır.”

AİHM yargılamalarında, gerekçeli kararın masumiyet karinesi ihlaline yol açtığı durumların çeşitlilik arz ettiği bir gerçektir. AİHM kararları çerçevesinde masumiyet karinesinin korunması bağlamında sağlanan içtihadi genişlik önemli düzeydedir.

AİHM’de sağlanan içtihadi genişliğin en temel nedeni başvuruya yol açan maddi olayların çeşitliliğidir. Masumiyet karinesinin ihlali olarak değerlendirilen olaylar incelendiğinde göze çarpan maddi olaylar; beraat gerekçesinde kişinin kazandığı, masum olduğuna dair hukuki durumu gölgeleyecek nitelikte esasında uyumsuzluk konusu eylemin cezayı gerektirmeyen hafif nitelikteki bir suça vücut verdiğinden bahsedilmesi²¹⁹, bir başka suçtan aldığı ya da alacağı cezadan daha hafif bir ceza ile tecziye edilen sanığın yargılama giderlerine mahkum edilmesi²²⁰, ceza zamanaşımı nedeniyle davanın düşürülmesine dair kararın gerekçesinde, yargılamaya devam edilmesi halinde sanığın suçluluğunun kesin olacağından bahisle yargılama giderlerine mahkum edilmesi²²¹, yargılama devam ederken vefat eden sanık hakkında düşürülen davadan sonra, sanık yakınlarının haksız tutuklamadan kaynaklı tazminat davasının gerekçesinde, davaya devam edilmesi varsayımında, sanığın mahkum olacağına ilişkin hükme varılması²²², hakkında suçu işlemediğine dair kesinleşmiş bir yargı kararı bulunmasına rağmen, tazminat talebinin karara bağlanma sürecinde beraat kararından ziyade dosyanın içeriğine göre suçlamanın devam ettirilmesi²²³, mahkemeden beraat kararı almasına rağmen suç işlediğine dair şüphenin ortadan kaldırılmadığı gerekçesiyle yapılan tazminat talebinin reddedilmesi²²⁴, cinsel taciz suçlamasıyla yargılanan kişinin beraat kararından sonra açtığı tazminat davasının, kişinin üzerine atılı suçu işlemediğini kanıtlamakta yetersiz olduğu gerekçesiyle reddedilmesi²²⁵, beraat kararı verilmesine rağmen açılan tazminat davasının gerekçesinde, mağdurun

²¹⁹ AİHM, Adolf/Avusturya, 26.03.1982, no.8269/72.

²²⁰ AİHM, Englert/Almanya, 25.08.1987, no.10282/83.

²²¹ AİHM, Lutz/Almanya, 25.11.2003, no.9912/82.

²²² AİHM, Nölkenbockhoff /Almanya, 25.09.1987, no.10300/83.

²²³ AİHM, Sekanina/Avusturya, 25.09.1993, no.13126/87.

²²⁴ AİHM, Weixelbraun/Almanya, C20.12.2001, no.33730/96.; AİHM, Vostic/Avusturya, 17.10.2002, no.38549/97.

²²⁵ AİHM, Hammern/Norveç, 11.02.2003, no.30287/96.

istismar edildiğine dair hükme varılması²²⁶, sanığın aldığı mahkumiyet kararının üst derece mahkemesinde bozulmasına rağmen mahkumiyetle birlikte kararlaştırılan tazminatın onanmasını karara bağlayan gerekçede bozma kararını tereddütlü kılacak çelişkili ifadeler kullanılması²²⁷, sanığın suçlu olmadığına ilişkin kanaatin, sanığın yargılanmadığı bir davadaki tek tanığın ifadelerine dayanılarak ulaştırılması²²⁸ şeklinde ifade edilebilir.

2.3. Diğer Temel Hakların İhlali Yönünden Gerekçeli Karar Hakkı

Mahkeme kararlarının makul, yasal ve yeterli bir gerekçeden yoksun olması, adil yargılanma hakkının yanında diğer temel hakların ihlaline de neden olmaktadır. Hak ihlallerine yönelik bireysel başvuruların neticelerini incelediğimizde gerekçeli karar hakkı ihlallerinin diğer temel hakların ihlaline de neden olduğu açıkça görülecektir. Mülkiyet hakkının, ifade özgürlüğünün, özel hayatın ve aile hayatının korunması hakkının gerekçeli karar hakkı bağlamında bireysel başvurulara konu edildiği bilinmektedir.

Mülkiyet hakkının ihlali kapsamında gerekçeye ilişkin yapılacak değerlendirmeler önem kazanmaktadır. Mülkiyet hakkını ilgilendiren uyuşmazlığın sonucunu etkileyecek temel iddia ve itirazların yargılama makamlarınca yeterli düzeyde karşılanması gerekmektedir²²⁹. AYM önüne gelen Ferhat Değer Otomotiv İthalat İhracat Sanayi ve Ticaret A.Ş. başvurusunda; nakliye sırasında çalınan malların bedelinin tazmini istemiyle başvuru tarafından nakliyeci aleyhine açılan davada yeterli inceleme yapılmadan karar verilmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği ileri sürülmektedir. Mülkiyet hakkının korunmasının devlete birtakım pozitif yükümlülükler yüklediğine değinen AYM, delillerin yeterince incelenmeden ve hükme konu edilmeden yargısal kararların verildiği tespitiyle ihlal kararı vermiştir²³⁰:

²²⁶ AİHM, Ringvold/Norveç, 11.02.2003, no.34964/97.

²²⁷ AİHM, Y./Norveç, 11.02.2003, no.56568/00.

²²⁸ AİHM, Baars/Hollanda, 28.10.2003, no.44320/98.

²²⁹ Necmi YÜZBAŞIOĞLU, “Gerekçeli Kararın Anayasal Boyutları”, **Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması Bildiriler Kitabı**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021, s.36.

²³⁰ AYM, Ferhat Değer Otomotiv İthalat İhracat Sanayi ve Ticaret A.Ş., B. No: 2019/36730, par.42-43.

“M.Y. ile F.T.nin -birlikli raporuna aktarıldığı kadarıyla- kolluktaki beyanları ile Bölge Adliye Mahkemesince yapılan duruşmadaki beyanlarının aynı olmadığı görülmektedir. Bölge Adliye Mahkemesi kararında anılan kişilerin kolluktaki beyanları ile duruşmadaki beyanlarının neden farklı olduğu ve hangi sebeple duruşmadaki beyanlarına üstünlük tanındığı açıklanmamıştır. M.K.nin yargılama sürecinde sunduğu dilekçelerde anılan kişilerin kollukta verdiği beyanların Ticaret Mahkemesi kararına esas alınan birlikli raporuna doğru bir biçimde aktarılmadığını ileri sürdüğü ve Bölge Adliye Mahkemesinin bu iddiayı esas alarak M.Y. ile F.T.yi tanık olarak dinlediği görülmekle birlikte Bölge Adliye Mahkemesinin M.Y. ile F.T.nin kolluktaki beyanlarının ne yönde olduğuna dair bir araştırma yapmadığı ve kolluktakinden farklı beyanda bulunma durumu söz konusuysa bunun uyumsuzluğa etkisinin ne olduğunu değerlendirmede gözlemlenmektedir. Öte yandan M.K. nin izni olmadan işletmesinin antetini içeren belge kullanımına yönelik olarak herhangi bir suç duyurusunda bulunup bulunmadığının da araştırılmadığı anlaşılmaktadır.

Bu durumda Bölge Adliye Mahkemesinin başvuruçunun uyumsuzluğun esasına etkili iddialarını araştırmamış olması devletin, mülkiyet hakkının korunması ödevinden doğan pozitif yükümlülüklerinin gerektirdiği özende bir inceleme yapılmaması sonucunu doğurmuştur.”

AİHM kararları da incelendiğinde, gerekçeli karar hakkı ile mülkiyet hakkının ilişkilendirildiği başvuruların mevcut olduğu görülmektedir. AİHM önüne gelen başvuruda, başvuruçuların mülkiyetinde bulunan arazilerin baraj yapımı için kamulaştırılması sonrasında baraja yakın mesafede bulunan taşınmazların ekonomik ve sosyal yönden kullanılmadığı gerekçesiyle dava açılmıştır. Yargılama sürecinde istenen birlikli raporunda arazilerin değer düşüklüğü %40 belirlenmiş, ilk derece mahkemesi hiçbir gerekçe göstermeden değer düşüklüğünün %15-20 olduğuna karar vermiş, söz konusu karar üst derece mahkemesi tarafından onanmıştır. Başvuruçular, oluşturulan gerekçesizlik formu karşısında mülkiyet hakkı ihlali iddiasında bulunmuşlardır. AİHM, birlikli raporunun ilk derece mahkemesini bağlamadığını

kabul etmekle birlikte değer düşüklüğü oranında yaptığı tenzilatı gerekçelendirmesinin gerektiğini belirtmiştir²³¹:

“Bilirkişi raporunun, bilirkişi tarafından belirlenen meblağın altında bir tazminat ödenmesine karar verebilecek olan ilk derece mahkemesini bağlamadığı doğrudur. Yine de bunu 1 No.lu Ek Protokol’ün 1. maddesine riayet ederek yapmak için, ilk derece mahkemesinin, bilirkişi raporu sonuçlarını bertaraf etme nedenlerini ve değer düşüklüğü oranını azaltmak kabul ettiği kesin gerekçeleri açıklaması gerekmektedir. Bu bağlamda, Mahkeme, göz önünde bulundurulacak kriterlerin basit bir anlatımının, hâkimin değer düşüklüğünü %25 oranıyla sınırlandırmasına neden olan kriterleri neden ve nasıl dikkate aldığını belirtmediği için yeterli bir gerekçe gibi kabul edilemeyeceği kanaatindedir.”

Gerekçesizlik formları nedeniyle meydana gelen ifade özgürlüğü ihlalleri, demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırılık teşkil etmektedir. AYM önüne gelen dava konusu olayda, baroya kayıtlı bir avukat olan başvuru, dava dilekçesinde kullandığı ifadeler nedeniyle baronun kınama cezası vermesi ekseninde gelişen olayları mahkemeye taşımıştır. Hakkında yapılan ceza soruşturması sonucunda dava açıldığını dile getiren başvuru; davanın görüldüğü Ağır Ceza Mahkemesi tarafından yapılan yargılama neticesinde beraatine hükmedildiğini, aynı olay nedeniyle açılan disiplin soruşturmasının ise kınama cezası ile neticelendiğini belirterek hakkında tesis edilen disiplin cezasının iptali için açmış olduğu davanın gerekçesinde beraat kararının dikkate alınmamasının ve davanın reddedilmesinin ifade özgürlüğünü ihlal ettiğini ileri sürmüştür. AYM, ifade özgürlüğüne yapılan bir müdahalenin, zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamadığı ya da zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamakla birlikte orantılı olmadığı takdirde demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun bir müdahale olarak değerlendirilemeyeceğini belirttikten sonra, gerekçesizlik görünümünün somut olayı ihlale götüren sürecini ele almıştır²³²:

²³¹ AİHM, Kutlu ve Diğerleri/Türkiye, 13.12.2016, no.51861/11, par.72.

²³² AYM, Ufuk Çorbacı, B. No: 2016/15118, 09.09.2020, par.36.; AYM, Hulusi Özkan, B. No: 2015/18638, 15.11.2018.

“İlk derece mahkemesinin kararı incelendiğinde disiplin cezasına konu edilen isnada ilişkin hiçbir hususun kararda tartışılmadığı görülmektedir. Mahkeme tarafından başvuru konusunun söz konusu dilekçede tanık M.A.T. için kullanılmış olduğu ifadeleri ona zarar vermek için değil M.A.T. ile davalı arasındaki yakınlığı ortaya koymak suretiyle M.A.T.’nin tanıklığına itibar edilmemesi amacıyla yer verdiğine ilişkin savunması da dikkate alınmamıştır. Yine bir tanık olan M.A.T.’nin beyanlarının güvenilirliği açısından taraflarla olan yakınlığının sorgulanmasının yargılamanın sıhhati üzerindeki tesirine ilişkin olarak da gerekçeli kararda bir değerlendirme yapılmamıştır.

Bu açıklamalar ışığında ilk derece mahkemesinin başvuru konusunun disiplin cezası ile tecziyesinin zorunlu toplumsal bir ihtiyaca karşılık geldiğini ilgili ve yeterli bir gerekçe ile ortaya koyduğunun kabul edilmesi mümkün olmamıştır.”

Ahlaki ve etik olmayan unsurlar kullanılarak yapılan temellendirme etkinliği sonucunda oluşturulmuş gerekçenin, özel hayatın ve aile hayatının korunması ilkesinin ihlaline kapı aralayacağı açıktır. Buna ilişkin dava konusu incelenmeden önce, AYM kararlarında yer alan, özel hayata saygı hakkı kavramı, devamında mesleki hayatla ilişkisi hakkında önemli önermeleri not etmekte fayda vardır²³³:

“Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarında özel hayatın eksiksiz bir tanımı bulunmayan geniş bir kavram olduğu belirtilmektedir. Özel hayata saygı hakkı alt kategorisinde geçen özel hayat kavramı AİHM tarafından oldukça geniş yorumlanmakta ve bu kavrama ilişkin tüketici bir tanım yapılmaktan özellikle kaçınılmaktadır. Bununla birlikte Sözleşme'nin denetim organlarının içtihatlarında bireyin kişiliğini serbestçe geliştirmesi ve gerçekleştirilmesi ve kişisel bağımsızlık kavramlarının özel hayata saygı hakkının kapsamının belirlenmesinde temel alındığı anlaşılmaktadır.

Özel hayata saygı hakkına kamu makamlarının keyfî bir şekilde müdahale etmelerinin önlenmesi, Sözleşme'nin 8. maddesi ile sağlanan güvenceler kapsamında

²³³ AYM, Bilal Bilen, B. No: 2016/14741, 07.11.2019, par.21-23.

yer almaktadır. AIHM, özel hayata saygı hakkı kapsamında bulunan bir menfaate devletin müdahale ettiğini tespit ettiğinde Sözleşme'nin 8. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen koşulları incelemektedir. Buna göre kamu makamlarının müdahalesinin yasal bir dayanağı olup olmadığı, anılan fıkra da yer alan meşru amaçlara dayalı olup olmadığı, demokratik bir toplumda gerekli ve orantılı olup olmadığı araştırılmaktadır.

AIHM'e göre mesleki hayat özel hayat kavramı dışında tutulamaz. Özel hayat unsurları gerekçe gösterilerek mesleki hayata getirilen sınırlamalar, bireyin sosyal kimliğini etkilediği ölçüde Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamına girebilmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki insanların büyük çoğunluğu, dış dünya ile olan ilişkilerini geliştirme olanaklarını en çok mesleki hayatları çerçevesinde yürüttükleri faaliyet kapsamında elde etmektedir.”

Bilal Bilen Başvurusu, özel hayat kapsamında kalan eylemi gerekçe gösterilerek başvuruçunun naklen atanması nedeniyle özel hayata saygı hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Başvuruçucu, atama işleminin iptali istemli dava açmış, İdare Mahkemesi davanın reddine karar vermiştir. Karar gerekçesinde; kamu görevlilerinin bir soruşturma nedeniyle naklen atanmalarının koşulları hatırlatılmış, başvuruçucu hakkında disiplin cezası verilmesi sonucunu doğuran olayların oluş şekli ve içeriği gözetilerek yapılan değerlendirmede naklen atama işleminde hukuka aykırılık bulunmamıştır. Başvuruçunun temyiz talebi, karar usule ve hukuka uygun olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Gerekçesizliğin belirdiği somut olayda, AYM özel hayatın ihlal edildiğine karar vermiştir²³⁴:

“Atama işleminin iptali istemli yargılama sürecinde ise özel hayat kapsamında kaldığı açık olan birtakım eylemlerin başvuruçunun mesleki hayatındaki yansımalarına ve kamu hizmetinin işleyişi üzerindeki etkisi ve risklerine dair yeterli ve ikna edici gerekçelerin belirtilmediği, tesis edilen işlemin başvuruçunun sicili ve eylemin ağırlığı gözetilerek ölçülülük yönünden değerlendirilmediği, dolayısıyla söz konusu müdahalenin gerekçelerinin ortaya konulmadığı görülmektedir. Bu nedenlerle derece mahkemeleri tarafından verilen kararın özel hayata saygı hakkına

²³⁴ AYM, Bilal Bilen, B. No: 2016/14741, 07.11.2019, par.54.

müdahaleyi haklı kılabacak şekilde konuyla ilgili ve yeterli gerekçe içermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum yukarıdaki açıklamalarla birlikte değerlendirildiğinde, başvurucunun özel hayatına ilişkin eylemlerin ifa ettiği görevi etkileyen bir unsur olarak değerlendirilerek görev yerinin değiştirilmesinin kamu hizmetinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacıyla alınması zorunlu bir tedbir olduğu söylenemez.”

SONUÇ

İnsan davranışlarının rasyonel biçimde temellendirilebilmesi için zorunlu olan gerekçe, yargısal etkinlikler aracılığıyla birçok temel hak ve hürriyetin korunmasıyla da doğrudan ilişkili olduğundan hukuk düzeninde önemli yer tutmaktadır. Dolayısıyla yargısal kararların meşruiyetinin sağlanabilmesi adına ‘gerekçelendirme fonksiyonu’ temel bir hak niteliği kazanmış, ‘gerekçeli karar hakkı’ adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak anayasal güvencenin yanı sıra içtihatlar yoluyla AİHS’nin kapsamında koruma altına alınmıştır.

Gerekçenin, yargısal etkinliklerin yürütülmesi sürecine sağladığı katkılar oldukça fazladır. Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığını güçlendirmesi, yargıya olan güveni sağlaması, kanun yoluna etkili başvuruyu sağlaması, hakimlerin özdenetimine katkı sunması, savunmada kolaylığı temin etmesi, keyfiliği önlemesi, soyut normların somut olaylara uygulanabilmesine olanak vermesi gibi unsurlar gerekçenin adli yönden sunduğu katkıların ana başlıklarıdır. Pedagojik yönden değerlendirildiğinde ise; hakimlerin kendini geliştirmesi, hukuk ve içtihatların geliştirilmesi üzerindeki yarattığı etkinin yanı sıra gerekçe hukuk tüketicilerinin kullandığı veri setleri olarak düşünüldüğünde, toplumun önemli bileşenleri tarafından yararlanılan bir kaynak niteliğindedir. Uyuşmazlığın tarafları ve toplum nezdinde sağlanacak tatmin duygusunun, ayrıca kamuoyu tarafından dikkatle takip edilen davalarda hâkimin kendini ifade edebileceği tek iletişim aracının gerekçe olması, gerekçenin psikolojik işlevini açıklamaktadır. Doğru muhakeme ve mantıklı bir çerçeve oluşturulmasının aracı olan gerekçenin işlevlerine ilişkin farkındalık düzeyinin artırılması gerekir. Gerekçenin sağladığı yararlar üzerinden bir bakış açısı geliştirilirse, gerekçe noksanlıklarının azaltılması yolunda ilerleme kaydedilebilecektir.

Temel bir insan hakkı olarak nitelendirilen ‘gerekçeli karar hakkı’ üzerinde yapılan değerlendirmeler neticesinde, gerekçenin makul, yasal ve yeterli olması gerektiğine yönelik içtihatlar ortaya konulmuştur. Söz konusu niteliklerden yoksun gerekçelerin, adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi, ifade özgürlüğü, özel hayata ve aile hayatına saygı, mülkiyet hakkı vb. temel hak ve özgürlüklerin ihlaline yol açacağından bu niteliksiz gerekçe formları üzerinde düşünülmelidir. Gerekçeye aykırı

birçok rizikonun gerçekleştiği yargısal kararlarda, tarafların ve toplumun gerekçeden olan beklentisini sakatlayan, hukuksuzluk üreten hükümler ortaya konulmaktadır. Gerekçenin yokluğu, gerekçenin yetersiz olması, gerekçede yasal gerekçe gösterilmemesi, norm, terim ve kavramların tekrarıyla gerekçenin oluşturulması, gerekçenin belirsiz kavramlar/ çelişkili ifadeler içermesi, temyiz makamınca gerekçenin içselleştirilmesi, gerekçeye erişimin sağlanamaması, gerekçenin makul sürede yazılmaması önemli gerekçe yoksunluklarıdır. AYM ve AİHM kararlarında, sözü edilen gerekçesizlik görünümüne ilişkin tespitlere yer verilmiştir. Sözleşme kapsamında tanımlı temel hakların ihlali iddialarının gerekçeyle bağlantılı olanlarının değerlendirilmesinde, gerekçeye ilişkin temel ilkeler belirlenmiştir.

Yargısal kararların gerekçeli olmasını zorunlu kılan meşru hukuk düzenlerinin, kararların niteliğinin, davaların gelişim sürecinin, somut olayın özelliğinin, kanun düzenlerinin, meşruiyet düzeylerinin ve hatta örf-adet yapısının farklılık arz etmesi istisnai durumların gelişmesine yol açmıştır. Söz konusu farklılık unsurları, gerekçeye dair takdir marjlarının oluşmasına neden olmaktadır. Gerekçe, nihayetinde savunma ve iddiaların tartışılacağı sağlıklı zeminin sağlanması, adil yargılanma hakkı bağlamındaki unsurların güvence altına alınması, yargılama sürecindeki savsaklama ve keyfilik görüntüsünü engelleme gibi ilkelerin sürdürülmesi isteğine dayanmaktadır. Gerekçenin nihai amacını engellemeyecek, yargısal etkinliklerin verimliliğini sağlayacak istisnai durumlar da AYM ve AİHM içtihatları çerçevesinde gelişmiştir. İddia ve savunmaya ilişkin her savın yanıtlanması zorunluluğunun bulunmaması, gerekçeyi temellendiren değerlendirmenin anlaşılabilir düzeyde yeterince açıklanmasının gerekçeli karar yükümlüğünü karşılamak için yeterli olduğu, tekrar edilen iddialar açısından temyiz makamlarının gerekçeli karar yazma yükümlülüğünden muaf olmaları, jürili yargılamalarda görülen kararların gerekçesiz oluşunun bazı durumlarda kabul görmesi gibi durumlar gerekçeye dair istisnaların temel unsurlarını oluşturmaktadır. Yargının iş yükü dağılımında dengenin sağlanması, uyuşmazlıkların çözümünde verimliliğin artırılması için söz konusu durumlara dair farkındalığın artırılması gerekmektedir.

Yukarıda sözü edilen gerekçesizlik motiflerinden sakınmak için gerekçe metninin, planlı anlatıma sahip olması elzemdir. Gerekçeye atfedilen değerlerin sürdürülmesi, akılcı ve hukuka uygun temellendirme etkinliğinin sağlanabilmesi, karar yazım metodolojisinin oluşturulmasıyla mümkündür. Yargılama makamları ve akademi mensupları tarafından şablona dönük yapılan çalışmalar, gerekçeye dair farkındalığın arttırılması adına önemlidir. Gerekçe yazmayı etkin kılmak için şablon oluşturulması standart bir uygulamayı ortaya koyarken somut olaya indirgemeye dair problemlerin oluşmasına da neden olabilir. Bu noktada yapılan standart taslakların, değerlendirmeleri somut olaya yönlendirecek başlıklar etrafında şekillenmesinde fayda olacağı açıktır. Bu kapsamda 30 Nisan 2021 tarihinde Danıştay resmi internet sitesinde yayımlanarak kamuoyu ile paylaşılan ‘Danıştay Karar Yazım Rehberi’, karar yazım metodolojisinin oluşturulması adına örneklik teşkil edecek nitelikte bir çalışmadır.

Gerekçeli karar hakkının ihlaline dair AYM ve AİHM kararları incelendiğinde, gerekçeli karar yazımına ilişkin sorunların mevzuat yetersizliğinden kaynaklanmadığı, sorunların önemli bir kısmının uygulamadan kaynaklı olduğu görülmektedir. Burada dikkati çeken eksiklik, çoğunlukla hakimlerden veya hukuk uygulayıcılarından kaynaklanmaktadır. Adaylık eğitiminden başlayarak gerekçeli karar yazım yöntemlerine dair programların sıkılaştırılması, fiziki veya elektronik her türlü bilgi, belge, kitap ve benzeri yayınlar hazırlayarak hâkimlere ulaştırmak, gerekçeli karar hakkı ihlallerine dair farkındalığı arttırmak için meslek içi eğitimleri yaygınlaştırmak ve uluslararası tecrübe aktarımı projelerine ağırlık vermek, sözü edilen yetersizliğin aşılması için atılabilecek akılcı adımlar olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, karar metinlerinin oluşumunda etkili hâkim ve savcı sınıfına mensup kişilerin dil, anlatım, retorik ile ilgili bilgi ve becerilerinin yanı sıra argümantasyon/gerekçelendirme, özetleme becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim süreçlerinden geçmelerinin de son derece faydalı olacağı düşünülmektedir.

Yargı kararlarının niteliğinin artırılması için kararların özenli yazılmasının gerektirdiği prensiplerin anlatıldığı, yargıca destek olacak temel kaynakların, yol gösterici rehberlerin hazırlanması da atılabilecek önemli adımlardan biridir. Son

dönemde kurumlar düzeyinde gerekçeye ilişkin farkındalığın arttığı söylenebilir. Türkiye Adalet Akademisi tarafından “Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması” temel başlığı altında ‘Anayasa ve İdare Hukuku Alanında Gerekçeli Karar Unsurları ve Geliştirilmesi Gereken Alanlara Yönelik İhtiyaç Analizi’ ve ‘Gerekçeli Karar Yazımına İlişkin İhtiyaç Analiz Çalışması - Özel Hukuk ve Ceza Hukuku’ alt başlıklarıyla iki ciltten oluşan, rapor, tebliğ ve makalelerden oluşan, konunun uzmanı yargıçların ve akademisyenlerin katkı sunduğu kapsamlı bir çalışma yapılarak istifadeye sunulmuştur. Bu tür temel kaynakların sayısının artırılarak hakimlere kaynaklık etmelidir.

Son olarak, gerekçeli karar hakkının korunmasında devletin sorumluluğu da gündeme gelmelidir. Yargının iş yükünden kaynaklı olarak hakimlerin gerekçe yazmaktan imtina ettiği bilinen bir gerçektir. Hâkim sayısının artırılması yöntemiyle aynı hakimleri hedef süre baskısından arındırmak, devletin yetkili organlarının sorumluluğundadır. Devletin atacağı adımların, gerekçe kültürünün gelişmesine imkân vereceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

- AKCAN**, Recep, **Usul Kurallarına Aykırılığa Dayanan Temyiz Nedenleri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999
- ALP**, Mustafa, “Anayasa Hukuku Açısından Mahkeme Kararlarında Sözde (Görünürde) Gerekçe”, **Prof Dr. Tevfik Birsnel’e Armağan**, İzmir, 2001
- ANAYURT**, Ömer, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım: Temel İlkeler, Kavramlar ve Kuramlar**, Seçkin Hukuk Yayınları, Ankara, 2019
- ARTUÇ**, Mustafa, **Hüküm Kurma Sanatı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015
- AŞÇIOĞLU**, Çetin, “Yargıda Gerekçe Sorunu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 48, sa.109-116, 2003
- ATAGÜN**, Ömer Faruk, **Temel Bir İnsan Hakkı Olan Adil Yargılanmanın Unsuru Olarak Gerekçeli Karar Hakkı**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020
- ATAY**, Ender Ethem, “Yargı Kararlarının Gerekçelendirilmesi ve İdari Yargıdaki Uygulaması”, **Danıştay Dergisi**, S.147, 2018
- BAŞTÜRK**, İhsan, "Yargıtay Ceza Daireleri Kararları Işığında Gerekçeli Karar Unsurları: İhtiyaç Analizi ve Bazı Öneriler", **Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması Bildiriler Kitabı 2**, Türkiye Adalet Akademisi, Ankara, 2021
- BEKRİ**, M. Nedim, “Gerekçeli Karar Hakkı: Right to a Reasoned Judgement” **Ankara Barosu Dergisi**, C.72, S.3, sa.203-228, 2014
- CENGİZ**, Serkan, **DEMİRAĞ**, Fahrettin, **ERGÜL**, Teoman, **McBRİDE**, Jeremy, **TEZCAN**, Durmuş, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Hukukunun Kurum ve Kavramları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Ankara, 2008
- CENTEL** Nur, **ZAFER**, Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınevi, 2015
- ÇELİK**, Abdullah, Bireysel **Başvuru El Kitapları, Adil Yargılanma Hakkı Rehberi**, 2014
- ÇELİK**, Adem, **Adil Yargılanma Hakkı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007
- ÇOLAK**, Haluk, **TAŞKIN**, Mustafa, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007
- DEMİRCİOĞLU**, Yaşar, **Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007
- DİNÇ**, Güney, **Adil Yargılanma Hakkı**, İzmir Barosu Yayınları, 2006
- DÖNER**, Ayhan, **İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması ve Avrupa Sistemi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003

- EREM**, Faruk, **Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku**, Işın Yayıncılık, Ankara, 1986
- GEDİK**, Doğan, “Ceza Muhakemesinde Hakimin Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m.217)”, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2019
- GÖLCÜKLÜ**, Feyyaz, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Adil Yargılama”, İlhan Öztrak’a Armağan, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, S.49, 1994
- GÖZLER**, Kemal, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2015
- GÖZLER**, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2015
- GÜLENER**, Serdar, “Yargı Bağımsızlığını Güçlendirici Bir Mekanizma Olarak Yargısal Hesap Verebilirlik ve Türk Yargı Sistemi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.15, 2011
- GÜLER**, Aşlı, **Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Tarafsız ve Bağımsız Mahkemece Yargılanabilme Hakkı**, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2019
- GÜRİZ**, Adnan, “Adalet Kavramının Belirsizliği”, **Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe Seçilmiş Metinlerle**, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, 2001
- İŞIKTAÇ**, Yasemin, **METİN**, Sevtap, **Hukuk Metodolojisi**, Filiz Kitabevi, 2021
- İNCEOĞLU**, Sibel, **Adil Yargılanma Hakkı**, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Desteklenmesi Ortak Projesi, 2018
- İNCEOĞLU**, Sibel, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemelerinde Adil Yargılanma Hakkı**, Beta Yayınları, 2013
- İNCEOĞLU**, Sibel, **ARAT**, Nilay, **DUYMAZ**, Erkan, **İdari Yargıda Adil Yargılanma Hakkına İlişkin Emsal Kararlar**, İdari Yargının Etkinliğinin Arttırılması ve Danıştay’ın Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi, 2022
- İYİLİKLİ**, Ahmet Cahit, “Hakların Yarışması Bağlamında Doğru Hükmün Yetersiz Gerekçeye Feda Edilmesi”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, sa.245-274, 2021
- KARAKOÇ**, Yusuf, “Yargı Kararlarının Dili ve Gerekçesi”, **Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi 16. Kitap**, İstanbul Barosu Yayınları, 2007
- KILIÇ**, Muharrem, “Gerekçeli Karar Hakkı: Yargısal Kararların Rasyonalitesi”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, 2021
- KILIÇ**, Muharrem, "Gerekçelendirme", **Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması Bildiriler Kitabı**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021

- KOPARAN, M. Reşat**, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Işığında Adil Yargılanma Hakkı”, **Adalet Dergisi**, S.12, 2002
- KRAMER, Samuel Noah**, **Tarih Sümer’de Başlar**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2016
- KUNTER, Nurullah, YENİSEY, Feridun**, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul, 2000
- KURU, Baki**, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, 2017
- KURU, Baki, ARSLAN, Ramazan, YILMAZ, Ejder**, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, 2007
- KUTLU, Mustafa**, "Hukuk Devletinde Yargıç Meşruiyetinin Görünüş Biçimleri", **Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi**, İstanbul Barosu Yayınları, 2003
- ODYAKMAZ, Zehra**, **Türk İdari Yargılama Usulünde Kararlara Karşı Başvuru Yolları**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1993
- ÖZBUDUN, Ergun**, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, 1995
- ÖZDEMİR, İlhan**, **Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı**, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020
- ÖZEKES, Muhammet**, **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenme Hakkı**, Yetkin Yayınları, 2003
- ÖZEKES, Muhammet**, "Oyun Teorisi-Hukuk Uygulaması ve Adil Yargılanma Hakkı", **Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi 14. Kitap**, İstanbul Barosu Yayınları, 2005
- ÖZKAN, Gürsel**, "Danıştay İçtihatlarına Gerekçenin Önemi", **Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması Bildiriler Kitabı**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021
- ÖZKUL, Fatih**, “Anayasalarımızda Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.3, 2016
- PEKCANITEZ, Hakan**, “Hukuki Dinlenme Hakkı”, Prof. **Dr. Seyfullah Edis’e Armağan**, 2000
- SELÇUK, Sami**, **Beccaria’nın İnsanlığa Bildirisi**, İmge Yayınevi, İstanbul, 2004
- SELÇUK, Sami**, “Yargıtayın (Bozma Mahkemesinin) ve Temyiz Yolunun İyi Algılanması ve Kurumsallaşması Sorunları”, **Yargıtay Dergisi**, 1992
- SUNAY, Zühal Aysun**, “Gerekçeli Karar Hakkı ve Temel İlkeleri”, **Danıştay Dergisi**, S.143, 2016
- ŞAHİN, Cumhur, GÖKTÜRK, Neslihan**, **Ceza Muhakemesi Hukuk I**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019
- ŞAHİN, Cumhur**, **Sanığın Savunmasını Hazırlamak İçin Gerekli Zamana ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı (İHAS Md. 6/3-b)**, **Adil Yargılanma Hakkı**, Global Hukuk Eğitimi Programları Direktörlüğü (IGUL), İstanbul, 2005

- ŞEKER**, Hilmi, **Esbab-ı Mucibe'den Retoriğe Hukukta Gerekçe**, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020
- ŞEKER**, Hilmi, "Strazburg Yargı Kararlarında Doğru, Haklı, Yasal ve Makul Gerekçe Biçimleri", Ankara **Barosu Dergisi**, S.2, 2007
- ŞEKER**, Hilmi, "İbralaşmayı Yoksayan Etik İlişki/ Yozlaşan Gerekçe", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2013
- ŞENOCAK BAYRAK**, Burçin, " Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kararları Işığında Ceza Yargılamasında Gerekçeli Karar Hakkı", **Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması Bildiriler Kitabı 2**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021
- ŞİRİN**, Tolga, "Anayasa Mahkemesi Kararlarında (İdari Yargı Bağlamında) Gerekçeli Karar Alma Hakkı", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S.48, 2021
- TANER**, Fahri Gökçen, "Savunma Hakkı, Vicdani Kanaat ve Gerekçeli Karar Hakkı", **Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması Bildiriler Kitabı 2**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021
- TANRIVER**, Süha, **Hukuk Yargısı (Medenî Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı, Makalelerim 1**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2005
- TEZCAN**, Durmuş, **ERDEM**, Mustafa Ruhan, **SANCAKDAR**, Oğuz, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Raporu**, Seçkin Yayıncılık, 2004
- TOZLU**, Oğulcan, "Ceza Yargılamasında Gerekçeli Kararın Unsurlarına İlişkin Mevzuat Raporu", **Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması Bildiriler Kitabı**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021
- TUNÇ**, Hasan, **BİLİR**, Faruk, **YAVUZ**, Bülent, **Türk Anayasa Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015
- TURAN**, Hüseyin, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Mahkeme Kararlarında Gerekçe", **Adalet Dergisi**, S.35, 2009
- TUTUMLU**, Mehmet Akif, "Gerekçe İlkeleri Üzerine Bir Deneme", **Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi**, S.28
- TUTUMLU**, Mehmet Akif, **Hukuk Yargılamasında Hüküm ve Gerekçeli Karar**, Seçkin Yayıncılık, 2007
- TÜRK BEN**, Tahsin, **Anayasal Bir Zorunluluk Olarak Gerekçeli Karar**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009
- TÜRKÇAPAR**, Tahsin, "Mahkeme Kararlarında Gerekçe Zorunluluğu ve Takdir", **Yargıtay Dergisi**, 1977
- YILDIZ**, Abdulkadir, **Yargının Tarafsızlığı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020
- YILMAZ**, Ejder, **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 2006

- YILMAZ TANIR**, Ayşe, "Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararları Işığında Gerekçeli Kararın Unsurları", **Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması Bildiriler Kitabı 2**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021
- YÜCEL**, M. Tören, "Kararlarda Gerekçe ve Muhalefet Şerhi" **Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi**, İstanbul Barosu Yayınları, 2003
- YÜZBAŞIOĞLU**, Necmi, "Gerekçeli Kararın Anayasal Boyutları", **Yargı Kararlarında Gerekçelendirme Çalışması Bildiriler Kitabı**, Türkiye Adalet Akademisi, 2021

İnternet Kaynakları

- AYM, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>
- AİHM, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%20>
- Danıştay Başkanlığı, <https://karararama.danistay.gov.tr/>
- Yargıtay Başkanlığı, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>
- Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı, <https://inhak.adalet.gov.tr/>
- Türkiye Adalet Akademisi Başkanlığı, <https://taad.taa.gov.tr>.
- Faruk Erem Vakfi, <https://www.farukeremvakfi.org.tr/farukerem.html>, Erişim Tarihi (15.10.2022)
- ŞEN, Ersan, "Gerekçeli Karar Hakkı", <https://sen.av.tr/tr/makale/gerekceli-karar-hakki2>, Erişim Tarihi (13.10.2022)
- GÖZLER, Kemal, "Mahkeme Kararlarının Yayınlanması Sorunu", <https://www.anayasa.gen.tr/mah-karar-yayini.html>, Erişim Tarihi (12.12.2022)
- European Court of Human Rights, "Pending Applications Allocated to a Judicial Formation", https://www.echr.coe.int/documents/stats_pending_2016_bil.pdf, Erişim Tarihi (11.09.2022)
- AYM, "T.C. Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bireysel Başvuru İstatistikleri", https://www.anayasa.gov.tr/media/8113/bb_2022_2_tr.pdf, Erişim Tarihi (07.08.2022)
- "Yargıda Hedef Süre' uygulamasına başlandı", <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/yargida-hedef-sure-uygulamasina-baslandi/1354052>, Erişim Tarihi (12.12.2022)
- Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Daire Başkanlığı, "Türkiye'nin Yıllara Göre AİHS 6. Madde İhlalleri", <https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/12122019120911T%C3%9CRK%C4%B0YE'N%C4%B0N%20YILLARA%20G%C3%96RE%20A%C4%B0HS.%206.%20MADDE%20%C4%B0HLALLER%C4%B0.PDF>, Erişim Tarihi (07.08.2022)

“Türkiye Adalet Akademisi “Gerekçeli Karar” Konusunda Uluslararası Bir Seminer Düzenledi”, <https://basin.adalet.gov.tr/amp/turkiye-adalet-akademisi-gerekceli-karar-konusunda-uluslararasi-bir-seminer-duzenledi>, Erişim Tarihi (12.12.2022)

TDK Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi (21.10.2022)

Bangalor Yargı Etiği İlkeleri, <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/4a92e0cc-e94b-4912-aaf9-5dfc5b885e98.pdf>, Erişim Tarihi (15.11.2022)

Teşkilatı Esasiye Kanunu, <https://www.tbmm.gov.tr/files/anayasa/docs/1921/1921ilkmetin/1921ilkhali.pdf>, Erişim Tarihi (12.12.2022)

1924 Anayasası, <https://www.tbmm.gov.tr/files/anayasa/docs/1924/1924ilkhali/1924-ilkhali.pdf>, Erişim Tarihi (12.12.2022)

1961 Anayasası, <https://www.tbmm.gov.tr/files/anayasa/docs/1961/1961ilkhali/1961-ilkhali.pdf>, Erişim Tarihi (12.12.2022)

Danıştay Başkanlığı Karar Yazım Rehberi, <https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/karar-yazim-rehberi.pdf>, Erişim Tarihi (12.12.2022)

AİHM Kararları

Adolf/Avusturya, 26.03.1982, no.8269/72

Andelkovic/Türkiye, 09.04.2013, no.1401/08

Baars/Hollanda, 28.10.2003, no.44320/98

Balani/İspanya, 09.12.1994, no.18064/91

Buchholz/Almanya, 06.05.1981, no.7759/77

Cihangir Yıldız/Türkiye, 17.04.2018, no.39407/03

De Moor/Belçika, 23.06.1994, no.16997/90

Deryan/Türkiye, 21.07.2015, no.41721/04

Englert/Almanya, 25.08.1987, no.10282/83

Hammern/Norveç, 11.02.2003, no.30287/96

Harisch/Almanya, 11.04.2019, no.50053/1

Higgins ve Diğerleri/Fransa, 19.02.1998, no.20124/92

Hirvisaari/Finlandiya, 27.09.2001, no.49684/99

Kalay/Türkiye, 22.09.2005, no.16779/02

Kutlu ve Diğerleri/Türkiye, 13.12.2016, no.51861/11

Lutz/Almanya, 25.11.2003, no.9912/82

Magnin/Fransa, 10.05.2015, no.26219/08

Muğosa/Karadağ, 21.09.2016, no.76522/12
 Nölkenbockhoff/Almanya, 25.09.1987, no.10300/83 25
 Onur Durmuş/Türkiye, 09.04.2013, no.31575/07
 Papon/Fransa, 25.07.2022, no.54210/00
 Perez/Fransa, 12.02.2004, no.47287/99
 Planka/Avusturya, 15.05.1996, no.25852/94
 Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz, 06.11.2018, no.55391/13
 Ringvold/Norveç, 11.02.2003, no.34964/97
 Ruiz Garcia/İspanya, 21.01.1999, no.30544/96
 Ruiz Torija/İspanya, 09.12.1994, no.18390/91
 Sakkopoulos/Yunanistan, 22.05.2007, no.14249/04
 Sale/Fransa, 21.03.2006, no.39765/04
 Sekanina/Avusturya, 25.09.1993, no.13126/87
 Seryavin ve diğerleri/Ukrayna, 10.02.2011, no.4904/04
 Suominen/Finlandiya, 24.07.2003, no.37801/97
 Tatishvili/Rusya, 22.02.2007, no.1509/02
 Taxquet/Fransa, 16.11.2010, no.926/05
 Urat/Türkiye, 27.11.2018, no.53561/09
 Van De Hurk/Hollanda, 19.04.1994, no.16034/90
 Voica/Fransa, 10.01.2013, no.60995/09
 Vostic/Avusturya, 17.10.2002, no.38549/97
 Wagner ve J.M.W.L/Lüksemburg, 28.06.2007, no.76240/01
 Weixelbraun/Almanya, 20.12.2001, no.33730/96
 Y./Norveç, 11.02.2003, no.56568/00

AYM ve Yüksek Yargı Kararları

Ahmet Sağlam, B. No: 2013/3351, 18.09.2013
 Akın Tekkurt, B. No: 2016/8411, 20.20.2020
 Ali Gürsoy, B. No: 2012/833, 26/3/2013
 Ayşen Esen Danacı, B. No: 2017/17765, 03.06.2017
 Barış Baş, B. No: 2016/14253, 02.07.2020
 Bilal Bilen, B. No: 2016/14741, 07.11.2019
 Emre Ongurlar, B. No: 2016/9607, 10.01.2019

Fazilet Beyhan ve Diğçerleri, B. No: 2019/35534, 03.03.2022

Ferhat Değçer Otomotiv İthalat İhracat Sanayi ve Ticaret A.Ş., B. No: 2019/36730, 13.09.2022

F.Ö., B. No: 2013/5895, 19.11.2014

Hayrettin Aktaş, B. No: 2013/1205, 17.09.2013

Hulusi Özman, B. No: 2015/18638, 15.11.2018

Hüseyin Sezer, B. No: 2016/13566, 02.09.2020

İbrahim Şendil, B. No: 2013/4495, 17.07.2014

Kürşat Eyol, B. No: 2012/665, 13.06.2013

Mustafa Kahraman, B. No: 2014/2388, 04.11.2014

Oğuz Tatış ve Diğçerleri, B. No: 2013/4186, 15.10.2014

Sabri Oruç, B. No: 2014/4863, 29.09.2016

Salih Söylemezoğlu, B. No: 2013/3758, 06.01.2018

Sencer Başat ve diğçerleri, B. No: 2013/7800, 18.06.2014

Tahir Gökatalay, B. No: 2013/1780, 20.03.2014

Ufuk Çorbacı, B. No: 2016/15118, 09.09.2020

Ümmügülsüm Salgar, B. No: 2016/12847, 21/10/2021

Vedat Benli, B. No: 2013/397, 16.05.2013

Velat Ekti, B. No: 2019/28110, 04.07.2022

Vesim Parlak, B. No: 2012/1034, 20.03.2014

Yasemin Ekşi, B. No: 2013/5486, 10.01.2019

Danıştay Başkanlığı İDDK, E.2019/774, K.2020/4487, 19.10.2020

Danıştay Başkanlığı İDDK, E.2019/2826, K.2020/1762, 08.10.2020

Danıştay Başkanlığı İDDK, E.2019/2570, K.2020/2340, 09.11.2020

Danıştay Başkanlığı İDDK, E.2010/6726, K.2013/1337, 11.04.2013

Yargıtay Başkanlığı 9. Hukuk Dairesi, E.2021/6516, K.2021/10672, 03.06.2021

Yargıtay Başkanlığı 23. Hukuk Dairesi, E.2015/4161, K.2015/5926, 17.09.2015

Yargıtay Başkanlığı 4. Ceza Dairesi, K. 1119/4591, 18.05.1994

Yargıtay Başkanlığı 11. Ceza Dairesi, E.2013/21683, K.2015/31329, 21.02.2012

Danıştay Başkanlığı 13. Daire, E. 2007/2822, K. 2008/4487, 28/05/2007

Danıştay Başkanlığı 5. Daire, E.2022/8700, K.2022/5420, 24.06.2022

Danıştay Başkanlığı 13. Daire, E.2019/745, K. 2019/1641, 13.05.2019